

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΑΝΤ. ΠΙΛΛΑΣ, ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ, ΣΩΤΗΡΗΣ Π. ΒΑΡΝΑΒΑ, ΣΤΕΛΛΑ ΣΠΥΡΟΥ, ΑΝΤΡΕΑΣ ΜΑΡΑΣ, ΧΡ. ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΟΛΑΡΓΙΟΣ, ΛΙΛΗ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ, ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, ΓΙΩΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ-ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ, ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΑΤΕΛΑΝΟΥ, ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ, ANNA D' AGOSTINO, Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡ. ΜΠΟΣΙΝΑΚΗΣ, ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ, ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΚΑΡΓΑΚΟΣ, ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, ΙΑΣΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ, ΗΒΗ ΘΩΜΑ, ΗΡΑΚΛΗΣ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ, ΠΑΝ. Σ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ, Κ.Γ. ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΚΑΜΙΝΑΡΙΔΗΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΠΑΥΛΟΣ Φ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

435

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνη εκδότρια: ΛΟΥΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Άνδροκλέους 2, 1060 Λευκωσία

Τηλ. 22764900

Το Περιοδικό εκδίδεται από Έπιτροπή Φιλολόγων και Λογοτεχνών

Έτήσια συνδρομή	€15
Έτήσια συνδρομή Ελλάδος	€25
Έτήσια συνδρομή έξωτერიκού	€25 ή \$35
Τιμή τεύχους	€6
Συνδρομή για βιβλιοθήκες, σχολεία και Όργανισμούς	€18

Τά χειρόγραφα δέν επιστρέφονται. Φωτογραφίες επιστρέφονται. Άνάτυπα πληρώνονται στον τυπογράφο.

Για τούς συνδρομητές Ελλάδος:

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ 080/51260530

στο όνομα Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης.

Αιτιολογία: Συνδρομή Περιοδικού «Πνευματική Κύπρος»

και να αποστέλλεται στο περιοδικό ή απόδειξη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άντ. Πιλλάς: Μάνα του νεκρού αγωνιστή	165
Άνδρεανή Ήλιοφώτου: Μεταθανατίως	166
Σωτήρης Π. Βαρνάβα: Μεταμορφώσεις	167
Στέλλα Σπύρου: Τò δάσος	167
Άντρέας Μαράς: Όνειρο και γλώσσα	168
Χρ. Καλλιμάχος: «... Ότι καλόν...»	169
Χρῆστος Κολαργιός: Παιγνίδι αναζητήσεων	170
Άντρέας Μαράς: Πώς να μην τρέμουμε	171
Λίλη Μιχαηλίδου: Υδατόσημο, Δραπέτης	172
Λίλη Μιχαηλίδου: Έχω μὰ πείνα σήμερα τò πρωί	173
Κατερίνα Κωνσταντίνου: Άρχαιολόγος	173
Γιώτα Παρασκευά-Χατζηκώστα: Φθινόπωρο	174
Σταυρούλα Κατελάνου: Άν...	174
Χαρίλαος Άντωνόπουλος: Ό παππούς	175
Anna d' Agostino: Άν κάποια μέρα, πιό μικρό	175
Γιώργος Πετούσης: Μè τόν Άποστόλη στο Ίπποκράτειο	176

(Συνέχεια στη σελ. 228)

Τò παρόν τεύχος έχει επιχορηγηθεί από τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. Η επιχορήγηση δέν σημαίνει την άποδοχή από πλευράς του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού του περιεχομένου ή τών απόψεων που εκφράζονται από τη Συντακτική Έπιτροπή.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
Ίδρυτής: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΝΓ΄

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2013

ΑΡ. 435

ΜΑΝΑ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΓΩΝΙΣΤΗ

*Τὴν εἶδες στὴν πολύκαρπη τοῦ θέρου ὥρα νὰ μπαίνει
τῆς πόρτας τοῦ κοιμητηριοῦ στὰ ὀλόμαυρα ντυμένη.*

*Καὶ πίσω τῆς ἡ φυλλωσιὰ τῶν ἄστρων νὰ σαλεύει
πιὸ ἀνάλαφρη κι ἀστραφτερὴ μὲς στῆς νυχτὸς τὰ ἐρέβη.*

*Κι ὅπως στὴν ἔρμη ἀπόμενε πέτρα μαρμαρωμένη
στὴν ὄψη τῆς ἐβράδιαζεν ὀλάκαιρ' ἡ οἰκουμένη.*

*Κι ὅπως βαρὺν ἐκίναγε ὕστερα τὸ ποδάρι
φεύγοντας, ποιὸ δὲν ἤξαιρε στρατὶ νὰ πρωτοπάρει,*

*Τὶ σὲ μιὰ νέα γέννηση, ἀπόκοντα ἀπὸ πέρα,
ὄλα τὴν κράζαν ἀδελφή, ἀφέντρα καὶ μητέρα.*

*Καὶ μέσα στὴν πολύκαρπη ὥρα π' ἀστραφτε γύρα
ἔμοιαζε ἡ γῆς ὀλάκαιρη βαριά, δική τῆς κλήρα,*

*Ποὺ μέσ' ἀπὸ τὸν θάνατον ἤθελε τὴν ὑψώσει
μὲς στὸν ἀπέθαντο καιρὸ τὸ γιό τῆς ν' ἀνταμώσει!*

ΑΝΤ. ΠΙΛΛΑΣ

ΜΕΤΑΘΑΝΑΤΙΩΣ

Τὸ δὲ μὴ ἐμποδῶν ἀνανταγωνίστῳ
εὐνοίᾳ τετίμηται
Θουκυδίδης Β45

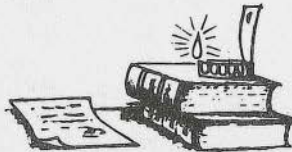
Σὰν εἶδαν οἱ Ἀρχιερεῖς κι οἱ Φαρισαῖοι
πόσο γρήγορα παρέδωσε τὸ πνεῦμα
κι ὁ Ἰωσήφ τὸν ἔθαψε στὸ κενὸ
λελατομημένο ἐκ πέτρας μνήμα,
συνήχθησαν καὶ πάλιν σχεδὸν περιχαρεῖς.

Ἐπιτέλους εἶχαν ἀπαλλαγεῖ ἀπ' τὸν ἀγύρτη!
Φυλάχτηκαν κι' ἀπ' τὴν ἐσχάτη πλάνη,
«σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας».
Τώρα τὴν ἐξουσίαν τους κανένας δὲν ἀντιποιεῖται.
Δυὸ τρεῖς ψευδομάρτυρες πληρῶσαν
κι ὅλα ἀπλὰ κι ἀνώδυνα τελειῶσαν!

Ἄμαρτία οὐδεμία... Θεὸς δὲν ἦταν!
Μόνο κάτι κουρελιῆδες τὸν πίστεψαν
κι ὁ Πιλάτος ἔνιψε τὰ χέρια.
Κακό βέβαια δὲν εἶχε κάμει σὲ κανένα,
τὰ λόγια του σοφὰ καὶ μετρημένα.

«Μὴ σᾶς τρομάζουν τὰ γενόμενα, ἀδελφοί,
ὁ σεισμός, τὸ σκοτάδι, τὸ καταπέτασμα
τοῦ ναοῦ ποῦ ἐσχίσθη», εἶπε ὁ Ἄννας,
«μεταθανατίως τὸν κηρύσσουμε προφήτη.
Τὴν τύχη τῶν ἄλλων προφητῶν δὲν εἶχε;
Ἐξάλλου ἐμεῖς νομοθετοῦμε.
Στὰ χέρια μας ἡ ἐξουσία!»

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ

«Βαθύ σκοτάδι ολόγυρα,
όρνεα και θηρία»

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

Μια νύχτα ασέληνο
σε ζούγκλα αν βρεθείς
μηδέ τους βρυχηθμούς να λογισθείς
μηδέ να φοβηθείς τίποτε σαρκοφάγων
δένδρων το φαρμάκι.
Μέσα απ' του δάσους τη σιωπή
διδάχος δρομέας και μαθητής
την τόλμη ενθυμού Ανδρεανή
την αρετήν
θηρίων της Ιστορίας μεταμορφώσεις.

ΣΩΤΗΡΗΣ Π. ΒΑΡΝΑΒΑ
11/12/2013

Το ποίημα αφιερώνεται σε κάθε διδάχο.

ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Το δάσος μας στον Πενταδάκτυλο, όταν η ημέρα λαμπυρίζει, είναι ανοικτό. Με μυρωδάτες αγκαλιές τα δέντρα, οι κορμοί και τα κλωνιά υποδέχονται τον κόσμο τους. Του φθινοπώρου τα φύλλα χρυσά, κόκκινα, κίτρινα, καφέ, ασημένια, πολύχρωμο χαλί γίνεται να περπατούμε, να περπατούμε, να εξερευνούμε.

Τα στολίδια του προσφέρει, ζώα, πουλιά, αγριολούλουδα, τα αιθέρια κυκλάμινά του, χωρίς αντάλλαγμα κανένα.

Τα πρωινά μια αγκαλιά είναι ολάνοικτη, να προσκαλεί. Τις νύχτες όμως ακόμη και τις φεγγαροβραδιές λούζεται ασημία, είναι τις συγχορδίες της σιωπής του που ακούει.

Τους ευλογημένους μύθους, τις κρυφώνες των Δρυάδων, τα μυστικά όπλα του θάρρους των παλαιών και των νέων Ακριτών, τις πηγές με τ' αθάνατο νερό της ιστορίας του, να έχει φυλαγμένα. Μόνο στους πιστούς τ' αποκαλύπτει. Στους ξένους ποτέ.

Το δάσος μας στον Πενταδάκτυλο τις ημέρες και τις νύχτες είναι κλειστό από το 1974.

ΣΤΕΛΛΑ ΣΠΥΡΟΥ

ΟΝΕΙΡΟ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ

«Τα όρια της γλώσσας μου είναι τα όρια
του κόσμου μου» - Wittgenstein

Όπου το δρόμο μου νεράιδες ή αγγέλους συναντήσω
συντρόφια μου να γίνουνε ποθώ
με ομηρικές σαΐτες τους στοχεύω, γιατί
θέλω το νουν και την καρδιά τους να δαμάσω
με μουσική από λύρα και κοιμίζω, όταν
μες στου ξενώνα μου τα δώματα γλαρώνουν.

Χαλίκια παίρνω και ψηφίδες απ' τη Θήβα κι από την Πύλο
απ' της Κνωσσού, των Μυκηνών τις παρακαταθήκες
την πόλη που μιλάει Ελληνικά να ξανακτίσω.

Παρέα με το Σεφέρη θέλω
«να μιλώ, να τραγουδώ και ν' ανασαίνω
πάντα με την ίδια γλώσσα»¹
μες στο πλεύμενο να μπω του καπετάνιου Ελύτη
για να γυρνά και να κεντώ «στα δώθε
ή εκείθε του Αιγαίου χρώματα»²

Μάχες ιστορικές να χάνω ίσως
μα να κερδίζω άλλες τόσες
μες του αυλού μου και της λύρας μου τις νότες
κάθε ξημέρωμα νά 'ναι καινούριο
κι «ολόλαμπρο από το φως του ήλιου».³

ΑΝΤΡΕΑΣ ΜΑΡΑΣ

¹ Σεφέρης: «Από την εποχή που μιλούσε ο Όμηρος ως τα σήμερα, μιλούμε, ανασαίνουμε και τραγουδούμε με την ίδια γλώσσα». (Δοκιμές).

² Ελύτης: «Η πολυαιώνια παρουσία του ελλητισμού πάνω στα δώθε ή εκείθε του Αιγαίου χρώματα έφτασε να καθιερώσει μια ορθογραφία όπου το κάθε ωμέγα, το κάθε ύψιλον, η κάθε οξεία, η κάθε υπογεγραμμένη δεν είναι παρά ένας κολπίσκος, μια κατωφέρεια, μια κάθετη βράχου πάνω σε μια καμπύλη πρύμνας πλεύμενου, κυματιστοί αμπελώνες, υπέρ-θυρα εκκλησιών, ασπράκια ή κοκκινάδια, εδώ ή εκεί, από περιστερώνες και γλάστρες με γεράνια». (Δημόσια και ιδιωτικά).

³ *Ιλιάδα* Π371: «Πέπτατο δ' αύγη ήελιου όξεία».

«... ΟΤΙ ΚΑΛΟΝ»

Καθόταν ο Χριστός
ανάμεσα στα δέντρα
που έγερναν τα κλαδιά τους χαμηλά
ως το χώμα.

Πίσω από τα φυλλώματα
χαρούμενες φωνές παιδιών,
γέλια κι ανάλαφρα πηδήματα,
φαιδρά παιγνίδια.
Κι ακόμα ο ήχος από τιτιβίσματα
πουλιών και το κελάρυσμα ρυακιού
που εκεί κοντά κυλούσε τα νερά του.

Καθόταν ήρεμος
ακούοντας με απόλαυση
τους ήχους, το θρόϊσμα
στην απαλή αύρα, κάτω από το γαλάζιο
του ουράνιου θόλου.

Σηκώθηκε με μια αίσθηση ευδαιμονίας
στο κορμί και στην ψυχή του.
Πλησίασε αργά προς τα κλαδιά,
με τα χέρια παραμέρισε τα φύλλα,
κοίταξε για λίγο τα παιδιά
να παίζουν στο χορτάρι,
πλάϊ στους χαμηλούς
πράσινους θάμνους.

Άφησε να κλείσουνε ξανά τα φύλλα,
γύρισε στη θέση του,
σήκωσε με ελαφρύ χαμόγελο
το πρόσωπο στον ουρανό και είπε
ψιθυριστά:
«Πατέρα μου, όμορφο τελικά τον φτιάξαμε τον κόσμο».

ΧΡ. ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ

ΠΑΙΓΝΙΔΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΩΝ

Και πάλι προσπάθησα να κωφεύσω για μια στιγμή,
σαν μία αντίδραση στην ένοχη αδράνειά μου
να φωτογραφήσει χωρίς φλας την φτωχική μου
πορεία, που σαν ένας αιφνίδιος ελιγμός, κατόρθωσε
και πάλι/εκτός σχεδίου/να δίνει το γραφικό της
παρόν σ' ένα διαρκές παιχνίδι αναζητήσεων.
Να γυροβολώ την αισθητή απουσία σου
μέσα από την πτώση ενός φθινοπωρινού φύλλου,
που σαν ένα απαλό χάδι, ποθούσε να αγγίξει το
βελούδινο δέρμα σου, σαν μία σταγόνα
βροχής που θα δρόσιζε τα διψασμένα σου χείλη.
Κι όμως εσύ σαν ένας επαγγελματίας φυγιάς,
να απομακρύνεσαι από τον ορίζοντά μου
σαν μια θολή φωτογραφία συλλεκτικής αξίας.
Λαθραίες κι αυτές ακόμα οι σκέψεις σου
να δραπετετεύσεις από το κουρασμένο παρελθόν σου,
χωρίς να σ' αγγίξει ο φόβος του άγνωστου, έχοντας
σαν μοναδικό φυλακτό τα συντρίμια του χθες.
Κι εγώ σαν εραστής της ελπίδας να έχω ακόμα
την πλάνη, ότι μπορεί και να σε συναντήσω
στις ράγες ενός τρένου που ποτέ δεν ενώνονται
ή σε κείνα τα τραγούδια που οι στίχοι τους
δεν έγιναν ποτέ η μελωδία της αγάπης.
Άστεγες πάντα οι σκέψεις σου, ασυντρόφευτη
η δική σου πορεία σε ένα άγνωστο δρόμο ή
σε μια ξαφνική καταιγίδα που όλα τα σάρωσε.
Αλλά κι αν ακόμα βρισκόσουν στην αρχή κάποιου
τρανού αδιέξοδου, θα αναζητούσα τα ίχνη σου,
θα λαχταρούσα την συντροφιά σου, θα ποθούσα
τη ζεστή σου ανάσα, όπως ο έφηβος το πρώτο του φιλί.
Ίσως θα μπορούσες πίσω από την κόγχη του ματιού
μου να ατενίζεις την ελπίδα για μια καινούργια ζωή.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΟΛΑΡΓΙΟΣ

ΥΔΑΤΟΣΗΜΟ

Τα χέρια τύλιξαν το σώμα της γλιστρώντας κάτω
μούδιασε το αγκάλιασμα
κι αφέθηκε στη διαφάνεια της αφής
οριοθετώντας την ανάσα της νύχτας

ήταν τότε
που το ρολόι χτύπησε παύση
προειδοποιώντας
‘έξω απ’ τους δείχτες ο χρόνος σας
έξω απ’ τους δείχτες...’

κι ο ρους των ωρο-λόγων τους κατάρρευσε
και πλάκωσε τη λάμψη των άστρων
σαν κουρέλι

την ίδια στιγμή που τα σεντόνια
τύλιγαν σφιχτά σα φίδι τα πόδια, τη μέση
τα χέρια, τον ψίθυρο του λαιμού
το δάγκωμα του στήθους

η αγάπη σίγασε μες το βαθούλωμα
τρεκλίζοντας

είχε ήδη περάσει στην αντίπερα όχθη
της γενέθλιας γης...

ΔΡΑΠΕΤΗΣ

Κάθεται με τις ώρες και τον κοιτάζει. ψάχνει να δει στον άλλο, την ομοιότητα της σιωπής τους. την ακινησία της αγρύπνιας τους. κάτι που θα λύτρωνε τις ενοχές. μια χειρονομία που θα αποφόρτιζε το χρόνο, θα απελευθέρωνε την παραλυσία του πόθου. και τότε ακούει τη φωνή του... «ο καθρέφτης δεν καθρεφτίζει τη ματιά σου. αυτό που βλέπεις είναι ένα θολό σχήμα που σου μοιάζει, μια αντανάκλαση που όσο πάει και ξεφτίζει... είσαι δραπέτης, στα ίδια σου τα μάτια...»

ΕΧΩ ΜΙΑ ΠΕΙΝΑ ΣΗΜΕΡΑ ΤΟ ΠΡΩΪ

για τον *Luis Alberto de Cuenca*

«Έχω μια άγρια πείνα σήμερα το πρωΪ
θα ξεκινήσω πρώτα από σένα...!»
ψιθύρισε στ' αφτί του

Ο ποιητής χαμήλωσε τα βλέφαρα
κι αισθάνθηκε τα δόντια της
να αιχμαλωτίζουν το δέρμα του

το αίμα ξύπνησε σιγά σιγά
όπως ρυθμός τηλεγράφου
και τα ακροδάχτυλα ζωντάνεψαν
καθώς στο χαρτί
αποτυπώθηκαν οι πρώτες
κόκκινες πράξεις.

ΛΙΛΗ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΣ

Εντόπισε και καθόρισε
τα σημεία
στην άβυσσο του Είναι μου
στα έγκατα της Καρδιάς μου
στα μύχια της Ψυχής μου
Να ανακαλύψεις... το χαμένο θησαυρό...
της Ύπαρξής μου
αρχαιοδίφης του Ονείρου μου
– όχι αρχαιοκάπηλος, ούτε ψευδοαρχαιολόγος –
θα σε περιμένω
εκεί στην Αρχή ή στο Τέλος
της ανασκαφής
Να με Εντοπίσεις...

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Φθινόπωρο στην άκρη του ποιήματος.
 Δύσες, θλιμμένα δειλινά,
 οπώρες που ωρίμασαν
 σε έναν άλλον ήλιο οι λέξεις.
 Βραδυφλεγούς θανάτου αναμονή.
 Πέφτει ψιλή, α-νόητη βροχή.
 Να λείπουν οι συμβολισμοί.

Μπάζει το ποίημα σαν γιαπί.

ΓΙΩΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ-ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ

ΑΝ...

Αν, στην αρχή σου πέρασες
 τις συμπληγάδες πέτρες
 με τις πανάρχαιες μόνο αμυχές.

Αν, η ομορφιά της Κίρκης
 δε σε πλάνεψε
 ούτε οι γλυκόλαλες Σειρήνες.

Αν, στα κονταροχτυπήματα
 με Κύκλωπες και Λαιστρυγόνες
 βγήκες εσύ ο νικητής.

Κι αν, η ψυχή σου έμειν' ανέγγιχτη
 απ' του Προκρούστη το δρεπάνι
 πάρε μαζί σου
 στην αιώνια νάρκωση
 το σπόρο της ζωής.

Να τον καρπίσεις,
 σ' άλλους γαλαξίες.

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΚΑΤΕΛΑΝΟΥ

Ο ΠΑΠΠΟΥΣ

Οι δυο μου εγγονούλες,
το μαγκόπαιδο η Νικολέττα
κι η Λητώ η δασκαλού,
καθώς με αγκαλιάζουν
ολόχαρη την καρδιά μου κάνουν
και πεταλουδίξει στα ουράνια.
Λέξη λατρεμένη «ο παππούς»,
όταν από τα λαμπερά ματάκια τους
στρογγυλοκάθεται στα γελαστά χειλάκια·
μα η ίδια λέξη,
σαν οι μεγάλοι στην πετάνε,
πόση θλίψη προκαλεί
και πώς απότομα σε προσγειώνει!

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΤΑΛΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΑΝ ΚΑΠΟΙΑ ΜΕΡΑ

Ἄν κάποια μέρα
θελήσετε κοντά μου νὰ βρεθεῖτε,
ἀναζητήστε με
μέσα στῶν λέξεών μου τὰ δρομάκια,
ὅπου ἀκόμα
περιδιαβάζει ἡ πνοή τῆς θύμησής μου
καὶ οἱ ρυθμοὶ τῆς καρδιάς μου ἀντηχοῦνε.

ΠΙΟ ΜΙΚΡΟ

Παιδιά μου, ἀφήστε με νὰ κάθομαι
σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ τραπεζιοῦ
ποὺ δὲν κρατάει πολὺ χῶρο, τόσο δὰ λίγο.
Θὰ σᾶς φανεῖ πὼς τὸ κενὸ θᾶν' πῶ μικρό,
ὅταν ἐγὼ θὰ ἔχω πιά ἀναχωρήσει.

ANNA D' AGOSTINO (1917-2012)
(Le Stagioni della Vita- «Οἱ ἐποχὲς τῆς ζωῆς»)

(Μετ.: Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ)

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΜΕ ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΟ ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟ

Το ένα από τα έξι κρεβάτια, από τη Δευτέρα που είχα εισαχθεί στο Ιπποκράτειο, κείνο που βρισκόταν απέναντι μου δεξιά και κοντά στην πόρτα και τον νιπτήρα, παρέμενε άδειο. Λες και καρτερούσε τον Αποστόλη να έρθει. Την Πέμπτη μάς κατέφθασε από τη Σπάρτη με συνοδό την Τασία, τη γυναίκα του. Νέος άνθρωπος ήτανε, στα τριάντα τρία μόλις χρόνια του, ο Αποστόλης. Η γυναίκα του, τυχερός, την υπολόγισα πως πρέπει να ήτανε γύρω στα είκοσι πέντε της. Νέα, όμορφη και αεράτη κοπελίτσα, όλο αγάπη και στοργή για τον άρρωστο άντρα της. Στους τρόπους και τις συμπεριφορές τους παρατηρούσα, ήσαν ευγενικοί, ευγενικοί και διακριτικοί. Από τη μέρα που πάτησαν το πόδι τους, σε αντίθεση με μερικούς άλλους, ούτε που αντιλαμβάνοσούν την παρουσία τους μέσα στο θάλαμο.

Η κατάσταση της υγείας του Αποστόλη, με το που τον αντίκριζες, ήτανε χάλια. Το πρόσωπό του είχε ένα πρασινοκίτρινο αρρωστιάτικο χρώμα, που φοβόσουν και να τον κοιτάξεις. Ίκτερος, μας είπε. Η χολή διασκορπίστηκε, τόσο πολύ, σ' όλο του το σώμα. Ήτανε Σάββατο. «Θα με κάνει εγχείρηση, πρώτο-πρώτο, ο καθηγητής τη Δευτέρα». Μας είπε κι όπως το έχουμε συνήθειο όλοι οι ασθενείς να μιλάμε για την αρρώστια μας, μας εξιστόρησε όλο το ιατρικό ιστορικό του. Του παρουσιάστηκε και είχε, λέει έλκος δωδεκαδακτύλου. «Όπως ακριβώς το δικό μου», σκέφτηκα. Απροσδόκητα όμως και μέσα στον Μάρτη, έπαθε στένωση του πυλωρού κι εκεί στη Σπάρτη τον έκαμαν εγχείρηση. Όμως τα πράγματα δεν του πήγαν καθόλου καλά. Τον Ιούνιο είχε νέα υποτροπή. Μπήκε ξανά στο Νοσοκομείο και ακολούθησε μια νέα επέμβαση. Τώρα, εδώ στην Αθήνα και στο Ιπποκράτειο, ήρθε για μια τρίτη. Είχε στον καθηγητή επικεντρώσει όλες του τις ελπίδες.

«Μή φοβάσαι», του είπα χτες το απόγευμα, «στα χέρια του καθηγητή είμαστε στα καλύτερα ιατρικά χέρια. Ο καθηγητής, από ότι λένε, είναι το καλύτερο χειρουργικό μαχαίρι της Ελλάδας».

«Ναι, μα γι' αυτό ήρθα», μ' αποκρίθηκε.

Σήμερα στις εννιά η ώρα, σαν ήρθαν οι δυο ψηλόσωμοι γεροδεμένοι νοσοκόμοι για να τον πάνε στο χειρουργείο, ομόθυμα, όλος ο θάλαμος, του ευχηθήκαμε.

«Άντε Αποστόλη στο καλό. Ο Θεός να σε βοηθήσει και να βγεις από το χειρουργείο γερός και σιδερένιος».

«Ευχαριστώ», μας απάντησε και βλέπαμε, ότι είχε μια κρυμμένη ελπίδα στο βλέμμα, μια βέβαιη ελπίδα στο ανύπαρκτο, σχεδόν χαμόγελό του.

Πέρασε η ώρα. Και επειδή αργούσαν να τον φέρουν, μέσα μας όλοι είχαμε κρυφή ανησυχία. Χτες, ένας φίλος γιατρός που ήρθε να με επισκεφθεί, σκύβοντας προς το αυτί μου, όταν τον πήρε το μάτι του, με ρώτησε:

«Τι νά 'χει;».

«Ίκτερο και σοβαρό πρόβλημα στομάχου», του είπα.

«Ναι;», μου έκανε, «όμως τον φοβάμαι, το πάγκρεας...» και σκύβοντας περισσότερο προς εμένα, μου ψιθύρισε: «Άκουσε, είναι καρκίνος».

Με τα λόγια του φίλου μου γιατρού, πάγωσα. «Θεέ μου!», σκέφτηκα, «κι είναι ο Αποστόλης κι η Τασία τόσο νέα παιδιά. Τώρα ξεκίνησαν τη ζωή τους. Δεν πρόφθασαν ν' αποκτήσουν ούτε ένα παιδί! Γιατί, Θεέ μου, μια τέτοια αναπάντεχη και φοβερή αρρώστια, σ' ένα καινούργιο και τόσο ταιριαστό ζευγάρι, να έρχεται και να ναυαγεί όνειρα;».

Όλη τη μέρα χτες, ο Αποστόλης, είχε φριχτούς πόνους. Όμως δεν φώναζε. Με μεγάλη εσωτερική ψυχική δύναμη κυριαρχούσε στους πόνους. Τον θαύμαζα. Ζητούσε κάθε τόσο παυσίπονες ενέσεις. Και οι «επί καθήκοντι» γιατροί κι οι νοσοκόμες δεν ήθελαν να του χορηγήσουν νέα πριν παρέλθει η καθορισμένη προσθεσμία. Οι παυσίπονες δεν τον ανακούφιζαν κι αυτός πονούσε. Υπέφερε. Τον έβλεπα. Όλοι τον βλέπαμε. Σιωπηλά έσφιγγε τα δόντια. από αφόρητους πόνους συσπούσε όλο το πρόσωπό του. Ωστόσο, δύναμη ψυχής, από το στόμα του ποτέ δεν ακούσαμε ένα «πονάω». Έλπιζε. Μονάχα έλπιζε. Ήλθαν χτες Κυριακή, κατά το μεσημέρι, μερικοί γνωστοί μου να με επισκεφτούν. Ήρθε μαζί τους και ο παπά-Θεόδωρος. Πριν φύγει, έβγαλε το μικρό του σταυρουδάκι ευλογίας και, αφού μου διάβασε μια σύντομη ευχή για την αποκατάσταση της υγείας μου, με σταύρωσε. Σαν έφυγαν όλοι και σαν έφυγε και ο παπά-Θεόδωρος, είχα σηκωθεί από το κρεβάτι μου και πήγα στο δικό του. Ήθελα να του πω μια καλή κουβέντα.

«Μη φοβάσαι, Αποστόλη, τώρα που ήρθαν οι φίλοι μου, άκουσες και όλη τη δική μου ιστορία. Να έχουμε πίστη», του είπα.

«Ναι», μου απάντησε, «την ώρα που σου διάβαζε την ευχή ο ιερέας, από μέσα μου, προσευχόμουν».

Σήμερα λοιπόν το πρωί, όταν ήρθαν και τον σήκωσαν στα γερά τους μπράτσα οι δυο ψηλόσωμοι νοσοκόμοι για να τον βάλουν στο φορείο, με τη σειρά μου, μυστικά προσευχόμουν για τον Αποστόλη.

Και περνούσε η ώρα... Στις έντεκα μας ήρθε στο θάλαμο η θειά του. Λεπτή και ξερακιανή γυναίκα. Άφησε το θάλαμο αναμονής έξω από το χειρουργείο, κι όπως μας είπε, ήρθε για να του φτιάξει το κρεβάτι. Ήταν όμως όλο μαράζι η καημένη. Ένας πόνος μαχαίρι, που έντονα τον διέκρινες, της μαχαίρωνε και της σπάραζε το πρόσωπο. Μας τα εξιστόρησε όλα.

«Παιδιά, τον έχει ήδη ανοίξει ο καθηγητής. Αλλά τι να σας πω; Όταν είδε τον καρκίνο να είναι διάσπαρτος στην κοιλιακή του χώρα, αμέσως τον έκλεισε. Είναι, λέει, αργά, πολύ αργά. Καταλαβαίνετε, όλα τέλειωσαν, δυστυχώς για το παιδί μου».

«Μα τι να συνέβη;» τη ρωτήσαμε.

«Η τρομερή αρρώστια, που τη φοβόμασταν και την τρέμαμε, άπλωσε ήδη και διασκορπίστηκε παντού. Η καταραμένη, έκαμε ανεπανόρθωτη ζημιά. Ο Καθηγητής, σαν άνθρωπος κι' επιστήμονας, σαν είδε την κατάσταση, τι να σου κάμει ο άνθρωπος, σήκωσε τα χέρια ψηλά. Τον άνοιξε και τον έκλεισε αμέσως».

«Αχ!», έλεγε η θειά του, «εγώ από την πρώτη-πρώτη εγχείρηση, που του έγινε το Μάρτιο, τους έλεγα και τους εκλιπαρούσα: Όχι εδώ στη Σπάρτη αλλά στην Αθήνα, στο Ιπποκράτειο. Ένα είναι το μαχαίρι που εμπιστεύομαι, τον Καθηγητή. Δεν μου άκουσαν. Οι γιατροί, εκεί στη Σπάρτη, μας τον χάλασαν. Του καταστρέψανε το στομάχι. Έκανε τη δεύτερη εγχείρηση πάλι εκεί. Πριν την κάνει, πάλι τους εκλιπαρούσα, παιδιά να πάμε στην Αθήνα, και τώρα που ήρθαμε, μάταιος κόπος! Εγώ τον ξέρω καλά τον Καθηγητή. Είναι ο σωτήρας μου. Είχα κι εγώ αρρώστια. Με μαστεκτομή μου αφαίρεσε πρώτα τον ένα μαστό και μου είπε: Μη φοβάσαι. Εγώ είμαι εδώ. Θα σε κάμω καλά. Τον εμπιστεύθηκα. Ύστερα, όταν πάλι χρειάστηκε και ήταν αναγκαίο, μου αφαίρεσε και τον άλλο. Μετά, τι να σας πω. Από τότε, με βλέπετε, είμαι καλά και είμαι κοντά στα παιδιά μου, στον άντρα μου. Να τον έχει καλά ο Θεός. Πριν φύγω από το Νοσοκομείο, μου τόνισε: Όσπου είμαι εδώ, να μην φοβάσαι, φτάνει που ήρθες νωρίς σε μένα. Τον Αποστόλη μου όμως, δεν τον φέραμε κοντά του νωρίς. Αχ, αυτά τα παιδιά... Πέθανε νέα η μάνα του, η αδελφή μου, και μου τ' άφησε μικρό σε μένα. Εγώ τον ανάστησα και καταλαβαίνετε..., αφού τον ανάστησα, παιδί δικό μου είναι. Μάνα του και θειά του είμαι».

Εμείς ακούγαμε βουβοί. Παγωμένοι. Άξαφνα μέσα στο θάλαμο, έπεσε βουβαμάρα. Μια βαριά λύπη καταπλάκωνε τα στήθη μας. Ο Τάσος δίπλα μου, στο δεξιό από το δικό μου κρεβάτι, έμοιαζε θηρίο, να μην τον χωράει ο τόπος. Ο κυρ-Φάνης πάλι στ' αριστερό από μένα κρεβάτι, κι' αυτός ήταν λυπημένος. Δεν μιλούσε. Σε κάποια στιγμή έσκυψε και μου φιθύρισε:

«Δεν αντέχω να τους βλέπω, τόσοσ είναι ο πόνος».

Όλος ο θάλαμος πενθούσε. Ήμασταν μουνδιασμένοι, αμίλητοι. Η θειά του Αποστόλη, σαν έστρωσε το κρεβάτι, ήρθε κοντά μου. Της πήρα το χέρι. Της το έσφιξα.

«Κουράγιο της έκανα».

«Πού να βρούμε κύριέ μου το κουράγιο. Νέο παλικάρι, κι η Τασία τον αγαπάει. Αχ! Αυτοί οι γιατροί κει κάτω στη Σπάρτη! Δυο φορές χάλασαν το

παλικάρι μου. Πού όμως να μου πάνε!... Σαν πάω εκεί κάτω, αλίμονό τους!... Θα τους κάμω να φύγουν νύχτα», μου είπε απελπισμένη.

Είν' αλήθεια πως ο άνθρωπος στην απόγνωσή του μέσα, λέει πολλά. Κι' η θεία του Αποστόλη τα είπε κι έφυγε από το θάλαμο για να κρύψει, Σπαρτιάτισσα που ήταν, τον ανείπωτο της πόνο, αλλά κι ένα δάκρυ που το είδαμε να εμφανίζεται και να κατρακυλά στο μάγουλό της.

Δεν πέρασε ένα δεκάλεπτο κι ήρθε το φορείο με τον Αποστόλη από το χειρουργείο. Από τη νάρκωση, μόλις άρχισε να συνέρχεται. Οι νοσοκόμοι, επιδέξιοι στη δουλειά τους, με γνωστές κινήσεις, τον έπιασαν στα στιβαρά τους χέρια και τον απίθωσαν στο κρεβάτι. Του κρέμασαν στο στατό ψηλά τον ορρό και τον σκέπασαν με τα κλινοσκεπάσματα. «Άντε περαστικά», του ευχήθηκαν κι έφυγαν.

Πόση τραγική ειρωνεία, πίσω από την ευγένεια και τους καλούς τρόπους, έκρυβε η ευχή τους, τουλάχιστο για μας που ξέραμε την αλήθεια!...

Πάνω από το προσκέφαλό του πανέμορφος, πληγωμένος άγγελος, γεμάτος στοργή, να τη βλέπεις και να τη λυπάσαι, πήγε κι ακούμπησε η Τασία. Να βλέπει ό,τι πιο πολύ αγάπησε σ' αυτή τη ζωή, τον Αποστόλη της, στιγμή τη στιγμή, επώδυνα και μέσα από τα χέρια της, να της φεύγει.

«Τι έγινε;», τη ρώτησε.

«Θα μας πει, Αποστόλη μου, ο καθηγητής όταν θα βγει από το χειρουργείο. Να περιμένουμε, καλέ μου, ακόμα δε βγήκε».

Ο Αποστόλης εξαντλημένος έκλεισε τα μάτια. Ήταν αδύνατος. Κοκαλιάρης, ένα σκέλετρο. Στις εννέα η ώρα, όταν ήρθαν οι δυο νοσοκόμοι, να τον πάρουν και τον ξέντυσαν, όλοι είδαμε το κορμί του. Όλες οι σάρκες, σχεδόν είχαν διαλυθεί, είχαν φύγει, φηγούρα από το Νταχάου, από το ψηλόλιγνο κορμί του. Πίσω στη ράχη, όλοι οι σπόνδυλοι και τα παραπλήσια οστά, ξεχώριζαν εντυπωσιακά και τα έβλεπες, ένα, ένα. Τα χέρια και τα πόδια του, σκελετωμένα, όντως θύμιζαν καιρούς πείνας, Γερμανική κατοχή και Νταχάου. Πρώτη φορά αντίκριζα τέτοιο θέαμα. Η αρρώστια, από τη μέρα που του πρωτοεμφανίστηκε, στάθηκε ικανή, σε έξι μήνες, τόσο πολύ να πελεκήσει το κορμί του. Το βράδυ, στον γύρο που κάνουν οι θεράποντες γιατροί, σαν πέρασαν και στάθηκαν στο κρεβάτι του, γεμάτο αγωνία, τον ακούσαμε να τους ρωτάει:

«Τι έγινε με μένα γιατρέ; Πώς πήγε το στομάχι μου; Τι είπε ο καθηγητής; Θα γίνει καλά;»

Ο εφημερεύων γιατρός, με συνειδητή φτιασιδωτή ψυχραιμία, που κάπως δεν μπορούσε να κρύψει την εσωτερική ταραχή του άρχισε να του εξηγεί.

«Ξέρεις, Αποστόλη, σε μιαν τέτοια εγχείρηση, όταν ανοίγουμε εμείς οι

γιατροί, τα βλέπουμε όλα. Είδε ο Καθηγητής το στομάχι, είδε και τ' άλλα όργανα. Είδε, πως με το πάγκρεας, κάτι δεν πήγαινε καλά, το ίδιο η χολή. Έτσι θα χρειαστεί, να μείνεις στο κρεβάτι, αρκετές ακόμα μέρες. Θα ακούσεις ίσως πολλά, αλλά εσύ μη χάσεις καθόλου το θάρρος σου. Αυτή η αρρώστια με το πάγκρεας και με τη χολή παίρνει μέρες. Ίσως κάτι περισσότερο. Αυτά τουλάχιστον έχω προσωπικά να σου πω. Τώρα, αύριο το πρωί, στις έξι και μισή η ώρα, σαν θα περάσει από δω ο ίδιος ο κ. Καθηγητής, θα έχει ίσως κι' αυτός να σου πει και κάτι παραπάνω».

Έφυγε ο εφημερεύων γιατρός. Έμεινα, όπως και όλοι, γνώστες της αλήθειας, να κοιτάζουμε τον Αποστόλη. Είχε κι αυτός, όπως κι' εγώ, λίγα χιλιοστά πιο χοντρό από το δικό μου και περασμένο από τη μύτη, το διαφανές πλαστικό σωληνάκι, το «λεβαίν», όπως το λένε οι γιατροί.

Για να μας φεύγουν τα υγρά, μια που και στους δυο μας υπήρχε απόφραξη στο εντερικό μας σύστημα, μας το πέρασαν από το ένα μας ρουθούνι, και από τον οισοφάγο, μας κατέβαινε απευθείας μέσα στο στομάχι. Το μυαλό μου πέταξε και πήγε, τρεις δεκαετίες πίσω στη μαθητική μου ηλικία.

Αρχές της δεκαετίας του 1960 ήμουν μαθητής στις δυο τελευταίες τάξεις στο εξατάξιο τότε Λανίτειο Γυμνάσιο της πόλης μου. Εκεί, με άλλους συμμαθητές και φίλους αξέχαστους, πλάθαμε όνειρα, όπως όλοι οι έφηβοι. Ο Μίμης, το είχε ήδη απόφαση. Ριζική και αμετάκλητη. Θα γινόταν καθηγητής φιλολογίας. Το ίδιο κι ο Φίλιππος και ο Ανδρέας. Ο Ντίνος όμως θα γινόταν μαθηματικός. Εγώ, ακόμη τραμπολιζόμουν και έμενα αναποφάσιτος και η κύρια αιτία ήτανε το έλκος δωδεκαδακτύλου. Η μεγάλη και φοβερή αρρώστια, που από έφηβο δεκατεσσάρων χρόνων, τη ζούσα, πόνο να με ακινητοποιεί και πόνο – μαχαίρι δίκοπο όταν μου άνοιγε η πληγή. Να με συντροφεύει τη μέρα, να με ξυπνά και να με αφήνει άγρυπνο τις νύχτες και αλύπητα, «σκόλοψ τη σαρκί», να μου αναδεύει, χωρίς έλεος, τα σπλάχνα. Ωστόσο ο Ανδρέας, όπως κι ο άλλος φίλος μας, ο Μιχάλης, μ' όλη τη φτώχεια που τους έδερνε, πεισματάρηδες, το αποφάσισαν και το έβαλαν στόχο και επίσημα μας δήλωναν: «Εμείς θα γίνουμε γιατροί». Ήθελαν, όπως έλεγαν: «να υπηρετήσουν με την επιστήμη της ιατρικής τον άνθρωπο». Κι ο Αντρέας προχωρούσε πάρα πέρα. «Το όνειρό μου», συμπλήρωνε, «είναι να κλειστώ, όπως και τόσοι άλλοι ερευνητές, σ' ένα επιστημονικό εργαστήριο και με την έρευνα και το πείσμα να παλέψω ενάντια στη φοβερή αρρώστια. Τη μάστιγα του εικοστού αιώνα που κατατρώνει την ανθρωπότητα. Θέλω να πολεμήσω τον καρκίνο».

«Αχ Βρε Αντρέα, από τότε που πήγες να μας γίνεις στη Θεσσαλονίκη γιατρός πέρασαν τόσα χρόνια. Πού να βρίσκεσαι τώρα;», διερωτήθηκα όταν τον έφερα στη σκέψη μου.

Μια πληροφορία από κάποιο φίλο τον έφερε να συνεχίζει τις σπουδές του στη Γερμανία. Ένα πλήθος παλιοί και νέοι επιστήμονες, σε όλη την υφή-

λιο, κλεισμένοι στα πιο ξακουστά πανεπιστημιακά ερευνητικά κέντρα, Αη Γιώργηδες, παλεύουν μέρα και νύχτα, παλεύουν για να βρουν το φάρμακο για να σκοτώσουν το πολυκέφαλο θεριό. Και παρόλο που πέρασαν δεκαετίες από τότε, κοντά πενήντα χρόνια και μπήκαμε και στη νέα χιλιετία, παρόλη τη μεγάλη προσπάθεια, όλα μοιάζουν να βρίσκονται μόνο στην αρχή. Ο καρκίνος είναι εκεί απειλή και δεν βρέθηκε η αιτία και δεν ανακαλύφθηκε, επιτέλους, το φάρμακο.

«Κάποτε, πού θα πάει, η επιστήμη θα τον καταπολεμήσει. Όμως μέχρι τότε πόσους ακόμα θα έχει θερίσει!...».

Αυτά, βλέποντας τον Αποστόλη να 'ναι στα τελευταία του, μου είπε τις προάλλες ένας φίλος που έμαθε για την αρρώστια μου και είχε έλθει στο Ιπποκράτειο να με επισκεφθεί. Καθίσαμε και τα κουβεντιάσαμε στο παγκάκι του μεγάλου διαδρόμου που βρισκόταν έξω από τον θάλαμο. Ο φίλος μου μίλησε και για τον γέροντα Πορφύριο. «Στο εκκλησιάκι του Νοσοκομείου, οδός Πειραιώς, εκεί στην Ομόνοια, όπου υπηρετούσε, οι γιατροί τον παραδέχονταν. Καθοδηγούσε λένε, με τις ακριβείς άνωθεν «διαγνώσεις του», τους θεράποντες γιατρούς, σε στιγμές που η ιατρική - όπως και στην περίπτωση του Αποστόλη - αμήχανη και ανήμπορη σήκωνε ψηλά τα χέρια, τότε ο Θεός, με τον γέροντα Πορφύριο μεσάζοντα, κατέβαινε και θαυματουργικά έδινε την ίαση».

«Μα ρε παιδιά, εικοστό αιώνα και πιστεύετε σε τέτοια πράγματα;», ενώ μιλούσαμε, απρόσκλητος, μπήκε την κουβέντα μας, ένας που έτυχε και καθόταν στο παγκάκι ακριβώς δίπλα μας.

«Εμείς, άγνωστέ μου φίλε, από ό,τι βλέπεις, μιλάμε με απτές αποδείξεις. Στη ζωή, υπάρχει ορατό και απτό το θαύμα, δεν το αμφισβητούμε, δεν είμαστε και δεν θέλουμε να είμαστε άπιστοι. Θωμάδες, και γι' αυτό πιστεύουμε», του απάντησε ο φίλος μου, οπότε, με τα όσα είπε, στη θύμησή μου ήρθε η γιαγιά μου.

Ήμωνα μικρός και μου μιλούσε για την άτεκνη Σάρρα, την Αγία Άννα και την Ελισάβετ.

«Γιαγιά», τη ρώτησα, «πώς γίνεται τρεις άτεκνες και σε μεγάλη και προχωρημένη ηλικία ουσιαστικά γερόντισσες σαν και σένα, να τεκνοποιήσουν;»

Τότε η γιαγιά ύψωσε τη φωνή της και σε αυστηρό τόνο, που δεν επιδεχόταν αμφισβήτηση, μου είπε:

«Άκουσε, γιέ μου, αυτά τα πράγματα όταν έγιναν και γίνονται συντελούνται μόνον με τη θεία επέμβαση. Με τίποτε άλλο. Κι άκουσε και να το θυμάσαι: όπου ο Θεός βούλεται τότε νικάται πάσα φύσεως τάξη. Αυτά έτσι συντελούνται. Με θεία και άνωθεν ενέργεια και να μην τα αμφιβάλλεις», μου συμπλήρωσε.

Βλέποντας στο απέναντι κρεβάτι τον Αποστόλη, έμεινα μέρες να σκέφτομαι τη φοβερή αρρώστια και να φιλοσοφώ τη ζωή και το θάνατο. Έβλεπα τον Αποστόλη και έκανα σκέψεις. Ποιος άραγε να φταίει για τη δική του αρρώστια;

Την απάντηση την πήρα προς την Πέμπτη. Μπήκε στον θάλαμο η σύζυγός μου και κρατούσε στα χέρια, όπως κάθε μέρα, εφημερίδα. Στις μεσιανές σελίδες υπήρχε ένα αρκετά εκτενές δισέλιδο δημοσίευμα που περιέγραφε πώς ο άνθρωπος κατάφερε, και πολύ καλά μάλιστα τα τελευταία χρόνια και μόλυνε τα πάντα. Τη γη, τα δέντρα, τον αέρα, τα ποτάμια και τις θάλασσες. Οι τροφές, έγραφε το δημοσίευμα, μέχρι κι ο αέρας που αναπνέουμε, όλη η ατμόσφαιρα, με τη μόλυνση, έγιναν όλα καρκινογόνα, μολύνουν, αλλοιώνουν ανεπανόρθωτα τα κύτταρά μας, για να προσθέσει ότι ένοχοι για τον καρκίνο είναι και η κατανάλωση κόκκινου κρέατος, το κάπνισμα, οι παραβάσεις γενικά, αποτελούν μιαν άλλη βασική αιτία. Άθελά μου, ήρθαν στο νου μου τα λόγια του Απόστολου Παύλου που πολλές φορές το διάβασα στις επιστολές του. «Όστις τον ναόν του Θεού φθειρεί, φθαρεί τούτον ο Θεός».

«Α, ο Θεός Δημιουργός δεν μας φταίει καθόλου. Εμείς παραβιάζουμε τον κώδικα. Οι νόμοι της φύσης όταν τους παραβιάζουμε, μας εκδικούνται. Επομένως εμείς έχουμε το φταίξιμο και κανέναν άλλος. Αυτοκαταστροφή», αυτή, σαν λογικό συμπέρασμα, μου ήταν η απάντηση.

«Ο Αποστόλης κάπνιζε πολύ. Από μικρός έμαθε το τσιγάρο και κάπνιζε και δεν έλεγε να τον σταματήσει», την ίδια μέρα θα μας έλεγε η Τασία.

Με έλκος δωδεκαδακτύλου δυο φορές τόλμησα να καπνίσω τσιγάρο. Μια δυο ρουφηξιές δηλαδή μου ήταν αρκετές και μου άνοιξε το έλκος.

Ήμωνα ξαπλωμένος στο κρεβάτι μου κι' απέναντι είχα τον Αποστόλη και κοιτούσα παραπονεμένη τη ματιά του κι άκουα αδύναμη ξέπνοη τη φωνή του. Μια φωνή, που στη σύγχρονη εποχή μας με την τρομερή έξαρση της αρρώστιας αντί στην καταστολή της, πρέπει να' ναι παρόμοια με χιλιάδες άλλες φωνές, σ' όλο τον πλανήτη.

«Τι έγινε με μένα γιατρέ;», ήτανε το εναγωνιό του ερώτημα.

Από το ίδιο ακριβώς σημείο κοιτούσα και την Τασία. Εκείνο ειδικά το βράδυ, την παρακολουθούσα όσο δεν με έπαιρνε ο ύπνος. Ξαγρυπνούσε, θλιμμένος άγγελος, για άλλη μια νύχτα, πάνω από το προσκέφαλό του. Για πόσο χρόνο, ο Αποστόλης, ακόμα θα ήταν μαζί της; Στην κλεψύδρα του χρόνου, έβλεπε ώρα την ώρα, μέρα τη μέρα, την άμμο να χάνεται.

«Α, όταν τους παντρέψαμε ήταν ένα τόσο ευτυχισμένο ζευγάρι. Όλη η οικογένεια, τους χαϊρόμασταν και τους καμαρώναμε», μας έλεγε και μας επαναλάμβανε η θειά του.

Η Τασία, στο μισοσκόταδο του θαλάμου, κοντά του, προσπαθούσε να εί-

ναι χαρούμενη και πρόσχαρη και τη λυπόμουν. Θεέ μου, πόσος στην ψυχή ενός ανθρώπου και πόνος στον κόσμο!...

Στο γραφείο του Καθηγητή, μετά την εγχείρηση, ο ίδιος της αποκάλυψε κουκιά καθαρισμένα, τα πάντα:

«Δυστυχώς, κυρία μου, ο άνδρας σας, ήρθε κοντά μου πολύ αργά. Ο καρκίνος έχει κάμει μετάσταση και η μετάσταση έχει βλάβει ζωτικά όργανα της κοιλιακής χώρας. Τίποτα δεν είναι ικανό, από ανθρώπινης ιατρικής πλευράς, ν' αναχαιτίσει την πορεία της αρώστιας. Μόνο από τον Θεό ένα θαύμα. Λυπάμαι, ειλικρινά λυπάμαι, κυρία μου», της είπε και υψώνοντας το χέρι του, με το δάχτυλό, της έδειξε τον ουρανό.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ

Αθήνα. Ιπποκράτειο Νοσοκομείο
9 Νοεμβρίου 1994.

Λεμεσός, 6 Οκτώβρη 2007

ΣΥΝΟΔΟΙΠΟΡΙΑ

Στην Περσεφόνη Παπαδοπούλου

*Βαδίζαμε σε μυστικά και δαιδαλώδη
δάση της ποιήσεως,
φάχνοντας για αδάμαντες αρχαϊκούς.
Νύμφες, δρυάδες, χάριτες του λόγου
σέρναν στα ξέφωτα χορούς
και σμίγαν τους ρυθμούς του σύμπαντος,
που πάλλονταν στους κύκλους της ψυχής σου.
Ερχόσουν μέσ' τις ριγηλές ηχούς
κι η ματιά σου έσταζε ασήμι των άστρων.
Ταξιδεύαμε
σ' ουράνιες ερήμους,
σ' αστρικούς δρυμούς,
πάνω από γελώντες και εξαίσιους αιγιαλούς.
Δεν έλεγες πολλά.
Μα φεύγοντας, άφηνες διακριτικά
το σχήμα της μορφής σου,
που φώτιζε ώρα πολλή μέσα στη νύχτα.*

ΓΙΩΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ-ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ

Ο ΞΕΝΟΣ

Το αγγελτήριο ήταν γραμμένο με το χέρι και το είχαν βγάλει σε φωτοαντίγραφα. Τάχαν κολλημένα σε τέσσερα σημεία του χωριού. Προτού τα κολλήσουν είχαν σβήσει με μολύβι μερικές λέξεις κι έπρεπε να τις αποκρυπτογραφήσεις στην προσπάθειά σου να τις διαβάσεις.

«Σας πληροφορούμε το θάνατο του Στήβεν Τζάσον
Και σας παρακαλούμε, όλους τους Πετροχωρίτες
Να τον συνοδεύσουμε στην τελευταία του κατοικία,
Στον Ιερό Ναό της Παναγίας του Κάστρου, εγκατελειμένον από γονείς
και πατρίδα.

Οι φίλοι του και οι συνάνθρωποί του, που τον αγαπούσαν».

Το νεκρώσιμο αυτό αγ. ελτήριο συγκλόνισε κι αυτούς που λίγα ήξεραν γι' αυτόν. Μαθεύτηκε ως κάτω την Πύλο και τη Μεθώνη. Από το Νίκο Τσουράκη που είναι ποιητής και ζει στον κόσμο του, μάθαμε αρκετά για τον Στηβ. Ο Στηβ ήταν από το Μάντσεστερ κι ερχόταν τα καλοκαίρια στα μέρη μας. Κάθε χρόνο. Ήταν ονειροπαρμένος, αλαφροϊσκιωτος κι έκανε παρέα με πολλούς εδώ, ιδιαίτερα με το Νίκο που είχε περάσει ένα διάστημα στα χρόνια της εφηβείας του από το Λονδίνο, και με το Διονύση το Βασιλόπουλο, το ζωγράφο που μένει εδώ και πέντε χρόνια σε μια καλύβα κοντά στη Βοϊδοκοιλιά. Είναι παντρεμένος με μια Ισπανίδα την Αμαλία από τη Σεβίλια. Ιδιότυπο ζευγάρι. Ζούσε μεταξύ Πετροχωριού και Σεβίλιας.

Ο Στηβ είχε και την κιθάρα του κι εκεί στην άμμο της Βοϊδοκοιλιάς σκορπούσε τις νυχτερινές ώρες μελωδίες της πατρίδας του. Από τότε που ο Νίκος του παρουσίασε το μπουζούκι άρχισε να αγαπάει τη λαϊκή μουσική και μαζί τη βυζαντινή. Ο Νίκος τούπε κάποτε που τούπαιζε τη «Συνεφιασμένη Κυριακή» πως επηρεάστηκε ο Τσιτσάνης από το «Τη Υπερμάχω Στρατηγώ». Και τότε λες κι άνοιξαν οι οφθαλμοί του. Πλησίασε τον Παπα-Αλέξη κι είχαν γίνει φίλοι. Συζητούσαν και μια φορά τον ρώτησε: «ποιος είναι ο πιο εορταστικός, νικητήριος ήχος πάτερ μου;». «Μα νομίζω ο τρίτος! Ναι, ο τρίτος ήχος».

Δέθηκε με τον τόπο και τους ανθρώπους. Κολυμπούσε ως το σημείο του Κόρδιγκτων, σκαρφάλωνε στα βράχια του Παλαιοναυαρίνου και στον τάφο του Θρασημύδη. Παράξενος, γι' αυτούς που τον ήξεραν λίγο. Στην παραλία μάζευε πέτρες, τις καθάριζε και ζωγράφιζε πάνω τους. Θαλασσινά τα θέματά του, και μόνο δύο πρόσωπα του Παπα-Αλέξη και του Νίκου. Δεν μιλούσε ποτέ για τους δικούς του. Όταν έβλεπε ηλικιωμένο ή μικρό παιδάκι, άλλαζε το πρόσωπό του, μαλάκωνε σαν το πρόσωπο της καλής Μητέρας. Μια μέρα γυρνώντας με το Μηχανάκι του από τον Εγγλιανό, συγκρούστηκε σε μια στροφή με ένα αγροτικό και τραυματίστηκε σοβαρά. Μεταφέρθηκε στο Νοσοκομείο Καλαμάτας, αλλά μετά από εννιά ημέρες δεν άντεξε στα τραύμα-

τά του και υπέκυψε στο μοιραίο, όπως είπε ένας γιατρός. Όλες αυτές τις ημέρες κοντά του ήταν οι φίλοι του από το χωριό και ο Νίκος με το Διονύση από τη Μεθώνη. Ο Παπα-Αλέξης πηγαينوερχόταν. Όλοι τους ταράχτηκαν, έπρεπε κάτι να κάνουν. Με το Νίκο Τσουράκη που μιλούσεν αγγλικά, ήρθαν σε επαφή με την Αγγλική Πρεσβεία, ανέφεραν δηλαδή το γεγονός. Περίμεναν κάποια οδηγία, κάποια βοήθεια. Βαριεστημένα ο υπάλληλος της Πρεσβείας και ύστερα από πίεση προσπάθησε και κατόρθωσε να βρει και να ειδοποιήσει τη μητέρα του Στηβ, στο Μάντσεστερ. Χάρηκαν με αυτό, αλλά η πρεσβεία τους είπε πως ακόμη δεν ξέρει τις προθέσεις της Μητέρας. Θα τους πληροφορούσε την επόμενη Δευτέρα. Στο μεταξύ οι φίλοι είχαν αναθέσει στο Γραφείο Τελετών Μπασουκέα για την φροντίδα της σορού του Στηβ. Τη Δευτέρα το μεσημέρι πληροφορήθηκαν από την Πρεσβεία πως η Μητέρα τους δήλωσε ότι αναλαμβάνει τη μεταφορά της σορού του γιου της, κάπως ψυχρά, κι αυτό αντιλήφθηκε ο υπάλληλος της πρεσβείας και τότε στο Νίκο. Οι φίλοι ψιλιάστηκαν, αλλά περίμεναν. Πέρασαν μερικές μέρες χωρίς καμμίαν ενέργειαν από την Πρεσβεία. Ο Νίκος ενόχλησε ξανά τον υπάλληλο και τότε εκείνος τους πληροφόρησε πως η Μητέρα είχε αλλάξει γνώμη. Ειδοποίησε και γραπτώς την πρεσβεία πως «δεν ήθελε να έχει σχέση με όλα αυτά». Ο Νίκος θέλησε να μάθει, ποια είναι όλα αυτά. Ο υπάλληλος της Πρεσβείας του είπε πως «ό,τι λένε οι λέξεις, τίποτε περισσότερο ή λιγότερο». Ο Νίκος θυμήθηκε το αγγλοσαξωνικό φλέγμα. Όμως όλοι τους επέμεναν και παρακαλούσαν την Πρεσβεία για βοήθεια. Ένας ψιθύρισε «βρε, τι άνθρωποι είναι αυτοί! Καμία ανθρωπιά κανένα φιλότιμο...». Ο Νίκος μίλησε έντονα «δεν είναι κάτι το εμπορικό, τους είπε. Εδώ έχουμε να κάνουμε με νεκρό συνάνθρωπό μας».

Κι ήξεραν βέβαια πως ήταν καλοκαίρι, Αύγουστος μήνας... Ως τότε θα τον έχουν στο γραφείο Τελετών! Έπρεπε μεταξύ τους να βρουν τα χρήματα. Κι όσο σκεφτόντουσαν την περιπέτεια σχετικά με τον Στηβ, τους έπιανε μελαγχολία. Περίμεναν κάμποσο την απάντηση της Πρεσβείας για να δουν τι θα κάνουν. Τη βοήθεια που δεν ερχόταν. Κι η συζήτηση μεταξύ τους έδινε κι έπαιρνε. Θυμήθηκαν πως τον περασμένο Αύγουστο στην πανσέληνό του ο Στηβ, εκεί στην άμμο της Βοϊδοκοιλιάς, με την κιθάρα του έπαιζε και τραγουδούσε αγγλικές μελωδίες ως σχεδόν τα ξημερώματα που η Σελήνη βυθίστηκε στο Ιόνιο. Οι πο πολλοί δεν γνώριζαν από αυτά. Ο Νίκος τους πληροφορούσε πως ήταν μπαλλάντες παλιές, νεώτερες δημιουργίες, ο Μπομπ Ντύλαν και σε μια στιγμή πέταξε «Τούτο μου φαίνεται ποίημα του Έλιοτ, μελοποιημένο από το Στηβ. Θυμήθηκαν ακόμη πως εκείνο το βράδυ από την άκρη του Υδροβιότοπου σιγά, κλεφτά πρόβαλε ο παπα-Αλέξης. Μόλις τον είδε ο Στηβ τα παρατάει όλα, σηκώνεται και συγκινημένος αγκάλιασε τον παπα-Αλέξη του φίλησε το χέρι και του είπε με το δικό του τρόπο «εγώ αγαπώ εσένα... δάσκαλος δικός μου πάτερ...». Ο παπα-Αλέξης συνήλθε και τον προέτρεψε να συνεχίσει. Αυτός κάθισε στην άκρη και κάποια στιγμή κλεφτά, όπως είχαν έλθει, έφυγε. Ο Νίκος έγινε ενοχλητικός στην Πρεσβεία. Από εκεί όμως πήρε την απάντηση πως υποχρέωσή της είναι να παραδώσει τον νεκρό

σε όποιον το ζητήσει, αφού προηγουμένως αναλάβει αυτός την υποχρέωση και τα έξοδα της ταφής. Βέβαια, μόνη προϋπόθεση, η εντολή της μητέρας. «Αυτή είναι η πάγια γραμμή της Πρεσβείας μας» τόνισαν κοφτά στο Νίκο κι αυτός το μετέφερε. Η στάση της μητέρας τούς ήταν γνωστή. Είδαν κι απόπειραν οι φίλοι του Στηβ πως δεν είχαν άλλες επιλογές, γι' αυτό το πήραν απόφαση να αναλάβουν αυτοί τα της κηδείας του Στηβ, δηλαδή την ταρίχευση, το φέρετρο και τη μεταφορά. Το μόνο που ζήτησαν από την Πρεσβεία ήταν να αναλάβει τα έξοδα του φυγείου, για τα οποία βέβαια ευθυνόταν η μητέρα, που θα έπαιρνε, όπως υπολόγιζαν, τη σορό του στο Μάντσεστερ. Η πρεσβεία όμως δεν δέχτηκε κάτι τέτοιο, που βγαίνει από το πρόγραμμά τους. Έτσι οι φίλοι έκαναν έρανο στο Πετροχώρι και διακριτικά ως τη Μεθώνη και τη Φοινικούντα. Μάζεψαν αρκετά χρήματα. Και για το μνημόσυνό του. Έφεραν τη σορό του από την Καλαμάτα στο χωριό. Τον ανέβασαν στην Παναγίτσα. Εκεί στο Κάστρο το Εκκλησάκι της Παναγίας παραμελημένο, χορταριασμένη η πόρτα του, εγκαταλειμένο. Κι ο παπα-Αλέξης κάπως προσπαθεί. Η ταφή έγινε εκείνο το απόγευμα της ίδιας ημέρας, κάπου τέσσερα μέτρα από το ιερό. Μόνος, εκεί δεν υπάρχει νεκροταφείο. Με καθυστέρηση δώδεκα ημερών. Τόσο κράτησε αυτό το πήγαιν' έλα, η θλιβερή ιστορία. Στη νεκρώσιμη ακολουθία ο παπα-Αλέξης μουρμούρισε, λίγο πριν αρχίσει. «Δός μοι τούτον τον ξένον...» και πάλιν «Δός μοι τούτον τον ξένον...». Και σηκώνοντας νευρικά το κεφάλι του «Σχώρα με σχώρα με, Θέ μου, τι είπα». Τι μουρμουρίζεις παπούλη; ρώτησε ο Νίκος. Τίποτε, κάτι δικό μου, παιδί μου». Στο τέλος της Ακολουθιάς ο Νίκος με δακρυσμένο το μέσα μέρος των ματιών του, είπε χαμηλόφωνα. «Γειά σου φίλε Στηβ. Δεν έχουμε να σου δώσουμε πολλά. Μόνο λίγο χώμα, πατημένο, εδώ πάνω στο Κάστρο». «Καλήν αντάμωση, πες του καλλίτερα Νίκο μου», είπε ο παπα-Αλέξης και βιάστηκε να τραβήξει το πετραχείλι του, για να μη φανεί πως ήταν δακρυσμένος. «Πάντα σκιάς ασθενέστερα», είπε από μέσα του. Ο ήλιος έγερνε προς τη δύση του, βυθιζόταν σιγά-σιγά στο Ιόνιο, με αδυνατισμένο το φως του, μελαγχολικό, λες και λυπόταν που άφηνε την Παναγία στο Κάστρο. Βασίλευεν, όπως κι ο Στηβ. Μόνος κι αυτός.

Κι ένας-ένας αποτραβιόταν προς το υπόστεγο της Εκκλησίας για να πιουν εκεί τον καφέ, χωρίς να μιλάνε, ριγμένοι ο καθένας στις σκέψεις του. Ο παπα-Αλέξης έμεινε τελευταίος, κοιτάζοντας επίμονα τον πρόχειρο ξύλινο Σταυρό, και κυρίως το νωπό χώμα, καθώς άρχισε να πέφτει το σκοτάδι.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡ. ΜΠΟΣΙΝΑΚΗΣ

ΔΥΟ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΤΗΣ ΣΤΕΛΛΑΣ FRIGERIO-ZENIOΥ: ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑ
ΚΑΙ ΤΑΠΕΙΝΟΤΗΣ: Η ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΧVI ΑΙΩΝΑ (εκδ. Νόστος)*

I.

Το βαφείο της Αμμοχώστου, που λειτουργούσε κατά την περίοδο της κυριαρχίας της Γένοβας στην πόλη, φαίνεται να είχε σταματήσει τη δραστηριότητά του, όταν το Βασίλειο είχε περιέλθει στη Βενετία. Το αίτημα των κατοίκων της Αμμοχώστου στη Βενετία να επαναρχίσουν και να διατηρήσουν τη λειτουργία του, παράλληλα με εκείνο της Λευκωσίας, είχε απορριφθεί τον Αύγουστο του 1491. Το κλείσιμο του βαφείου είχε οδηγήσει όχι μόνο στην εξαφάνιση αυτού του τομέα δραστηριότητας, αλλά επίσης στην αναχώρηση για τη Λευκωσία των μεταξουργών και των πλανόδιων εμπόρων (πραματευτάδων), που έρχονταν να εγκατασταθούν στην Αμμόχωστο, για να είναι κοντά και στο βαφείο και στο λιμάνι. Από την πλευρά τους, στα 1506/1507, οι κάτοικοι της Λευκωσίας φοβούνται –μεταξύ άλλων– την εξαφάνιση των βαφείων λόγω της μεταφοράς στην Αμμόχωστο των δημόσιων αρχών (με σκοπό να διατηρήσουν τον πληθυσμό και να ενισχύσουν το λιμάνι της πόλης), πράγμα που θα προκαλούσε την αναχώρηση ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού της Λευκωσίας.

Τα έγγραφα αναφέρουν συχνά τα βαφεία της Λευκωσίας ή της Αμμοχώστου, όχι μόνο ως εχέγγυα μιας επαγγελματικής δραστηριότητας, αλλά επίσης ως πηγές σημαντικών εισοδημάτων. Το 1467 γίνεται λόγος για μια φορολογία προς όφελος της Βενετίας, που αφαιρείται από το εισόδημα των βασιλικών βαφείων, και το 1513 σκέφτονται ότι πρέπει να καλύψουν τον οφειλόμενο φόρο πολυτελείας στον Σουλτάνο. Τα βαφεία, ωστόσο, της Λευκωσίας ευημερούν κατά τους επόμενους αιώνες; Πάντως ο Émile Deschamps, ο οποίος επισκέπτεται την Κύπρο περί το τέλος του ΧΙΧ^{ου} αιώνα, περιγράφει με χιούμορ ένα απ' αυτά: «ένα μαγαζί λουλακί από πάνω μέχρι κάτω, με δοχεία λουλακιά, εργάτες λουλακιούς και ακόμα ένας σκύλος λουλακής».

II.

Εμπόριο και συναλλαγές ενδυμάτων

Όταν το 1394 ο Nicola de Martoni, συμβολαιογράφος της Καρινόλα, επισκέπτεται την Αμμόχωστο, περιεργός, πηγαίνει στην αγορά, που γίνεται καθημερινά «σε αύλειο χώρο μεγαλύτερο από εκείνο της Καπούης» μεταξύ της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου και του παλατιού του Γενουάτη ναύαρχου, που ανήκε στον ρήγα της Κύπρου, «όπου πωλούνται ψωμιά, μεγάλες ποσό-

τητες λαχανικών και άλλων φρούτων (...) και πωλούνται εδώ καθημερινώς υφάσματα και άλλα πολλά πράγματα σε πλειστηριασμό».

Η αγορά στο λιμάνι της πόλης του νησιού έδινε μιαν εικόνα παρόμοια με εκείνη του Πανηγυριού στον πίνακα του David Vinckboons του 1608, όπου πίνακες, προσωπογραφίες, τόξα γεινιάζουν με μουσικά όργανα και ρούχα, κρεμασμένα στη ξύλινη κατασκευή μιας σκηνής.

Πρόκειται για ενδύματα καινούργια ή προ πολλού μεταχειρισμένα και που ξαναδιατίθενται προς πώληση; Στην πραγματικότητα και τα δυο είναι πιθανά, σε μιαν εποχή όπου ένα ένδυμα, όσο κι αν είναι απλό, έχει μιαν ορισμένη αξία μέχρις ότου είναι εντελώς φθαρμένο, μετά που θα έχει επιδιορθωθεί πολλές φορές· περνά από χέρι σε χέρι κατ' αρχήν στο οικογενειακό περιβάλλον, μεγάλο ή μικρό, ευγενές, πλούσιο ή λιγότερο εύπορο, για να διανεμηθεί στη συνέχεια ή να πωληθεί.

Η κυπριακή κοινωνία δεν ξεφεύγει από αυτές τις συνήθειες. Ανέκαθεν διαμοιράζουν τα ενδύματά τους στους φτωχούς, συχνά για τη σωτηρία της ψυχής τους, στους υπηρέτες ή στους δούλους τους και τα πιο πολύτιμα τα προσφέρουν σε μοναστήρια ή σε ιδρύματα.

Ο συμβολαιογράφος που κάνει την απογραφή της περιουσίας του εμπόρου Fiorio Audet επεξηγεί συχνά την κατάσταση διατήρησης των ενδυμάτων και των εξαρτημάτων (αξεσουάρ):

«Ένα δείγμα μαύρου μεταχειρισμένου υφάσματος. Ένα δείγμα μεταχειρισμένου μεταξωτού με λωρίδες από βελούδο. Ένα μεταξωτό γιλέκο μεταχειρισμένο. [...]» Από τον κατάλογο αυτό δεν παραλείπονται τα καινούργια ενδύματα. [...]

Μπορούμε να διαφοροποιήσουμε ανάμεσα στους επενδυτές, τα ζεύγη μανικιών, τα πουκάμισα, τις κάλτσες, τα γάντια, μεταχειρισμένα, παλιά ή καινούργια, που αποτελούσαν μέρος του εμπορίου του Fiorio Audet, αντικείμενα για προσωπική χρήση; Οι παρούσες μαρτυρίες δεν δίδουν καμιά πληροφορία, πράγμα προφανώς άνευ σημασίας· όπως σημειώθηκε πιο πάνω, κάθε ένδυμα μπορούσε να φορεθεί από τον κάτοχό του, να δοθεί ή να πωληθεί.

Ως προς την ανταπόδοση της ψυχής, ο Fiorio Audet θα είχε ζητήσει η περιουσία του να χαριστεί στη σύζυγό του στην Κύπρο. Έτσι μπορούμε να συμπεράνουμε ότι εκτός από τα προσωπικά αντικείμενα, που δεν θα μπορούσε κανείς να ταυτοποιήσει, προόριζε τα ενετικά του αποκτήματα για την κυπριακή αγορά. Δαντέλλες από την Μπολόνια, γυάλινες χάντρες από το Μουράνο, είχαν εισαχθεί σε ποσότητες στη νήσο, ενώ τα «φουστάνια τα χρυσά, βενέτικα ραμμένα» δεν ήταν παρά φορέματα ραμμένα στην Κύπρο, που ανέγγραφαν την ενετική μόδα.

Τα ολιγόριθμα έγγραφα, που διατρέχουν επιλεκτικά τη συνοπτική αυτή

αναφορά, επαρκούν για να επιβεβαιώσουν το άνοιγμα των λιμανιών του Βασιλείου των Λουζιανών και εν συνεχεία του Regno di Cipro (Βασιλείου της Κύπρου) όχι μόνο προς τις γειτονικές χώρες, αλλά κυρίως προς τη Δύση, και για να πιστοποιήσουν τη συνέχεια των σχέσεων και του πλούτου των συναλλαγών.

Μετ. από τα Γαλλικά:
ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

Ο ΞΑΣΤΕΡΟΣ ΟΥΡΑΝΟΣ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Θλίβομαι γιατί στους καιρούς μας
ὀργιάζει τὸ παρεμπόριο τῆς ψυχῆς,
μέσα στὸ ζόφο ὑποπτῶν αἰσθημάτων
κι' ἀξεδιάλυτους ἴσκιους θανάτου.

Ἀπόμερος ζητιάνος ἀποθησαυρίζω
τὶς κρυφές ἀχτίδες τοῦ ἡλίου
καὶ τὶς προσφέρω στοὺς ἀπελπισμένους,
μυστικὸς ταχυδρόμος τοῦ Θεοῦ.

Σκέπτομαι μόνο σὰν Ποιητής,
μὲ τὶςπραμάτειες μου -Φῶς κι' Ἀγάπη-
νὰ βρίσκονται ἐκτὸς ἐμπορίου,
ἄχρηστη σοδειὰ πρὸς ἀπόσυρση.

Κρατάω σὲ θερμοκήπια ἐαρινῆς καρδιάς
δροσιές στίχων κι' ἀχτίδες ἐλπίδων,
κρατάω τὶς ὁδοιπορίες του νοῦ
ἔξω ἀπὸ τὶς σήραγγες τοῦ μίσους.

Νοιώθω τὴν Ποίηση νὰ κοχλάζει
καυτὸ αἷμα στὶς φλέβες μου,
γιὰ νὰ γίνῃ θεία μετάληψη φωτὸς
στὸ δισκοπότηρο τοῦ ἔξαγνισμοῦ.

Ἡ ποίηση ἀποσυμφορεῖ τὸν οὐρανὸ ἀπὸ ρύπους
συγκροτεῖ ἓνα ξάστερο σύμπαν,
ξορκίζει μακριὰ τὰ φαντάσματα,
συνθέτει θεϊκοὺς ἰριδισμοὺς κι' ὕμνους ἀναβαθμῶν...

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΚΑΠΟΙΕΣ ΝΥΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ '21

Τὸ νὰ μπορέσει ἓνας ἱστορικός νὰ «κλείσει» σὲ ἓνα βιβλίο —πολυσέλιδο και πολύτομο ἔστω— ὄλο τὸ '21, εἶναι τόσο δύσκολο ὅσο και τὸ νὰ προσπαθήσει νὰ κλείσει σ' ἓνα μπουκάλι ἓνα ἀγριεμένο πέλαγος.

Τὸ '21 ἦταν ἓνας πολυετής, πολυεπίπεδος, πολύπλευρος και πολυσύνθετος ἀγώνας. Δὲν ἦταν ἓνα μονοδιάστατο γεγονός. Οὔτε περιορίστηκε ἀποκλειστικά στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, οὔτε και ἀφορᾶ ἀποκλειστικά τὸν ἑλληνικὸ κόσμο. Γιὰ τὰ τότε δεδομένα —παρὰ τὴν ἔλλειψη τῶν σημερινῶν μέσων ἐπικοινωνίας— ἦταν ἓνα γεγονός με οἰκουμενικὸ βεληγκεές.

Ἡ προεργασία γιὰ τὴν προετοιμασία τοῦ Ἀγώνα ἔγινε ἐκτὸς τοῦ μητροπολιτικοῦ ἑλλαδικοῦ χῶρου, στὴν Ὀδησσό, τὴν ἀρχαία Ὀρδησσὸ ποῦ μνημονεύουν οἱ Πτολεμαῖος και Ἀρριανός. Και ἡ ἔναρξη τοῦ Ἀγώνα δὲν ἄρχισε ἀπὸ τὸν ἑλλαδικὸ χῶρο, ἄρχισε ἀπὸ τὴν Μολδοβλαχία και συγκεκριμένα ἀπὸ τὸ Ἰάσιο (Γιάσι) στίς 22 Φεβρουαρίου ὑπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ πρίγκιπα Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη. Τὸν ἐπίλογό της ἔγραψε ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀρχηγοῦ, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης με τὴν μάχη τῆς Πέτρας στίς 12 Σεπτεμβρίου 1929. Ἄρα εἶναι λάθος νὰ λέμε ὅτι ἡ Ἐπανάσταση τελείωσε χάρη στὴ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου (8/2-10-1827). Κράτησε μιὰ διετία ἀκόμη. Στὸ δεκαετές αὐτὸ διάστημα βρῆκαν τὸν θάνατο περίπου 800.000 Ἕλληνες ἐπὶ ἑνὸς συνόλου, ἂν περιορισθοῦμε στὸν νῦν ἑλλαδικὸ χῶρο, 2.500.000 ψυχῶν. Ἄρα, τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, γιὰ νὰ τὴν ὀρίσεις, πρέπει νὰ τὴν γνωρίσεις «ἀπ' τὴν κόψη τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή».

Εἶναι λάθος νὰ περιορίζουμε τὴ θεώρηση τῶν ἐπαναστατικῶν γεγονότων μόνο στὴν Πελοπόννησο, στὴ Στερεὰ και στὰ τρία ἡρωικὰ νησιά. Ἡ Ἐπανάσταση ἐκτάθηκε ὡς τὴν Ἡπειρο, τὴ Μακεδονία και τὴ Θράκη (ἄς θυμηθοῦμε τὴν προσφορὰ τὴν ἡρωικῆς Αἴνου), ὡς τὴν Κρήτη, τὴν Κάσο και τὴν Κύπρο, ἡ ὁποία πλήρωσε σὲ ἡγετικὸ ἐπίπεδο τὸ βαρύτερο φόρο σὲ αἷμα.

Εἶναι λάθος νὰ συζητᾶμε ἂν ἡ Ἐπανάσταση ἦταν κοινωνικὴ (ἀγροτολαϊκὴ, ἀστικὴ κ.λπ.). Ἡ Ἐπανάσταση ἦταν πρωτίστως Ἐθνικὴ, χωρὶς αὐτὸ νὰ ἀποκλείει στοιχεῖα κοινωνικῆς διαμαρτυρίας, τοπικιστικῆς, πολιτικῆς και προσωπικῆς διαφορῆς. Και ἀσφαλῶς τὸ ἀγροτολαϊκὸ στοιχεῖο ἀγωνίστηκε γιὰ ἓνα κομμάτι γῆς, ἀφοῦ τὰ καλύτερα ἐδαφικὰ «φιλέτα» κατεῖχαν οἱ Τοῦρκοι, ποῦ ζοῦσαν ἀπὸ αὐτὰ χωρὶς νὰ δουλεύουν σ' αὐτά. Ἀσφαλῶς και τὰ ἀστικά στοιχεῖα ἀγωνίστηκαν σκληρά, γιὰτὶ μόνον σ' ἓνα ἀνεξάρτητο κράτος θὰ μπορούσαν νὰ πετύχουν τὴν ἀστικὴ τους ὀλοκλήρωση —ἄσχετα ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὴ ἐξελίχθηκε σὲ νόθα ἀστικοποίηση, κι αὐτὸ μέχρι σήμερα.

Εἶναι λάθος νὰ λέγεται και νὰ γράφεται ὅτι ἡ γένεση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἀρχίζει τὸ 1830, με τὴ διπλωματικὴ μας ἀναγνώριση. Γενέθλια ἡμέρα

τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἶναι ἡ 1η Ἰανουαρίου 1822, ὅταν ἀπὸ τὴν Α' Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου ψηφίζεται τὸ Α' Ἑλληνικὸ Σύνταγμα. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε τόσο κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Ἀγῶνα ὅσο και μετὰ, ἡ 1η Ἰανουαρίου, ὅπως ἔγραψαν τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» τοῦ Μάγερ, ἐτιμᾶτο «ὡς ἐνιαύσιος πανήγυρις (...) (...) λόγῳ τῆς καθιερώσεως τοῦ ἡμετέρου πολιτεύματος» καὶ τῆς ἀνακηρύξεως ἑλληνικοῦ κράτους.

Εἶναι λάθος –λόγῳ τοῦ γνωστοῦ ἀφορισμοῦ ποὺ ἔγινε γιὰ λόγους καθαρὰ πολιτικῆς σκοπιμότητος (γιὰ νὰ μὴ σφαγιασθοῦν οἱ ἀπροστάτευτοι πληθυσμοὶ τῆς Πόλης, τῆς Θράκης καὶ τῆς Μικρασίας –ποὺ ὅμως σφαγιαστήκαν) νὰ μειώνεται ἡ προσφορά τοῦ κλήρου στὴν προετοιμασία τοῦ Ἀγῶνα. Ἄς ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ἓνας πρῶην πατριάρχης, ὁ Κύριλλος στὴν Ἀνδριανούπολη, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός, ἀπαγχονίστηκαν, δύο ἐπίσκοποι σκοτώθηκαν σὲ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις (ὁ Σαλώνων Ἡσαΐας καὶ ὁ Ρωγῶν Ἰωσήφ), ἓνας ἄλλος πατριάρχης, ὁ Θεόφιλος Β' Ἀλεξανδρείας προτίμησε νὰ χάσει τὸν πατριαρχικὸ θρόνο του γιὰ νὰ συμμετάσχει στὸν Ἀγῶνα. Τουλάχιστον 2.000 κληρικοί, κυρίως μοναχοί, συμμετείχαν μὲ κάθε τρόπο στὸν Ἀγῶνα, ἀκόμη καὶ μὲ τὰ ὄπλα στὸ χέρι, ὅπως ἔγινε στὸ Μέγα Σπήλαιο, στὴ νικηφόρα μάχη κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ. Ἄς μὴν ἀναφεροῦμε στὸν Παπαφλέσσα, τὸν «μπουρλοτιέρη των ψυχῶν».

Ἀσφαλῶς ἔγιναν ἀγριότητες κατὰ τὴν Ἐπανάσταση –καὶ δὲν διστάζω νὰ ὁμολογήσω ὅτι τὶς περισσότερες τὶς κάναμε ἐμεῖς οἱ Μανιάτες–, ἀλλ' ὅπως ἔλεγε ὁ Λένιν, οἱ ἐπαναστάτες δὲν φοροῦν λευκὰ γάντια, οὔτε βγαίνουν ἀπὸ παρθεναγωγεῖα. Ὁ πόλεμος δὲν γίνεται μὲ «κομφετί». Οὔτε οἱ ἀγωνιστὲς τοῦ '21 ἦσαν ἄγιοι· ἦσαν ἄγριοι, ἔστω κι ἂν πολλοὶ καθαγιαστήκαν μὲ τὴ θυσία τους. Ἀσφαλῶς ἔγιναν ἐγκλήματα, ἀρπαγὲς καὶ ὠμότητες. Ἀλλὰ δὲν ἔγινε προσπάθεια ἀποκρύψεως. Αὐτοὶ ποὺ τὰ ἔπραξαν, τὰ ἔγραψαν. Ὅχι γιὰ νὰ καυχηθοῦν ἀλλὰ γιὰ νὰ τὰ στιγματίσουν.

Ἀσφαλῶς ἔγιναν ἐμφύλιοι πόλεμοι, ἀλλὰ ἐμπρὸς στὸν Ἐμφύλιο ποὺ ἔζησε ἡ δική μου γενιὰ (καὶ ὁ ὁποῖος ψυχικὰ συνεχίζεται ἀκόμη) οἱ ἐμφύλιοι τοῦ '21 ἦσαν παιδικοὶ πετροπόλεμοι. Ὅσο κι ἂν στοίχισαν. Καὶ στὸ κάτω-κάτω, οἱ τότε ἀντίπαλοι, πρὸ τοῦ κοινοῦ κινδύνου, ἔδωσαν τὰ χέρια. Ἐμεῖς εἴμαστε ἔτοιμοι ἀνὰ πᾶσα ὥρα νὰ πιάσουμε τὰ μαχαίρια.

Ἀσφαλῶς, ἔγινε αἴτηση προστασίας πρὸς τὴν Ἀγγλία (ποὺ τὴν ὑπέγραψαν ὅλοι οἱ ἀγωνιστὲς πλὴν τοῦ Γκούρα), ἀσφαλῶς πήραμε δύο δάνεια μὲ ληστρικοὺς ὅρους, ἀσφαλῶς τὸ κόστος τῆς φρεγάδας «Ἑλλάς» ποὺ ναυπηγήθηκε στὶς ΗΠΑ, κόστισε ὑπερμέτρως ἀκριβὰ, ἀλλὰ τὸ γεγονός ὅτι μιὰ μὴ ἀναγνωρισμένη διπλωματικὰ κυβέρνησις κατορθώνει νὰ συνάπτει –μὲ ὁποιουσ ὅρους– δάνεια, εἶναι μιὰ μεγάλη διπλωματικὴ ἐπιτυχία. Ἡ Ἀγγλία –ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς φιλελληνικὲς διαθέσεις τῶν πολιτικῶν της– εἶχε κάθε λόγο νὰ ἐπιδιώξει μιὰ μορφὴ ἀνεξαρτησίας γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῶν δανείων της –καὶ γιὰ ἄλλους ἀπώτερους σκοποὺς. Πάντως, ἡ τότε Ἑλλάς δὲν βρέθηκε ἠθικὰ μειωμένη ὅσο στὸν παρόντα καιρὸ.

Ἀσφαλῶς ὑπῆρξαν καὶ τότε προδότες μὲ κορυφαῖο τὸν διαβόητο Νενέκο, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξε τὸ ψυχικὸ τέλος τοῦ παρόντος καιροῦ. Οὔτε μορφὴ ταγματасφραλισμοῦ, ὅπως στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς. Σήμερα ὡς λαὸς ἀποτελοῦμε ἕνα κινούμενο ἠθικὸ κενό. Ἡ Ἑλλάς δὲν εἶναι κἂν οὔτε ἕνα σεβάσιμο πτώμα. Τὸ μόνο ποὺ μᾶς φέρνει σ' ἐπαφὴ εἶναι ὁ φθόνος τοῦ ἑνὸς ἐναντίον τοῦ ἄλλου. Λὲς καὶ θηλάσαμε τὸ γάλα τοῦ μίσους ἀπὸ τὸ μαστὸ τῆς γυναίκας τοῦ Διαβόλου.

Στὰ χρόνια τῆς δικτατορίας τραγουδοῦσαμε ἀπὸ πόθο ἐλευθερίας τὸ ᾄσμα ποὺ δόξασε τὸν Γ. Νταλάρα: «Νά' τανε τὸ '21». Σήμερα, σὰν νὰ ἔχει δοθεῖ «γραμμὴ», ἐφαρμόζεται ἡ τακτικὴ «Σβῆσε τὸ '21». Ἡ, «Παραμορφῶστε τὸ '21». Δὲν θα ὑποστηρίξω ὅτι πρόκειται περὶ «ἔξωθεν» ἐντολῶν. Κατ' ἐμέ, εἶναι πρωτίστως ζήτημα ἐνοχῆς. Ἡ νέα γενιὰ δὲν πρέπει νὰ μάθει ὅτι προέρχεται ἀπὸ ἡρωικὴ σπορά. Οὔτε νὰ γνωρίζει ὅτι στὸν τόπο αὐτὸ ἔζησαν ἥρωες που ἔβαζαν πάνω ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους τὴν πατρίδα. Ἔτσι θὰ μένει ναρκωμένη καὶ ικανοποιημένη μὲ θάμνους καὶ νάνους. Ἡ «νέα ἱστορία» θὰ ἐξελιχθεῖ σὲ ὄπιο τῶν νέων ὅλης τῆς γῆς. Διότι μὲ τὴν τεχνικὴ τῶν συσχετισμῶν ἡ νέας κοπῆς ἱστορία μπορεῖ νὰ «ἀποδείξει» ὅτι ὁ Τζῶν Κέννεντυ δὲν δολοφονήθηκε ἀλλὰ αὐτοκτόνησε ἢ ὅτι ὁ σχηματισμὸς τῆς ἐλληνικῆς ἐθνότητος ἄρχισε μετὰ τὸ σχηματισμὸ ἐλληνικοῦ κράτους, ὡσὰν δηλαδὴ ὁ σχηματισμὸς μιᾶς ἐθνότητος νὰ εἶναι ὑπόθεση συνταγῆς μαγειρέματος καὶ ὄχι μακροχρονίων –καὶ συνήθως πολυαιμάκτων– ἐθνοποιητικῶν διαδικασιῶν. Ὅταν ὁ Γεμιστὸς τὸν 15ο αἰ. διακήρυσσε τὸ «Ἕλληνες οὖν ἐσμὲν τὸ γένος ὡς ἡ πάτριος παιδεία καὶ ἡ γλῶσσα μαρτυρεῖ» δὲν κατοικοῦσε σὲ κάποια «Νῆσο Οὐτοπία» ἀλλὰ στηριζόταν σὲ μιὰ πραγματικότητα ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ καταστρέφουν οἱ Τοῦρκοι. Ὁ Ἑλληνισμὸς, σὰν τὸ Κυπαρίσσι τοῦ Μυστρά, ἔβγαλε «πάλι μὲ χρόνια καὶ καιροὺς» νέους βλαστοὺς καὶ διδάξε τοὺς λοιποὺς βαλκανικοὺς λαοὺς τὸ πῶς οἱ δοῦλοι γίνονται ἐλεύθεροι!

Ἴσως ἡ «Νέα Ἱστορία» νὰ ὑπηρετεῖ μιὰν ἄλλη διδακτικὴ ἀρχή: τὸ πῶς οἱ ἐλεύθεροι μποροῦν νὰ ξαναγίνουν δοῦλοι. Ἡ, γιὰ νὰ τὸ πῶ ὀργουελικά: «Ἡ ἐλευθερία εἶναι σκλαβιά.....»!

Πίσω, λοιπόν, στὴ θερμὴ ὀθωμανικὴ ἀγκαλιά...! Ἡ «Νέα Ἱστορία», ὅπως γράφεται, ὅπως διδάσκεται, ὅπως προβάλλεται, παραπέμπει, μὲ ἕναν γκαϊμπελικὸ τρόπο, στὴν παραβολὴ τοῦ «Ἀσώτου». Πῶς τάχα οἱ Ἕλληνες, ὅπως ὁ Ἄσωτος Υἱός, ἔκαναν ἕνα κίνημα ἀποστασίας, ὅπως οἱ ἔφηβοι κάνουν τὴν «ἐπανάστασή» τους κατὰ τῶν στοργικῶν γονιῶν τους. Κι ἀφοῦ ἐξαντληθοῦν, ξαναγυρίζουν σ' αὐτούς. Τὸ αὐτὸ προβάλλεται γιὰ μᾶς. Ἀφοῦ «ἀσωτέψαμε» ἀρκετά, καιρὸς νὰ γυρίσουμε στὴν στοργικὴ ἀγκαλιὰ τῆς μητρὸς Τουρκίας. Προβλέπω μέλλον λαμπρὸ στοὺς νεο-γενίτσαρους καὶ στοὺς νεο-φαναριώτες. Ἀλλὰ δὲν πρέπει ὅλοι αὐτοὶ νὰ λησμονοῦν ὅτι πάντα θὰ μένει ἡ μακρυγιαννικὴ «μαγιά τῆς λευτεριᾶς».

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΔΕΛΤΙΟΝ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΣ»

Είναι γνωστό πως μια από τις πολλές και ποικίλες πολιτιστικές δραστηριότητες του Κύπρου Χρυσάνθη ήταν η ίδρυση και η διεύθυνση περιοδικών, κάποιων με δική του αποκλειστική ευθύνη και κάποιων με τη συνεργασία άλλων. Το πιο παλιό από αυτά υπήρξε το Δελτίον Σχολικής Υγιεινής και Αντιλήψεως, για το οποίο - εξ όσων εγώ τουλάχιστο γνωρίζω - δεν έγινε ως τώρα καμιά παρουσίαση. Το περιοδικό αυτό κυκλοφόρησε στη Λευκωσία σε τέσσερα τεύχη (αρ. 1, 2 και 3-4), με διαστάσεις 21X16,5 εκ. και συνεχή αρίθμηση, 1-84. Το πρώτο τεύχος καλύπτει τις σελίδες 1-32, το δεύτερο τις 33-56 και το τελευταίο, με αρ. 3-4, τις 57-84. Ως έτος έκδοσης σημειώνεται σε όλα τα τεύχη το 1947, ενώ στη σ. 58 του τεύχους 3-4 υπάρχει η ακόλουθη σημείωση: «Λόγω τεχνικών λόγων το διπλούν τούτο τεύχος εκυκλοφόρησε κατά το 1948». Τυπογραφείο έκδοσης του περιοδικού ήταν ο «Νέος Κόσμος» του Θωμά Γ. Κυριακίδη στη Λευκωσία. Ως διεύθυνση συντάξεως αναφέρεται Λεύκωνος 7, Λευκωσία και ως διεύθυνση διαχειρίσεως «Τυπογραφείον “Νέος Κόσμος” Λευκωσία- Κύπρος». Στο περιοδικό δεν αναγράφεται ούτε τιμή πώλησης του τεύχους ούτε ύψος συνδρομής. Στο πρώτο και δεύτερο τεύχος γνωστοποιείται πως το Δελτίο ανταλλάσσεται (στο δεύτερο τεύχος «ανταλλάσσετε») (sic) με ιατρικά περιοδικά. Η γνωστοποίηση αυτή δεν υπάρχει στο τελευταίο τεύχος. Στο τχ. αρ. 1 μόνο σημειώνεται η πληροφορία πως στο «Βιβλιογραφικόν Δελτίον αναγράφεται παν έντυπον, το οποίον αποστέλλεται εις την διεύθυνσιν». Σημειωτέον όμως ότι σε κανένα τεύχος δεν υπάρχει βιβλιογραφικό δελτίο. Τέλος, μόνο στο δεύτερο τεύχος υπάρχουν στα αγγλικά, επιπρόσθετα προς τα ελληνικά, τα περιεχόμενα και ο τίτλος του περιοδικού ως “Bulletin of School Health and Welfare”, καθώς και το όνομα του Χρυσάνθη ως editor.

Σε όλα τα τεύχη του περιοδικού σημειώνονται τα ακόλουθα στοιχεία ταυτότητάς του: Ιδρυτής- Διευθυντής: Κύπρος Χρυσάνθης, ιατρός. Επιτροπή συντάξεως: Δρ. Θεμ. Δέρβης, Δρ. Κ. Σπυριδάκης, Β. Καρατζάς, Ν. Τσαρίδης. Οικονομικός υπεύθυνος και διαχειριστής: Θωμάς Γ. Κυριακίδης.

Παρόλο που δεν αναφέρεται πουθενά, πιστεύω πως το περιοδικό είχε άμεση σύνδεση με το Παγκύπριο Γυμνάσιο. Δεν ήταν, άλλωστε, η πρώτη φορά που κάποια πνευματική συσπείρωση ξεκινούσε από το λαμπρό εκείνο εκπαιδευτήριο. Προηγήθηκε η Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών (1936) και το Δελτίον της και την ίδια εποχή με το Δελτίον Σχολικής Υγιεινής και Αντιλήψεως ιδρύθηκε ο Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου (1947). Πού στηρίζω όμως τη σχέση του περιοδικού αυτού με το Παγκύπριο Γυμνάσιο; Ο Χρυσάνθης, που είναι η ψυχή του περιοδικού, ως ιδρυτής και διευθυντής, αλλά και ως συντάκτης των 8 από τις 13 μελέτες (ποσοστό 61.5%), δίδασκε υγιεινή στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και ήταν επίσης προϊστάμενος των σχολιατρικών υπηρεσιών

των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λευκωσίας, με άλλα λόγια του Παγκυπρίου Γυμνασίου στη Μέση Εκπαίδευση και των αστικών σχολών Λευκωσίας. Από τις υπόλοιπες πέντε εργασίες, δύο ανήκουν στον Θεόκλητο Σοφοκλέους, υποδιευθυντή του Παγκυπρίου, μια στον οδοντογιάτρο Κρίνο Παυλίδη και μια στον οφθαλμίατρο Βασίλη Καρατζά, αμφοτέρους σχολικούς γιατρούς, και μια στον Νέαρχο Τσαρίδη, διευθυντή της αστικής Αγίου Σάββα. Ο Χρυσάνθης συνεργάστηκε σε μια του έρευνα με τον μουσικό Γιάγκο Μιχαηλίδη, επίσης καθηγητή στο Παγκύπριο. Στην επιτροπή συντάξεως ανήκαν ο Θεμιστοκλής Δέρβης, πρόεδρος, εκτός των άλλων, της Εφορείας των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λευκωσίας, ο Κωνσταντίνος Σπυριδάκης, γυμνασιάρχης του Παγκυπρίου, ο Β. Καρατζάς και ο Ν. Τσαρίδης. Συνεπώς, όλοι όσοι είχαν κάποια σχέση με το περιοδικό συνδέονταν τη συγκεκριμένη περίοδο άμεσα με το Παγκύπριο Γυμνάσιο. Ίσως η μόνη εξαίρεση να ήταν ο Νέαρχος Τσαρίδης, που εκπροσωπούσε πιθανό, έστω και ανεπίσημα, την ομάδα των αστικών σχολών, τον έτερο, δηλαδή, βραχίονα, παράλληλα με το Παγκύπριο Γυμνάσιο, του ενδιαφέροντος των σχολιατρικών υπηρεσιών.

Είναι χαρακτηριστικά αυτά που γράφει ο Χρυσάνθης στον πρόλογο του βιβλίου του *Εκλογή από τις Σχολιατρικές Εργασίες 1943-1976*, Λευκωσία 1977, σ. 7 για την εμπλοκή του Τσαρίδη σε θέματα σχολιατρικής. «Όταν πρωταρχίσανε οι Σχολιατρικές Υπηρεσίες στα Ελληνικά Εκπαιδευτήρια Λευκωσίας υπήρχαν δυσκολίες στην παρακολούθηση της κατά μήκος και βάρος σωματικής ανάπτυξης των μαθητών. Ο Ν. Τσαρίδης δοκίμασε σωματομετρήσεις στους μαθητές του σχολείου του α) για να διαπιστώσει πως δεν εμποδίζει το δάσκαλο η ανάληψη και αυτού του καθήκοντος και β) για να παρακολουθήσει την ανάπτυξη των μαθητών του κι ανάλογα με τα ευρήματά του να παραπέμπη στον υπεύθυνο ιατρό για εξέταση».

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στο περιοδικό περιλαμβάνονται 13 συνολικά εργασίες. Στη συνέχεια παραθέτω κατά τεύχος τους τίτλους των εργασιών και τα ονόματα των συγγραφέων τους.

Αρ. 1: Θ. Σοφοκλέους «Το μάθημα της σχολικής υγιεινής και αι σχολιατρικάι υπηρεσίαι εις το Παγκύπριον Γυμνάσιον» (σ. 3-9), Κ. Χρυσάνθη «Συνάφεια σωματικής αυξήσεως και σχολικής προόδου» (σ. 10-14), Κ. Παυλίδη «Στατιστικά ευρήματα επί της εξετάσεως των οδόντων 3.146 μαθητών και μαθητριών» (σ. 15-21), Κ. Χρυσάνθη «Η συχνότης των χειμέτλων κατά την εφηβικήν ηλικίαν» (σ. 22-25) και Β. Καρατζά «Συγκριτικοί πίνακες οφθαλμικών παθήσεων εις τα ελληνικά εκπαιδευτήρια Λευκωσίας (Κύπρου)» (σ. 26-30).

Αρ. 2: Κ. Χρυσάνθη «Ο χρόνος εμφανίσεως της πρώτης εμμηνορροσίας εις τας Κυπρίαις» (σ. 33-39), Κ. Χρυσάνθη και Γ. Μιχαηλίδη «Η φωνητική έκτασις της δευτέρας παιδικής ηλικίας» (σ. 40-43), Κ. Χρυσάνθη «Εγκαιρος αναγνώρισις των παιδικών νευρικών διαταραχών εκ συνηθείας» (σ. 44-48) και Θ. Σοφοκλέους «Έρευνα επί του καπνίσματος των τελειοφοίτων του Παγκ. Γυμνασίου» (σ. 49-56).

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΩΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Η Αμφισβήτηση της Αποικιοκρατίας στην Παλιά Κύπρο του Αχιλλέως Αιμιλίου

Όταν ξέσπασε η αυθόρμητη εξέγερση του Οκτώβρη του 1931 στην αγγλοκρατούμενη Κύπρο, ο Αχιλλεύς Κ. Αιμιλιανίδης διατελούσε Γενικός Γραμματέας της Εθνικής Οργάνωσης Κύπρου και ήταν από τους πρώτους που συνελήφθησαν με την κατηγορία της ενεργού συμμετοχής στην εξέγερση.¹ Αρκετές προσωπικότητες της εποχής του που συμμετείχαν στα Οκτωβριανά, τιμωρήθηκαν με εξορία ή φυλάκιση, ενώ αρκετοί άλλοι (ανάμεσά τους και ο Αιμιλιανίδης) τέθηκε υπό «εντοπισμό»² σε απομονωμένα χωριά του νησιού. Ο Αιμιλιανίδης εντοπίστηκε αρχικά στον Άγιο Νικόλαο της Πάφου και έπειτα στην Κυθρέα, όπου δεν θα μπορούσε να αναπτύξει εύκολα την πολιτική του δράση.³

«Κατά έναν περίεργο τρόπο, η εξορία είναι συναρπαστική ως σκέψη, αλλά φρικτή ως εμπειρία» γράφει ο Edward Said σε άρθρο του με θέμα την καλλιτεχνική δημιουργία υπό καθεστώς εξορίας.⁴ Και θα υπήρξε, οπωσδήποτε, δυσάρεστη η εμπειρία του περιορισμού σε ένα μικρό χωριουδάκι με μερικές δεκάδες κατοίκους, όπως ο Άγιος Νικόλαος της Πάφου,⁵ για τον Αχιλ-

¹ Γιάννη Σπανού, «Εισαγωγική ιχνηλασία στην ιστορία 400 χρόνων», στον τόμο Βίας Λειβαδάς, Γιάννης Σπανός, Πέτρος Παπαπολυβίου, *Η εξέγερση του Οκτώβρη 1931 (Τα Οκτωβριανά)*, Πολιτιστικές Υπηρεσίες Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, Λευκωσία, 2004, σ. 59: «Στις 20 Οκτωβρίου ο Νικόδημος μίλησε [εκφώνησε επαναστατικό λόγο] στη Λεμεσό. Ο Λανίτης διεβίβασε από τη Λεμεσό μήνυμα στον Αχιλλέα Αιμιλιανίδη στη Λευκωσία για να σταλεί τηλεφωνικώς σε Αθηναϊκή εφημερίδα. Στο κείμενο του τηλεγραφήματος αναφερόταν πως το στάδιο της Λεμεσού πλημμύρισε από κόσμο κι ότι ακολούθησε πρωτοφανής διαδήλωση με επικεφαλής τον Μητροπολίτη. Ο Αιμιλιανίδης έβγαλε αντίγραφα του τηλεγραφήματος και φρόντισε να τοιχοκολληθούν [...]».

² Πέτρος Παπαπολυβίου, «Οι εξόριστοι των Οκτωβριανών του 1931 στην υπερορία», στον τόμο Λειβαδάς - Σπανός - Παπαπολυβίου, *ό.π.*, σ. 237.

³ Παντελής Γ. Μπίστης, «1878-1960, Η Αγγλοκρατία εις Κύπρον»: *εφ. Κύπρος*, 25 Ιουνίου 1962, σ. 3: «(Μετά την εξέγερση του 1931) εις ολόκληρον την νήσον επεβλήθη (...) πλήρης στρατοκρατία. Οι περισσότεροι των Ελλήνων βουλευτών, μεταξύ των οποίων οι Ν. Κλ. Λανίτης, Φειδίας Κυριακίδης, Κυριάκος Ρωσσίδης, συνελήφθησαν και μετεφέρθησαν εις τας φυλακάς, αργότερον δε ενετοπίσθησαν εις ορισμένα χωρία της νήσου, από τα οποία απηγορεύετο να απομακρυνθούν. Μεταξύ των εντοπισθέντων, οι οποίοι ανήρχοντο εις αρκετάς δεκάδας, ήσαν και οι δικηγόροι Γεώργιος Μαρκίδης, άλλοτε Δήμαρχος Λευκωσίας, Γεώργιος Μυλωνάς, αδελφός του Μητροπολίτου Νικοδήμου, Πυγμαλίων Ιωαννίδης, Αχιλλεύς Κ. Αιμιλιανίδης, ο ιατρός Αντώνιος Γεωργιάδης, ο αδιάλλακτος αγωνιστής, γραμματεύς της Μητροπόλεως Κυρηνείας, Πολύκαρπος Ιωαννίδης, ο Σάββας Χρίστης και άλλοι».

⁴ Edward W. Said, *Αναστοχασμοί για την εξορία*, Εκδόσεις Scripta, Αθήνα, 2006, σ. 286.

⁵ Για έγκυρες πληροφορίες όσον αφορά στην ιστορία και το μέγεθος του Αγίου Νικολάου, πληροφορίες μπορούν να αντληθούν από τον επίσημο ιστότοπο της κοινότητας στο διαδίκτυο: www.agiosnikolaospafou.org/rg/history-lgr/

λέα Αιμιλιανίδη, τον έγκριτο δικηγόρο της Λευκωσίας με την έντονη επαγγελματική και κοινωνική δραστηριότητα.

Στον χώρο όπου περιορίστηκε να κινείται ο Αιμιλιανίδης αποφασίζει να μιλήσει, χρησιμοποιώντας τα εργαλεία που κατείχε όσο λίγοι Κύπριοι της εποχής του: την ιστορική και τη λογοτεχνική παράδοση του τόπου. Κάνοντας χρήση του «δικαιώματος»⁶ που έχει κάθε έγκλειστος, κάθε περιορισμένος, να ανατρέξει στο παρελθόν του για να σηματοδοτήσει ξεκάθαρα τα όρια της ύπαρξής του, ο Αιμιλιανίδης στρέφεται στο παρελθόν της Κύπρου για να περιχαράξει το εθνικό μονοπάτι των Κυπρίων. Η στροφή προς την ιστορία, αποτελεί άλλωστε χαρακτηριστικό στοιχείο στην εξέλιξη της λογοτεχνίας σε όλες τις αποικιοκρατούμενες κτήσεις.⁷

Η συλλογή ιστορικών διηγημάτων *Παλιά Κύπρος* του Αχιλλέα Αιμίλιου [λογοτεχνικό ψευδώνυμο του Αχιλλέως Κ. Αιμιλιανίδη], δημοσιεύθηκε το 1933 από το *Βιβλιοπωλείο της Εστίας* στην Αθήνα⁸ με πρόλογο του Γρηγόριου Ξενόπουλου⁹ και δεν άργησε να χαρακτηριστεί από τον ελληνικό τύπο ως «το καλλίτερον φιλολογικόν έργον του έτους».¹⁰ Ήταν εκείνη την ίδια χρονιά, το 1933, που ο Πάμερ έφτασε στην Κύπρο ως Κυβερνήτης για να επιβάλει συνθήκες δικτατορίας και να περιορίσει κάθε πνευματική δημιουργία. Υπό αυτές τις περιστάσεις δεν μας προξενεί εντύπωση που η εφημερίδα *Πάφος* χαιρέτισε την «λογοτεχνική προσπάθεια» του Αιμιλιανίδη ως πολύ αξιόλογο επίτευγμα για την εποχή, χωρίς να εξετάζει ή να ενδιαφέρεται για τη λογοτεχνική του αξία.¹¹

⁶ Homi K. Bhabha, *The location of culture*, London and New York, Routledge Classics, 2004, preface, p.XX.; “In keeping with the spirit of the ‘right to narrate’ as a means to achieving our own national or communal identity in a global world, demands that we revise our sense of symbolic citizenship, our myths of belonging [...]”.

⁷ Frantz Fanon, *Της γης οι κολασμένοι*, Αθήνα, Κάλβος, 1982, σσ. 196-197.

⁸ Τη δημοσίευση της *Παλιάς Κύπρου* ανέλαβε ο Γρηγόριος Ξενόπουλος που ήταν στενός φίλος του Αχ. Κ. Αιμιλιανίδη.

⁹ Αχιλλεύς Αιμίλιος, *Παλιά Κύπρος, Διηγήματα*, Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1933, Πρόλογος Γρηγόριου Ξενόπουλου: Ο Γρηγόριος Ξενόπουλος προλόγισε την *Παλιά Κύπρο* γράφοντας, μεταξύ άλλων πως «Αν ο καλός αυτός διηγηματογράφος δεν κουρασθεί γρήγορα, μπορεί να κάνει για τη μεγάλη Κύπρο, ό,τι ο Παπαδιαμάντης για τη μικρή Σκιάθο». Παπαδιαμαντική επίδραση μπορεί να ανιχνευθεί στο διήγημα «Ο Τρουλλινός» όπου μετά την ήττα των Βενετσιάνων από τους Τούρκους, οι τελευταίοι μπαίνουν στην πόλη για να γιορτάσουν τη νίκη τους ενώ κάποιες γυναίκες κρύβονται με τα παιδιά τους στο εσωτερικό της εκκλησίας της πόλης για να προστατευθούν. Όταν κάποιο παιδί αρχίζει κάποια στιγμή να κλαίει, προδίδοντας έτσι τη θέση του ιδίου και της μητέρας του, «ο Γερόλυμος τραγουδώντας ζύγωσε τη φωνή του στο διαπασώ και με τον ίδιο τόνο του δίστιχου έψαλε: Μάννα πνίξε το παιδί/ για να γλυτώσεις τη ζωή».

¹⁰ Ανωνύμου, εφ. *Φωνή της Κύπρου*, 1 Ιουλίου, 1933, σ.3: «Το ‘Ελεύθερον Βήμα’ έγραψε αποφθεγματικότερα τα εξής: «Αναμφιβόλως το καλλίτερον φιλολογικόν έργον του έτους είναι η «Παλιά Κύπρος» του Αχιλλέως Αιμίλιου».

¹¹ Ανωνύμου, εφ. *Πάφος*, 15 Σεπτεμβρίου 1933, σ. 2: «Η Πάφος με ιδιαίτερη χαράν χαιρέτιζε την λογοτεχνικήν προσπάθειαν του φίλου συγγραφέως, ο οποίος ζων εις έναν πε-

Το γεγονός ότι ο Αιμιλιανίδης είχε ήδη αρχίσει από τα μέσα της δεκαετίας του 1920 να γράφει τα διηγήματα που τελικά απάρτισαν την *Παλιά Κύπρο* (τα περισσότερα είχαν ήδη δημοσιευθεί στο περιοδικό *Νέα Εστία* πριν το 1933), μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το έργο αυτό δεν υπήρξε προϊόν δημιουργίας 'εντοπισμού' όσο του ευρύτερου περιορισμού των ελευθεριών που επέβαλλε η αγγλοκρατία. Η *Παλιά Κύπρος* επανεκδόθηκε το 1959, εμπλουτισμένη με πέντε ακόμη διηγήματα. Αυτή τη φορά κυκλοφόρησε χωρίς τον πρόλογο του Ξενόπουλου, χωρίς τα ιστορικά-επεξηγηματικά σχόλια στο τέλος κάθε διηγήματος και δίχως ημερομηνία έκδοσης. Πάντως, αν και το 1960 η επαυξημένη *Παλιά Κύπρος* διακρίθηκε τιμητικά από την Ελληνική Κυβέρνηση ως ένα από τα καλύτερα ελληνικά βιβλία του 1959,¹² στις δεκαετίες που ακολούθησαν δεν μελετήθηκε ενδελεχώς από τη λογοτεχνική κριτική.¹³

Η *Παλιά Κύπρος* (τόσο η πρώτη έκδοση του 1933, όσο και η επαυξημένη του 1959) λειτούργησε ως ο αντίλογος στην ρητορική των Άγγλων αποικιοκρατών. Η συλλογή αποτελεί την προσπάθεια ενός λόγιου της εποχής να ανατρέψει τον λόγο της αποικιοκρατίας για να αποκαταστήσει την αλήθεια, έτσι όπως την αντιλαμβάνονταν η ίδια η αποικία, η Κύπρος. Προβάλλοντας στοιχεία από τη μακρά ιστορία και τις παραδόσεις του τόπου, ο Αιμιλιανίδης εμφανίζει ως άκυρους τους ισχυρισμούς των Άγγλων για την μη-ελληνική καταγωγή των Κυπρίων και για την περίφημη ανικανότητά τους να αντισταθούν στην επιβολή της αγγλικής επιρροής, όπως υποστήριξαν σε ταξιδιωτικά τους κείμενα, Άγγλοι που επισκέφτηκαν την Κύπρο κατά την εποχή της πρώιμης Αγγλοκρατίας.¹⁴

ριβάλλον τελείως ακατάλληλο δια πνευματικήν δράσιν, όπου ο επιστήμων μεταβάλλεται εις επαγγελματίαν και ο άνθρωπος των γραμμάτων κινδυνεύει να φωμοζητήσει, δεν απεγοητεύθη αλλά εργάζεται με ζήλον εις το πνευματικόν πεδίου».

¹² Ανωνύμου, Εφ. *Ελευθερία*, 24 Δεκεμβρίου 1960, σ.8: «Τιμητική Αναγνώρισις Κυπρίου Συγγραφέως».

¹³ Οι Κώστας Κύρρης και Λευτέρης Παπαλεοντίου αναφέρουν ως χρονιά επανέκδοσης της *Παλιάς Κύπρου*, το 1962: Κ.Π.Κύρρης, «Ο Κυθρεύτης λόγιος Αχιλλεύς Αιμιλιανίδης», *Ελεύθερη Κυθρέα*, τ. 5 (1979), σ.17, και Γιώργος Κεχαγιόγλου – Λευτέρης Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Νεότερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, Λευκωσία, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, 2010, σ. 376.

¹⁴ Για παράδειγμα, ο H. Rider Haggard αρνείται την ελληνική ταυτότητα των Ελλήνων της Κύπρου και διαβεβαιώνει πως είναι άνθρωποι καλοκάγαθοι κι ευγενικοί, γι' αυτό ακόμα και στα πιο ερημικά μέρη, νιώθει κανείς απόλυτα ασφαλής (H. Rider Haggard, *Ταξίδι στην Κύπρο το 1900*, Εκδόσεις Ειρμός, Αθήνα, 1994). Η Mrs. Scott-Stevenson γράφει πως οι Κύπριοι δεν έχουν φιλοδοξίες, ούτε το εθνικό συναίσθημα των Ελλήνων, είναι πράοι και κυβερνούνται πολύ εύκολα (Mrs. Scott-Stevenson, *Our home in Cyprus*, Chapman and Hall Limited, London, 1880). Τέλος, ο Basil Stewart γράφει πως οι Κύπριοι δεν είναι Έλληνες, οι Έλληνες που συναντώνται στην Κύπρο άλλωστε ανήκουν στο χειρότερο είδος, στο είδος των Λεβαντίνων, των κερδοσκόπων, που πάνε μόνον όπου τους συμφέρει και προπαγανδίζουν πως η Κύπρος είναι ελληνική για να μπορούν να εκμεταλλεύονται τους Κυπρίους. (Basil Stewart, *My experience of Cyprus*, George Routledge and Sons Ltd, London, 1906).

Αν και η κριτική έχει σχολιάσει την Παλιά Κύπρο κυρίως για την συνεισφορά της στην ιστορική πεζογραφία¹⁵ και για τη λογοτεχνική της αξία,¹⁶ η συλλογή αποτελεί πρωτίστως μια σειρά από μετα-αποικιακά κείμενα που αποκαλύπτουν διαδοχικά την αποικιακή εμπειρία της Κύπρου, από την αρχή ως το τέλος της αποικιοκρατίας, από την οπτική γωνία του ντόπιου πληθυσμού. Ενδεικτικά της ψυχοσύνθεσης των αρχών του 20^{ου} αιώνα στην Κύπρο είναι τα λόγια του ηγούμενου σε μοναστήρι της Κύπρου, όταν ένας φραγκόφιλος νέος τον πλησιάζει και του ζητά να συμβουλευτεί τους χριστιανούς να πάνε να πολεμήσουν με τους Φράγκους για να διώξουν τους Σαρακηνούς από τους Αγίους Τόπους:

«Δεν ήταν ως τώρα δικά μας μίητε τα χωράφια, μίητε τ' αμπέλια μας. Ως και τα σπίτια μας τα πατρογονικά τ' άρπαξεν η Φραγκιά και τά 'καμε δικά της και δέντρα καρπερά δεν άφησε. Και σαν να μην έφταναν όλ' αυτά, και τις ψυχές τώρα αρχίνισε να μας αρπάξη των Χριστιανών (...) Όσα δεν μπόρεσαν με τις φοβέρες, με το χρυσάφι τα κατάφεραν και με το τάξιμο και με τα λόγια τα γλυκά. Είχαν ανάγκη τη βοήθειά μας, μας χρειαστήκαν για να πολεμήσουν τους Σαρακηνούς. Κι εκεί που πριν μίητε ματιά να ρίξουν πάνω μας δεν ήθελαν, κι απ' τα σκυλιά μας είχανε πιο κάτω, να μας αγκαλιάσουν ήρθανε».¹⁷

Στο διήγημα, «Το μοναστήρι των Μαγγάνων», που εμφανίστηκε πρώτη φορά στην επαυξημένη έκδοση του 1959, αναδύεται η πεποίθηση πως πρωταρχικό μέλημα του ελληνισμού στην Κύπρο είναι να μπορέσει απλώς να παραμείνει πιστός στις ελληνικές παραδόσεις του τόπου, ακόμη κι αν χρειάζεται να σκύβει το κεφάλι για να το επιτύχει:

Αλίμονο τ' αδικημένου και τ' αδύνατου, που για να ζήση πρέπει το φιλότιμό του να καταπιή κι από την περηφάνια του να ξεστρατίσει. Αν είν' και τούτο πάλι μας γραφτό, όλα τα χτυπήματα θα τα δεχτούμε. Δεν είν' η πρώτη μας φορά. Μα κι αν μπροστά στους Φράγκους με σκυφτό κεφάλι θα περνούμε, δε θ' αφήσουμε τη Ρωμιοσύνη απ' την Κύπρο να χαθή.¹⁸

Με τη φράση «Δε θ' αφήσουμε τη Ρωμιοσύνη απ' την Κύπρο να χαθή», ο Αχιλλέας Αιμιλιανίδης φαίνεται να συνομιλεί με το ποίημα «9^η Ιουλίου»

¹⁵ Κύπρος Χρυσάνθης, «Εβδομάδα Γραμμάτων, Λευκωσιάτες Λογοτέχνες, Αχιλλέας Αιμίλιος», *Φιλολογική Κύπρος*, 1987, σ. 147: «Όμως η πραγματική συμβολή του στα Κυπριακά Γράμματα, έντονη, πρωτοποριακή, βρίσκεται στη συλλογή διηγημάτων του, Παλιά Κύπρος (1933). Η ιστορική πεζογραφία μας, από το βιβλίο αυτό του Αχιλλέα Αιμίλιου ξεκινά ...».

¹⁶ Βλ. π.χ. Τέλλος Άγρας, «Τα βιβλία (Μυθιστορήματα, Διηγήματα κλπ.)», *Ρυθμός*, τχ. 4-5 (Δεκέμβριος 1933- Ιανουάριος 1934, σ. 159 και Τατιάνα Γκρόιτση Μιλλιέξ, «Αχιλλέα Αιμίλιου, Παλαιά Κύπρος, Ιστορικά Διηγήματα», *Κριτική Κυπριακής Λογοτεχνίας*, Εκδόσεις Α-Ω, Λευκωσία, 1970, σ. 73.

¹⁷ Αχιλλεύς Αιμίλιος, *ό.π.*, (1933), σ.79: «Κομμένα Φτερά».

¹⁸ Αχιλλεύς Αιμίλιος, *ό.π.*, (1959), «Το μοναστήρι των Μαγγάνων», σ. 25.

του Βασίλη Μιχαηλίδη, όπου ο αρχιεπίσκοπος Κυπριανός δήλωσε το θρυλικό «Η Ρωμιοσύνη έννα χαθεί όντας ο κόσμος λείψει».¹⁹ Η 9^η Ιουλίου ήταν σίγουρα οικείο κείμενο για τον Αιμιλιανίδη. Η διακειμενική αυτή αναφορά καθρεφτίζει τη ψυχοσύνθεση του Κυπρίου της Ύστερης Αγγλοκρατίας. Ο Αιμιλιανίδης στην *Παλιά Κύπρο* αρνείται να ανοίξει διάλογο με τους Άγγλους, στο δικό του οπτικό πεδίο υπάρχει μόνο η Κύπρος και οι συμπατριώτες του με τους οποίους αρχίζει μια συζήτηση πλήρως προσαρμοσμένη στα δεδομένα των τοπικών παραδόσεων.²⁰

Έτσι δεν είναι τυχαίο που από τα διηγήματα της συλλογής απουσιάζει οποιαδήποτε άμεση αναφορά στη Βρετανική Αυτοκρατορία. Πόσο λογικό είναι, από το λογοτεχνικό έργο ενός κρατούμενου, ενός εξόριστου, να απουσιάζουν οι αναφορές στον δεσμότη του; Είναι πολύ λογικό, θα έλεγα. Η Βρετανία λάμπει δια της απουσίας της από την *Παλιά Κύπρο*.²¹ Ο Αιμιλιανίδης αποσιωπά την ύπαρξη της Αγγλίας στην Κύπρο για δυο λόγους: Από τη μια αρνείται να την εντάξει στο πλαίσιο της ιστορίας και των παραδόσεων του τόπου,²² από την άλλη ξέρει πως οποιαδήποτε αναφορά στη Βρετανική Αυτοκρατορία ως τον επίκαιρο δυνάστη της Κύπρου, πιθανόν να οδηγούσε τον ίδιο σε νέες περιπέτειες. Το 1933 για την εμπλοκή του στα Οκτωβριανά τιμωρήθηκε σε τετράχρονο εντοπισμό. Στα τέλη της δεκαετίας του '50, ως σύμβουλος της Εθναρχίας στις συνομιλίες με τους Άγγλους για εξεύρεση λύσης, σίγουρα δεν θα μπορούσε να διατυμπανίζει ότι η ιστορία μας δίδαξε να μην εμπιστευόμαστε τους ξένους.

Τόσο ο Αχιλλέας Αιμίλιος του 1933, όσο και αυτός του 1959, ήξερε πως ήταν πιο θεμιτό, πιο «νόμιμο», να μιλήσει με τρόπο συγκαλυμμένο -αλλά απόλυτα κατανοητό- στους «ομοίους» του. Όταν περιγράφει, λοιπόν, στην *Παλιά Κύπρο* τα δεινά που υπέμειναν οι Κύπριοι από τους Βενετούς, τους Φράγκους και τους Τούρκους, ξέρει πως στη γραμμή των δυναστών η πιο εμφανής παρουσία είναι η πιο πρόσφατη, αυτή της Βρετανίας, κι ας μην αναφέ-

¹⁹ Βασίλης Μιχαηλίδης, (επιμ. Γιάννης Κατσούρης), *Άπαντα*, τ. Β', Εκδόσεις Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία, σ. 162.

²⁰ Bill Ashcroft, Gareth Griffiths, Helen Tiffin, *The empire writes back*, Taylor & Francis Group, London, 2002, p. 37: «Η κρίσιμη λειτουργία της γλώσσας ως μέσο εξουσίας απαιτεί από την μετα-αποικιακή γραφή να αυτοπροσδιορίζεται εκμεταλλευόμενη τη γλώσσα του κέντρου και αντικαθιστώντας την με μια συζήτηση πλήρως προσαρμοσμένη στην αποικιοκρατούμενη χώρα».

²¹ Μόνο μια σύντομη αναφορά γίνεται στην Αγγλοκρατία, στην επαυξημένη έκδοση του 1959: Αχιλλεύς Αιμίλιος, *Παλιά Κύπρος*, (1959), σ. 79, «Το παρεκκλήσι του Αρχαγγέλου»: Χρόνια πάλι πέρασαν, καιρός πολύς και το Μισοφέγγαρο έφυγεν απ' το νησί. Την Κύπρο τώρα όριζε βασιλείο Χριστιανικό, η Αγγλία».

²² Βλ. "Re-placing Language, Textual strategies in post-colonial writing" in Bill Ashcroft, Gareth Griffiths, Helen Tiffin, *ό.π.*, σσ. 37-76.

ρεται ρητά σ' αυτήν. Όταν μιλά για το θάρρος με το οποίο αντιμετώπιζαν τους ξένους κυρίαρχους οι 'παλιοί Κύπριοι', όταν οι ήρωες των διηγημάτων του οραματίζονται τη μέρα που θα τους αξιώσει ο Θεός να αποτάξουν τον ζυγό που τους καθλώνει, οι ψηφίδες του εθνικού λόγου βρίσκουν τη θέση τους στην ψυχή του ντόπιου αναγνώστη, συνταιριάζονται και απαρτίζουν το εθνικό παραμύθι:

«Μπρος στα πόδια μας έπεφταν κάθε τόσο αριές στάλες της βροχής κι ανθοί που δρόσιζαν τη σκονισμένη στράτα. [...] Κι εγώ στη συλλογή μου μέσα τυλιγμένος, μετρούσα λαβωμένα παλληκάρια στους ανθούς που πέφταν απ' τα κλώνια και στου ανέμου τη συρμή άκουα μάχης βουητό κι αντάριασμα». ²³

Από το '31 που τον τιμώρησαν για την εμπλοκή του στα Οκτωβριανά, ως το '55 που ξέσπασε ο αγώνας της ΕΟΚΑ, οι Βρεττανοί είδαν τις προσπάθειές τους για περιορισμό της πνευματικής δραστηριότητας του Αιμιλιανίδη να μην αποφέρουν τους επιθυμητούς καρπούς. Τον Ιανουάριο του 1955 υπερασπίστηκε στο δικαστήριο τα δεκατρία άτομα που κατηγορούνταν για την εισαγωγή οπλισμού με το ιστιοφόρο «Άγιος Γεώργιος». Τα καινούργια διηγήματα της επαυξημένης *Παλιάς Κύπρου* του 1959, έσφυζαν από εθνικό παλμό και θέληση για υπεράσπιση του τόπου και των παραδόσεών του. Ο Αιμιλιανίδης υπήρξε μαχητικός αρθρογράφος κατά τον αγώνα της ΕΟΚΑ, εθναρχικός σύμβουλος και υπερασπιστής αγωνιστών της ΕΟΚΑ στα δικαστήρια της αποικιακής κυβέρνησης. Έτσι παρέμεινε σε όλη του τη ζωή (ως το 1982 που απεβίωσε) πιστός υπερασπιστής του δικαίου στην Κύπρο και πέρα από τα λογοτεχνικά του βιβλία, συνέγραψε και αρκετές πραγματείες για εθνικά, νομικά, ιστορικά και κοινωνικά ζητήματα.

ΗΒΗ ΘΩΜΑ

²³ Αχιλλεύς Αιμίλιος, ό.π., (1959), σ. 33: Το διήγημα «Ο διπλοβαφτισμένος» δημοσιεύθηκε και στο τεύχος 549 της *Νέας Εστίας*, το 1950, σσ. 637-640 και διακρίνεται για το μεστό λογοτεχνικό του ύφος και το ώριμο αντι-αποικιακό του σθένος.

ΑΤΥΧΟΣ

Είσαι άτυχος πολύ ζητιάνε μου.
Τα μεγάλα της ζωής
Αγάπη-Φιλία
δεν ζητιανεύονται.

ΗΡΑΚΛΗΣ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ

150 χρόνια από τη γέννηση του μεγάλου ιταλού συγγραφέα

Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΤΗΣ ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ
ΤΩΝ 13 ΜΟΝΑΧΩΝ ΤΗΣ ΚΑΝΤΑΡΑΣ ΣΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ
ΔΡΑΜΑ ΤΟΥ GABRIELE D' ANNUNZIO (1863-1938)
LA PISANELLA

Ο Gabriele D' Annunzio, συγγραφέας μυθιστορημάτων, θεατρικών έργων και, κυρίως, λυρικής ποίησης υπήρξε μιὰ μεγάλη πνευματική μορφή στην ιταλική και στην ευρύτερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία των πρώτων δεκαετιών του είκοστου αιώνα. Γεννημένος τὸ 1863 στην παραλιακή πόλη τῆς Ἀδριατικής Pescara, τῆς περιοχῆς Abruzzi, ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα στὸ Prato τῆς Λομβαρδίας καὶ σὲ ἡλικία 16 χρόνων παρουσίασε τὴν πρώτη του ποιητική συλλογή. Φθάνοντας, ἀργότερα, στὴ Ρώμη γιὰ σπουδές, ἀπέκτησε γρήγορα μεγάλη φήμη ὡς λογοτέχνης. Μελετώντας τὴ σύγχρονή του ιταλική καὶ γαλλική ποίηση, ὅπως καὶ τὴν παλαιότερη ιταλική, ἔθεσε ὡς κύριο ιδεῶδες τῆς τέχνης του τὸ κάλλος τοῦ λόγου.

Τὸ 1882 δημοσίευσε τὸ *Canto Nuovo* (Νέο Ἄσμα) καὶ τὸν ἴδιο χρόνο τὶς δοκιμές του σὲ πεζὸ λόγο μὲ τὸν τίτλο *Terra Vergine* (Παρθένα Γῆ). Ἀπὸ τότε καὶ μέχρι τὴν ἔκρηξη τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ὁ D' Annunzio ταξίδεψε σὲ διάφορες χώρες, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες καὶ ἡ Ἑλλάδα, δυὸ φορές, τὸ 1895 καὶ τὸ 1899, διατήρησε δὲ ἀλληλογραφία μὲ ἔλληνες λογίους, ὅπως ὁ Ἰάκωβος Πολυλάς. Τὴν ἴδια περίοδο ἀσχολήθηκε ἔντονα μὲ τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς πατρίδας του. Κατὰ τὴν οικονομικὴ κρίση τοῦ 1910 αὐτοενοπίστηκε στὴ Γαλλία, ὅπου ἔζησε πέντε χρόνια καὶ ἔγραψε ἔργα στὴ γαλλικὴ γλώσσα.

Συμμετέσχε στὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο ὡς ἐθελοντὴς καὶ διακρίθηκε ὡς ἀεροπόρος, σὲ μιὰ δὲ ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς ἔχασε τὸ ἓνα του μάτι. Τὸ 1919 πρωταγωνίστησε στὴν κατάληψη τῆς πόλης Fiume, πού εἶχε παραχωρηθεῖ στὴν Ἰταλία ἀπὸ τοὺς συμμάχους νικητὲς τοῦ πολέμου καὶ ἔμεινε ἐκεῖ, ἐπιδεικνύοντας ἀξιόλογες πολιτικὲς ικανότητες. Τὸ 1921 ἀποσύρθηκε στὴν Gardona Riviera, ὅπου ἔζησε ὡς τὸν θάνατό του τὸ 1938.

Στὴ λογοτεχνική του πορεία ὁ D' Annunzio συνάντησε καὶ τὴν Κύπρο. Στὸ ἔργο του ἐμφανίζονται πολλὰ στοιχεῖα πού βεβαιώνουν τὴν ἐπιμελῆ ἐνασχόλησή του μὲ τὴ μυθολογία, τὴν ἱστορία, τὴ γεωγραφία, τὴ λαογραφία καὶ τὴ γραμματεία παλαιότερων καὶ νεώτερων ἐποχῶν τοῦ νησιοῦ. Ἦδη στὸ δράμα του *Francesca da Rimini* μιλά γιὰ τὸ βασιλεῖο τῶν Λουζινιανῶν στὴν Κύπρο, τὸν βασιλιὰ Οὐγέττο (1253-1267) καὶ ἀνάμεσα στὶς ἀκόλουθες τῆς

Φραντσέσκα τοποθετεί και μιὰ σκλάβα ἀπὸ τὴν Κύπρο με τὸ ἑλληνικὸ ὄνομα Σμαραγδῆ. Στὸ τρίτο βιβλίο τῶν Ὁδῶν, ποὺ δημοσιεύθηκε τὸ 1904, στὴν ἐνό-τητα *Sogni di terre lontane* (Ὁνειρα τόπων μακρινῶν) περιλαμβάνεται καὶ τὸ ποίημα *Le carubbe* (Τὰ χαρούπια). Σ' αὐτὸ ὁ ποιητὴς ἀπευθύνεται στὸν Σεπτέμβρη, τὸν γλυκὸ μῆνα, ὅπως λέει, στὸν ὁποῖο ὠριμάζουν τὰ χαρούπια. Καΐκια φορτωμένα μ' αὐτὰ ξεκινοῦν ἀπὸ τὶς ἀκρογιαλιές τῆς Κύπρου καὶ διασχίζουν τὴ ζεστὴ θάλασσα τῆς Κιλικίας με προορισμὸ τὴ Σαρδηνία, ἐνῶ ἀναδίνεται ἀπ' αὐτὰ μιὰ γλυκεῖα μυρωδιὰ σκουρόχρωμου μελιοῦ.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1906, σὲ γράμμα του πρὸς τὸν ἰταλὸ μουσουργὸ Giacomo Puccini, ὁ D'Annunzio ἀναφέρεται σὲ σχεδιαζόμενη συνεργασία τους γιὰ τὴν ἐτοιμασία μιᾶς ὄπερας, τῆς ὁποίας τὸ κείμενο (*libretto*) θὰ ἔγραφε ὁ D'Annunzio καὶ τὴ μουσικὴ ὁ Puccini. Ἡ συνεργασία δὲν πραγματοποιήθηκε, ὁ συγγραφέας ὅμως εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐργάζεται καὶ εἶχε δώσει ἤδη στὸ ἔργο του τὸν τίτλο *La Rosa di Cipro* (Τὸ Ρόδο τῆς Κύπρου), τὸ ὁποῖο ἀπετέλεσε τὸ προσχέδιο γιὰ τὴ μεταγενέστερη σύνθεση τοῦ δραματικοῦ του ἔργου *La Pisanella*.

Ἡ *Pisanella*, ἱστορικὸ δράμα, ὅπως τὴ χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος ὁ D'Annunzio, τοποθετεῖται στὸ μεσαιωνικὸ φραγκικὸ βασίλειο τῆς Κύπρου. Δέκατος τρίτος αἰώνας. Οἱ ξένοι ἀφέντες, οἱ φεουδάρχες, οἱ εὐγενεῖς ἱππότες ἀπὸ τὴ Δύση ἀπολαμβάνουν τὴ χλιδὴ ποὺ τοὺς ἐξασφαλίζουν ὁ καθημερινὸς μόχθος καὶ ἡ οικονομικὴ ἀφαίμαξη τοῦ ὑπόδουλου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος ζεῖ μέσα σὲ ἐξαθλίωση, ἄκληρος, πεινασμένος, ρακένδυτος καὶ ἀγράμματος. Ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία χειμάζεται κάτω ἀπὸ τὴν καταπίεση, τὴν ἐκμετάλλευση καὶ τὰ μαρτύρια ποὺ τῆς ἐπιβάλλει ὁ λατινικὸς κληρὸς. Ὁ τόπος δέρνεται ἀπὸ ἀνομβρία, ἀκρίδες, μεγάλη φτώχεια, ἔριδες καὶ δολοπολοκίες τῶν ἀρχόντων, ποὺ κι αὐτὲς ξεσποῦν σὲ βάρος τῶν Ἑλλήνων τοῦ νησιοῦ.

Πολλοὶ ἐλπίζουν καὶ ἀναμένουν τὴν ἄφιξη μιᾶς ἀγίας, ἡ ὁποία, ὅπως κάποτε ἡ ἀγία Ἑλένη, θὰ φέρει στὸν τόπο σιτάρι, βροχές, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ δεινά. Ἡ προσδοκία αὐτὴ γοητεύει καὶ τὸν ὄνειροπόλο νεαρὸ βασιλιὰ Οὐγέττο, ποὺ εἶναι μόλις δεκαπέντε χρονῶν. Μιὰ μέρα, στὴν προκουμαῖα τοῦ λιμανιοῦ τῆς Ἀμμοχώστου, ἐφτὰ βενετσιάνικες, γενοβέζικες καὶ φράγκικες γαλέρες ξεφορτώνουν τὰ λάφυρα ποὺ ἄρπαξαν ἀπὸ τρία πειρατικὰ καράβια τῶν Σαρακηνῶν. Σ' αὐτὰ περιλαμβάνεται καὶ μιὰ νεαρὴ κοπέλα, τὸ ρόδο τῶν λαφύρων, ποὺ ἡ ἐξαίρετη ὀμορφιά τῆς μαγεύει ὄλους καὶ περισσότερο τὸν νεαρὸ βασιλιὰ.

Εἶναι ἄραγε ἡ ἀναμενόμενη ἀγία; Εἶναι μιὰ συνηθισμένη γυναίκα; Κάποιες γυναῖκες τοῦ παλατιοῦ, ἐλαφρῶν ἡθῶν, ἀναγνωρίζουν στὸ πρόσωπό τῆς μιὰ συνάδελφό τους ἀπὸ τὴν Πίζα. Ἐν τούτοις ἡ *Pisanella*, τὸ κορίτσι ἀπὸ τὴν Πίζα, ἀγαπιέται με πάθος ἀπὸ τὸν Οὐγέττο, ὁ ὁποῖος παραμελεῖ τὰ βασιλικά του καθήκοντα καὶ παραδίδεται ἄβουλος στὴ γοητεία τῆς. Ἡ βασίλισσα μητέρα του ὅμως δὲν θὰ μείνει με δεμένα χέρια. Μὲ τέχνη στήνει τὰ δίχτυα τῆς

ἐξόντωσής της καὶ μὲ πανουργία τὴ φέρνει στὸ θερινὸ ἀνάκτορό της στὴν Κερύνεια, ὅπου τὴν περιμένει ὁ ἄφευκτος, ἀλλὰ καὶ πρωτότυπος, θάνατος.

Ἡ ἔρωτική, καὶ τελικῶς τραγική, ἱστορία τοῦ Οὐγέττου καὶ τοῦ κοριτσιοῦ ἀπὸ τὴν Πίζα ἐξελίσσεται στὶς τρεῖς τελευταῖες πράξεις τοῦ δράματος. Τὸ θέμα καὶ τὸ κλίμα ὅμως τῆς πρώτης πράξης εἶναι τελείως διαφορετικὸ. Ἡ πράξη αὐτή, ποὺ ἀπὸ τὸν συγγραφέα τιτλοφορεῖται *Πρόλογος* καὶ παρουσιάζει ἕνα βασιλικὸ Συμπόσιο, κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴ συζήτηση γιὰ τὴν ἐπιλογή κατάλληλης συζύγου γιὰ τὸν νεαρὸ βασιλιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἔκρηξη τῆς ἀντιπαράθεσης μεταξὺ τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ὁρθόδοξης καὶ τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας στὸ νησί.

Ἡ ἐχθρότητα καὶ ἡ ἔνταση στὶς σχέσεις μεταξὺ τῶν φράγκων κυριάρχων (πολιτικῆς ἡγεσίας καὶ λατινικοῦ κλήρου), ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας – ποὺ ἐκπροσωποῦσε τὸν γηγενῆ ὑπόδουλο ἑλληνικὸ πλῆθυσμό – ἀφ' ἑτέρου ἐκδηλώνεται ἀπὸ τοὺς πρώτους διαλόγους τοῦ *Προλόγου*, τῆς πρώτης αὐτῆς πράξης τοῦ δράματος. Καθὼς ἀρχίζει τὸ ἐπίσημο, βασιλικὸ Συμπόσιο ὁ Πρίγκιπας τῆς Τύρου, θεῖος τοῦ νεαροῦ βασιλιᾶ, μισομεθυσμένος ὀνομάζει τὴν Κύπρο νησὶ τῆς πορνείας καὶ τῆς μοιχείας, κυριαρχημένο ἀπὸ τὴ δαιμονικὴ Ἀφροδίτη, καὶ προκαλεῖ τὴν ἄμεση ἀντίδραση καὶ διαμαρτυρία τῶν παρόντων τεσσάρων ὀρθόδοξων ἀρχιερέων. Αὐτοὶ θυμίζουσι στὸν ἴδιο καὶ στοὺς παρόντες λατίνους ἀρχιερεῖς ὅτι μεγάλες μορφές ἀγίων τῆς (προσχισματικῆς) Ἐκκλησίας ὀνόμασαν τὴν Κύπρο ἀγαπημένη καθὼς καὶ τοὺς κυπρίους ποὺ διακρίθηκαν ὡς ἐπίσκοποι σὲ περιοχὲς τῆς ἴδιας τῆς Γαλλίας.

Ὁ μισομεθυσμένος πρίγκιπας τῆς Τύρου τοὺς ἀπαντᾷ μὲ σφοδρότητα καὶ εἰρωνεία:

*Ἦσυχα, ἤσυχα, γύπες καὶ γεράκια!
Ψάλλετε στὸν Θεό, μὰ σᾶς ἀρέσουνε τὰ φαγοπότια.
Σὲ τοῦτα ἐδῶ τὰ γεμιστὰ τὰ γουρουνόπουλα
βάζετε δόντι
καὶ κατεβάζετε μὲ ἀπόλαυση
τὸ ὠραῖο αὐτὸ ζουμί τῆς κότας.*

*Τραπεζοκόμει, τέσσερα καπόνια,
ἀπὸ κεῖνα τὰ παχιά ποὺ εἶν' ὄλο γλύκα,
περιχυμένα μὲ χορτόζουμο καὶ μὲ τυρὶ λυωμένο,
γι' αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς τέσσερεις τοὺς μάρτυρες,
τοὺς καημένους!*

Καί, συνεχίζοντας, ἐλεεινολογεῖ τὴν εὐωχία, τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ἀσέλγεια, τὴν ἀκολασία ποὺ χαρακτηρίζε πάντα τὴν Κύπρο κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς λατρείας τῆς Ἀφροδίτης.

Οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι ἀντιλέγουν ὅτι, ἀφ' ὅτου ὁ Χριστιανισμὸς ἐπεκράτησε στὴν Κύπρο, ἡ δαιμονικὴ Ἀφροδίτη διώχτηκε ἀπὸ τὸ νησί, ἀφανίστηκαν ὅλα τὰ ἱερά της καὶ πάνω ἀπὸ τὸν τόπο μονάχη βασιλεύει ἡ Δέσποινα μας ἡ Ἐλεούσα. Ἐπεμβαίνουν τότε μὲ ὑβριστικὸ τόνο καὶ οἱ παρόντες λατῖνοι ἐπίσκοποι τῆς Ἀμμοχώστου καὶ τῆς Λεμεσοῦ, ἡ λεκτικὴ ἀντιπαράθεση ὀξύνεται παρ' ὄλες τὶς ἐκκλήσεις τῆς Βασίλισσας, καὶ οἱ Ἕλληνες ἀρχιερεῖς ὑποβάλλουν σφοδρὴ διαμαρτυρία γιατί, ἐνῶ προσκλήθηκαν σὲ ἓνα βασιλικὸ συμπόσιο, ὑφίστανται ἀνάττια ἐπιθέσεις:

*Υψηλότατε, ἀρχόντισσα Βασίλισσα,
προσκληθήκαμε λοιπὸν
σὲ τοῦτο τὸ βασιλικὸ τραπέζι...
γιὰ νὰ δεχόμαστε βροχὴ τὶς προσβολές;*

ἐνῶ τὴν ἴδια στιγμή ὁ λατῖνος ἐπίσκοπος τῆς Πάφου φωνάζει στὸν Ἕλληνα ἐπίσκοπο τῆς Ἀμαθούνας:

*Ἄ, κάθαρμα αὐθαδέστατο καὶ βρώμικο!
χωριατογέννημα ἀπὸ μάνα καὶ πατέρα,
ἀπατεώνα, οὐτιδανὲ Ἕλληνα ψειριάρη!...*

Καὶ διαδοχικὰ ὅλοι οἱ λατῖνοι ἐπίσκοποι:

- *Νὰ ἐξοντωθοῦνε, νὰ θανατωθοῦνε!*
- *Ν' ἀναγκαστοῦν ν' ἀφήσουν τὸ νησί!*
- *Νὰ ξαναρχίσουν νὰ πληρώνουν φόρους
καὶ νὰ κάνουν ἀγγαρεῖς!*
- *Υπόχρεοι εἶστε νὰ μᾶς ὑπακοῦτε!*
- *Πάει ὁ καιρὸς τοῦ αὐτοκράτορα Ζήνωνα.*
- *Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα
δὲν θὰ μπορεῖτε πιά,
δοῦλοι προδότες, νὰ ὑπογράφετε
μὲ κόκκινο μελάνι.*

Γιὰ νὰ πάρουν τὴ λακωνικὴ ἀπάντηση τῶν ὀρθόδοξων ἀρχιερέων:

*Καὶ θὰ ὑπογράφομε
μὲ τὸ αἷμα μας.*

Ἡ Βασίλισσα ἐπεμβαίνει ξανά, τὸ ζήτημα παραμερίζεται προσωρινὰ ἀπὸ ἄλλα θέματα, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα κυριότερο ἐκεῖνο τῆς ἐξεύρεσης νύφης γιὰ τὸν νεαρὸ βασιλιά. Ἡ σύγκρουση ὅμως δὲν ἀργεῖ νὰ ἀναζωπυρωθεῖ, ὅταν οἱ λατῖνοι ἐπίσκοποι θὰ ἀρχίσουν πάλι νὰ κατηγοροῦν τοὺς ὀρθόδοξους γιὰ ἔργα μαγείας, γιὰ ἐμπορία τῶν ἱερῶν λειψάνων τῶν ἁγίων προσθέτοντας ὅτι τὰ τζαμιὰ καὶ οἱ συναγωγὲς εἶναι λιγότερο ἀνόσια ἀπὸ τοὺς ὀρθόδοξους ναοὺς, ὅπου τὶς νύχτες στήνονται τὰ ἀρχαῖα ὄργια, καὶ ὅταν, τέλος, προσβάλλουν τοὺς κυπρίους ἁγίους: τὸν ἀπόστολο Βαρνάβα, τὸν ἅγιο Ἐπιφάνιο, τὸν

ἅγιο Γεώργιο τὸν Ἐσφαγμένο, τὸν ἅγιο Σώζοντα, τὸν Ἰωάννη τὸν Ἐλεήμονα, τὸν Ἰωάννη τὸν Λαμπαδιστή...

Ὅταν πᾶ ἡ ἀντιπαράθεση ὀξύνεται περισσότερο, οἱ λατίνοι ἐπίσκοποι, συνεπικουρούμενοι ἀπὸ τοὺς παρόντες βαρῶνους, ζητοῦν ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἐξουσία δραστηκότερα μέτρα ἐναντίον τῶν ἐλλήνων ἐπισκόπων:

- Δικαιοσύνη!
- Θάνατος στοὺς γύπες!
- Μονσιγιόρε Γουίντο,
κάντε νὰ καλέσουν τὸν Γκουλιέλμο
νὰ ῥθει μὲ τὶς λεοπαρδάλεις!
- Θάνατος στοὺς εἰδωλολάτρες!
- Θάνατος στὰ γεράκια!
- Χτυπάτε!
- Ἐμπρός, μὲ τοῦ τσεκουριοῦ τὸ χέρι
καὶ μὲ τοῦ ξίφους τὴ λαβή!
- Νά ῥθει ὁ λεοπαρδιέρης μὲ τ' ἀγρίμια του!
- Ἀφέντη, ὑπερασπίστε
τὴ λατινικὴ Ἐκκλησία!
- Ἐμπρός, ἀπάνω στὸν θρασὺ καὶ τὸν ξεδιάντροπο!
- Ἐνάντια στὰ γεράκια!
- Λεοπαρδάλεις, λεοπαρδάλεις!
- Ἀφέντη, διατάξτε!

Σὲ μὴν ἄλλη, ἀκόμα πιὸ ἐντονη ἀντιπαράθεση, οἱ λατίνοι ἐπίσκοποι ζητοῦν γιὰ τοὺς ὀρθόδοξους ἱεράρχες τὸν μαρτυρικὸ θάνατο τὸν ὁποῖο εἶχαν ὑποστεῖ, μερικὰ χρόνια πρὶν, οἱ δεκατρεῖς ὀρθόδοξοι μοναχοὶ τῆς Παναγίας τῆς Κανταριώτισσας.

Ἡ θανάτωση τῶν μοναχῶν αὐτῶν ἀπὸ τὸν λατίνο ἀρχιεπίσκοπο τῆς Κύπρου καὶ τοὺς ἄλλους λατίνους κληρικοὺς δὲν καταγράφεται ἀπὸ τὸν Λεόντιο Μαχειρά, στὸ Χρονικόν του, ποὺ ἀπετέλεσε τὴν κυριότερη πηγὴ πληροφοριῶν τοῦ Gabriele D'Annunzio γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴ τῆς κυπριακῆς ἱστορίας. Ὁ ἰταλὸς ὅμως συγγραφέας ἔγινε γνώστης καὶ τοῦ συμβάντος αὐτοῦ ἀπὸ κάποιο ἀπὸ τὰ δυὸ χειρόγραφα τοῦ ΙΔ' αἰῶνα (1301-1400) ποὺ τὸ περιέχουν (τὸ ἓνα στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Παρισιοῦ καὶ τὸ ἄλλο στὴ Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βενετίας) ὑπὸ τὸν τίτλο *Διήγησις τῶν ἀγίων τριῶν καὶ δέκα ὁσίων πατέρων τῶν διὰ πυρὸς τελειωθέντων παρὰ τῶν λατίνων ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ ἐν τῷ ἀσλα'* (1231) ἔτει.

Οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος δεκατρεῖς μαρτυρήσαντες μοναχοί, πυρὶ τελειωθέντες, εἶχαν φθάσει στὴν Κύπρο ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος καί, ἀφοῦ γιὰ λίγο διέτριψαν στὰ μοναστήρια τῆς Παναγίας τοῦ Μαχειρά καὶ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου στὸν Κουτσοβέντη, διάλεξαν νὰ μονάσουν στὴ μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Κανταριώτισσας κοντὰ στὸ φρούριο τῆς Καντάρας.

Ἡ φήμη τῆς ἀγιότητος τοῦ βίου τους, κατεσπαρμένη εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν ἐν Κύπρῳ ὀρθοδόξων, ὑπέπεσε καὶ στὴν ἀντίληψιν τοῦ λατινικοῦ κλήρου. Ἐνα ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ κλήρου αὐτοῦ, ὁ Ἄνδρέας ὁ Κῆρυξ, ἀπὸ φθόνο γιὰ τὴ φήμη τῶν δεκατριῶν πατέρων, πῆγε στὸ μοναστήρι τους συνοδευόμενος ἀπὸ ἓνα ἄλλο ὁμόφρονά του, μπῆκε στὸν ναὸ τῆς μονῆς καὶ ζήτησε νὰ συζητήσει μὲ τοὺς μοναχοὺς θεολογικὰ ζητήματα.

Ὅταν τοὺς ρώτησε γιὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν τέλεση τῆς Θείας Εὐχαριστίας, αὐτοὶ εἶπαν ὅτι χρησιμοποιοῦσαν ἔνζυμο ἄρτο καὶ ὑποστήριξαν ὅτι αὐτὸς ἦταν ὁ ὀρθὸς τρόπος, προσθέτοντας ὅτι ἡ χρῆση ἀζύμου ἄρτου ἀντίκειται στὴν ἀποστολικὴ καὶ πατερικὴ παράδοση. Καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ τι εἶναι ὀρθότερο πρότειναν στοὺς δυὸ λατίνους ἐπισκέπτες τους μιὰ δοκιμασία: ἓνας λατίνος κληρικὸς νὰ πάρει στὰ χέρια του ἄζυμο ἄρτο καὶ ἓνας ὀρθόδοξος ἔνζυμο καὶ νὰ μποῦν καὶ οἱ δυὸ σὲ μεγάλη φωτιὰ καὶ ὁποῖος βγεῖ ἀπ' αὐτὴν ἀβλαβῆς αὐτὸς πιστεύει τὸ καλλίτερον καὶ τοῦτον πάντες ἄς ἀκολουθήσωμεν.

Ὅταν ἄκουσε τὴν πρόταση αὐτὴ ὁ Ἄνδρέας, ἐξανέστη καὶ ἔδωσε ἐντολὴ στοὺς μοναχοὺς νὰ κατεβοῦν στὴ Λευκωσία καὶ νὰ δώσουν λόγο μπροστὰ στὸν λατίνον ἀρχιερέα γιὰ τὰ ὅσα εἶπαν. Αὐτοί, ἀφοῦ προσευχήθηκαν καθ' ὅλη τὴ νύκτα καὶ μετέλαβαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, μετέβησαν στὴ Λευκωσία. Ὁ λατίνος ἀρχιεπίσκοπος Εὐστόργιος (1215-1260) συνάθροισε ὅλους τοὺς κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς ἀξιωματούχους τοῦ βασιλείου καὶ διέταξε τὴν παρουσίασιν τῶν μοναχῶν στὴ σύναξιν. Αὐτοί, ἀπαντώντας στὶς ἐρωτήσεις τοῦ Εὐστόργιου, ὑποστήριξαν εὐθαρσῶς τὴν ὀρθόδοξον θέσιν τους γιὰ τὰ ἔνζυμα καὶ τὰ ἄζυμα καὶ ὁ λατίνος ἀρχιερέας, ὀργισθεὶς, διέταξε νὰ τοὺς ρίψουν ὅλους σὲ εἰρκτὴ, μέχρις ὅτου μεταμεληθοῦν. Οἱ δὲ δῆμιοι, βιαίως αὐτοὺς σύροντες καὶ τινων τοὺς πώγωνας μαδῶντες καὶ κύνας ἀποκαλοῦντες, ἔρριψαν εἰς τὴν εἰρκτὴν καὶ διὰ σιδηρῶν δεσμῶν ἔδεσαν τοὺς πόδας των.

Τρεφόμενοι μόνο μὲ ψωμὶ καὶ νερὸ γιὰ ἓνα χρόνον, προσήχθησαν ξανὰ στὸν Εὐστόργιον, ὁ ὁποῖος τοὺς ρώτησε ἂν ἐξακολουθοῦν νὰ ἐμμένουν στὶς θέσεις τους. Ὅταν αὐτοὶ ἀπάντησαν μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, διέταξε νὰ τοὺς κλείσουν ξανὰ στὴν εἰρκτὴ. Ἐκεῖ ἓνας ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς ἀσθένησε καὶ πέθανε. Τότε ὁ Ἄνδρέας ἔδωσε τὴν ἐντολὴ νὰ σύρουν τὸ λείψανό του μέσα ἀπὸ τοὺς δρόμους τῆς Λευκωσίας καὶ ἔπειτα νὰ τὸ ἀποτεφρώσουν στὴ φωτιὰ.

Ἐπειτα ἀπὸ τρία χρόνια οἱ ἐναπομείναντες δώδεκα μοναχοὶ κλήθηκαν καὶ πάλιν σὲ ἀνάκρισιν καὶ ἐπειδὴ παρέμεναν ἀμετακίνητοι στὶς ὀρθόδοξες θέσεις τους παραδόθησαν στὸν βασιλιὰ Ἐρρίκο Α' (1218-1253) ὡς βλάσφημοι καὶ μὲ τὴν εἰσήγησιν: πρῶτον νὰ δέσωσι τοὺς πόδας αὐτῶν καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς ἢ τοῦ ποταμοῦ νὰ σύρωσιν αὐτούς, ἵνα διὰ τῶν πετρῶν τῶν ἐν τῷ ποταμῷ κατατριβῶσιν αἱ σάρκες των· ἔπειτα δὲ νὰ τοὺς καύσωσιν εἰς τὴν πυράν.

Οἱ ὅσοι πατέρες, παραδοθέντες στοὺς δημίους, ἀφοῦ πρῶτα λιθοβολήθηκαν, σύρθηκαν μέσα στὴν πετρώδη κοίτη τοῦ Πεδιαίου ποταμοῦ, δεμένοι

στις οὐρές ἵππων καὶ ἡμιόνων, στὴν παρουσία τοῦ βασιλιᾶ, τῶν ἱπποτῶν καὶ τοῦ λατινικοῦ κλήρου καὶ ἔπειτα ρίχτηκαν στὴν πυρά. Ἐνῶ ἐκαίοντο, ὁ ἡγούμενός τους Ἰωάννης διακρινόταν ἀνάμεσα στὶς φλόγες ὀρθίος νὰ προσεύχεται. Τότε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἱππότες ἐξακόντισε ἐναντίον του βαρὺ ρόπαλο ποὺ τὸν ἔρριψε στὸ ἔδαφος.

Ὅταν ἔσβησε ἡ φωτιά, τὰ ὅσα τῶν μαρτύρων βρέθηκαν ἀνέπαφα. Ὁ λατινικὸς τότε κλῆρος, γιὰ νὰ μὴ μπορέσουν οἱ ὀρθόδοξοι κύπριοι νὰ τιμήσουν τὰ λείψανα αὐτά, ἀνάμειξε τὰ ὅσα τῶν μοναχῶν μὲ ὅσα σκύλων καὶ ἄλλων ζῶων καὶ τὰ ἔβαλε ξανὰ στὴ φωτιά μέχρις ὅτου ἀποτεφρωθοῦν ἐντελῶς.

Καθὼς τὸ βασιλικὸ συμπόσιο στὴν πρώτη πράξη τῆς *Pisanella* συνεχίζεται, μέσα στὸ ἴδιο μοχθηρὸ καὶ ἐχθρικό πνεῦμα τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας ἀπέναντι στὴν ὀρθόδοξη, οἱ παπικοὶ ἐπίσκοποι, σὲ μιὰ νέα ἔκρηξη ὀργῆς καὶ μίσους, κραυγάζουν ἀτομικὰ καὶ ὁμαδικὰ, ἀπαιτώντας τὴν τιμωρία τῶν ὀρθόδοξων ἐπισκόπων μὲ τὸ μαρτύριο τὸ ὁποῖο εἶχαν ὑποστεί οἱ μοναχοὶ τῆς Καντάρας.

- Δικαιοσύνη! Δικαιοσύνη!
- Ἡ Ἐκκλησία
τοὺς καταδικάζει καὶ τοὺς τιμωρεῖ.
- Στὸν χεῖμαρρο, στὸν χεῖμαρρο!
- Ἐξοχώτατε Κοντοσταύλη,
πάρτε ἀκέρια ἐκδίκηση ἐδῶ καὶ τώρα!
- Διαφεντέψτε τὴ λατινικὴ Ἐκκλησία
ἀπέναντι σὲ τούτους
τοὺς εἰδωλολάτρες μασκαράδες!
- Δικαιοσύνη!
- Ἀφέντη, διατάξτε
νὰ πεταχτοῦν ἔξω
στὴ στεγνὴ κοίτη τοῦ χειμάρρου.
ἐκεῖ μέσα νὰ τοὺς σύρουνε
νὰ τοὺς λιθοβολήσουν!
- Στὴν πύλη ἐμπρὸς τῆς Πάφου!
- Τέτοια φάρα ποὺ εἶναι
νὰ τοὺς περάσουνε κουκούλα στὸ κεφάλι
καὶ νὰ τοὺς κρεμάσουν!
- Στὸν χεῖμαρρο!
- Δικαιοσύνη!

Οἱ ὀσιομάρτυρες μοναχοὶ τῆς Καντάρας ἐξακολουθοῦν, ἔκτοτε, νὰ ἀποτελοῦν τὸ κορυφαῖο ἴσως σύμβολο τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀντίστασης τοῦ κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπέναντι στοὺς δυνάστες του, γιὰ 770 χρόνια (1191-1960) – αἰῶνες φαρμάκι, γενιὲς φαρμάκι κατὰ τὸν Γ. Σεφέρη – κατα-

ξιώνουν όμως και τὸν μεγάλο συγγραφέα πὸ μὲ τόση γνώση καὶ ἀντικειμενικότητα – θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηρίξει κάποιος καὶ μὲ συμπάθεια πρὸς τὸν μονίμως μαρτυρικό κυπριακό Ἑλληνισμό – συνέθεσε τὸ ἱστορικό του δράμα *La Pisanella*.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

Σημ.: Οἱ εὐσεβεῖς ὀρθόδοξοι Ἕλληνες τῆς Κύπρου, συγκλονισμένοι ἀπὸ τὸ μαρτύριο τῶν μοναχῶν τῆς Καντάρας, παρὰ τὴν ἐπιθυμία τους νὰ ἀποδώσουν σ' αὐτοὺς τὶς πρέπουσες σὲ ἀγίους τιμές, ἐμποδίζοντο διὰ τὸν φόβον τῶν Λατίνων. Γι' αὐτὸ τοὺς τιμοῦσαν ἀνώνυμως ὑπὸ τὸν γενικό χαρακτηρισμὸ ἄγιοι ὁμολογητές, ὄνομα τὸ ὁποῖο δόθηκε, σὺν τῷ χρόνῳ καὶ στὸ μεταξὺ Λευκωσίας καὶ Στροβόλου προάστιο, πὸ βρίσκεται κοντὰ στὸ σημεῖο τῆς κοίτης τοῦ Πεδιαίου ποταμοῦ, ὅπου οἱ μοναχοὶ τῆς Παναγίας τῆς Κανταριώτισσας ὑπέστησαν τὸ μαρτύριο. Ἀργότερα, ὅταν ἐπιδιώχθηκε νὰ καθορισθοῦν τὰ ὀνόματα τῶν ἀνώνυμων ἀγίων ὁμολογητῶν, λήφθηκαν ἀπὸ τὸ ἀγιολόγιον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τιμῶνται στὸν ὁμώνυμο ναὸ τῆς ἐνορίας τῶν Ἀγίων Ὁμολογητῶν τῆς Λευκωσίας τρεῖς ἐκ Συρίας ἄγιοι τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰῶνων (τέλος τρίτου-ἀρχὲς τέταρτου αἰ.) μὲ τὰ ὀνόματα Γουρίας, Σαμωνᾶς καὶ Ἄβιβος.

Πλάϊ στὴν κοίτη τοῦ Πεδιαίου ποταμοῦ, ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὸν ἱερὸ ναὸ τῶν Ἀγίων Ὁμολογητῶν, ἀνηγέρθη προσφάτως ἐνοριακὸν παρεκκλήσιον εἰς μνήμην τῶν δεκατριῶν ὀσιομαρτύρων τῆς Καντάρας, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα Βαρνάβας, Γεννάδιος, Γεράσιμος, Γερμανός, Θεόγνωστος, Θεόκτιστος, Ἱερεμίας, Ἰωάννης, Ἰωσήφ, Κόνων, Κύριλλος, Μάξιμος καὶ Μάρκος. Ἡ μνήμη τους τιμᾶται στίς 19 Μαΐου, ἐνῶ τῶν ἐκ Συρίας τριῶν ἀγίων ὁμολογητῶν στίς 15 Νοεμβρίου. Στὸ ἀπολυτίκιον τῶν δεκατριῶν μαρτύρων ἀναφέρεται, μεταξὺ ἄλλων: *Φρουράματα πατάξαντες αἰρετικῶν, μαρτυρίου δεινοῦ ἠξιώθητε, δεσμὰ ἐν φυλακῇ τε καὶ φορικτῇ κακοπάθεια κατακάμψαι οὐκ ἴσχυσαν. Ἐν Πεδιαίου κοίτῃ ἀνηλεῶς ἐσύρθητε καὶ εἰς πύραν βληθέντες πνεῦμα Θεῷ παρέδοτε.*

ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΑ ΜΝΗΜΑΤΑ

Αυτή η δειλία θα γραφτεί στην ιστορία.

*Σας απαγχόνισαν και σας φυλάκισαν
για να μείνετε αθάνατοι.*

*Σας απαγχόνισαν και σας φυλάκισαν
για να σας ανεβάσουν
στην πιο ψηλή κονίστρα της ψυχής μας.*

Στην πιο ψηλή κονίστρα της ψυχής του Έθνους.

ΗΡΑΚΛΗΣ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ

ΑΝΘΟΥΛΑ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ-ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΥ (1909-1935)

Το ενδιαφέρον άρθρο του κ. Χατζηκωστή για τον Γ. Βαφόπουλο στο τεύχος 432 της «Πνευματικής Κύπρου» αποτελεί άλλο ένα κείμενο γνωριμίας με τον αξιόλογο αυτόν ποιητή της Θεσσαλονίκης, από μια άλλη άποψη όμως συντελεί κι αυτό στη συνέχιση της περιθωριοποίησης της επίσης ποιήτριας πρώτης συζύγου του Ανθούλας Σταθοπούλου-Βαφοπούλου, η οποία πέθανε από φυματίωση το 1935 στη Θεσσαλονίκη, μόλις 26 χρονών.

Είναι τραγική η ιστορία της όμορφης αυτής κοπέλας και πονεμένης τραγουδίστριας της ζωής που φεύγει και αξίζει τον κόπο να της αφιερώσουμε λίγες σελίδες, για να τη θυμηθούμε.

Η Ανθούλα ήταν ένα λιγότερο πουλί, που από έφηβη άνοιξε τα ποιητικά φτερά της, αλλά τάχλεισε πολύ νωρίς χτυπημένη απ' την αρρώστια των ποιητών (Πολυδούρη, Μίνως Ζώτος, Χάρης Αλεξίου, Γ. Δενδρινός κ.ά.), που θέρριζε την εποχή του Μεσοπολέμου.

«Ήταν απ' τα πιο όμορφα κορίτσια, που είδα στη ζωή μου. Λεπτή, λυγερή, μελίχρωμη, με πολύτροπο προσωπάκι και με κοκκινάδια στα μάγουλα, ήταν –τότε στα 17της– όλο ζωή και υγεία».

Έτσι την περιγράφει ο Γρ. Ξενόπουλος, όταν την πρωτογνώρισε το 1926. Κι αυτό το εντυπωσιακό και γεμάτο ζωντάνια κορίτσι είχε μια ευαίσθητη ψυχή, κεντρισμένη με το θεϊκό χάρισμα, το φως που ρούφαγε και χαρόταν να το κάνει ποίηση.

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1909. Γρήγορα ένοιωσε τον πόνο της απώλειας των δικών της, καθώς πέθαναν αλληπάλληλα αδελφός, μητέρα και αδελφή και τη βύθισαν στο πένθος. Σύντομα κι η ίδια, στα 20 της χρόνια, πήρε το μήνυμα του θανάτου αρρωστώντας από τη φυματίωση.

Πάλαιψε με θάρρος, δύναμη κι αποφασιστικότητα μπαινοβγαίνοντας στα Σανατόρια με τις αναποτελεσματικές τους συχνότατα θεραπείες και τέλος έκλεισε κι εκείνη για πάντα τα ολόφωτα μάτια της στο Σανατόριο Ασβεστοχωρίου (Νεοχωρίου Θεσσαλονίκης) στις 16 Απριλίου 1935, όπως τραγούδησε σαν την Πολυδούρη κι αυτή

*Σαν πεθάνω μια μέρα κι ίσως μέρα τ'Απρίλη
και νεκρή με ξαπλώσουν σ' ένα φέρετρον άσπρο,
τα θερμά τα φιλιά σου, που μου έδινες πάντα,
θα μου δώσεις και τότε πάνω στ' άχρωμα χείλη;*

Θα πεθάνω μιαν αυγούλα μελαγχολική του Απρίλη, είχε πει πριν από την Ανθούλα κι η Μαρία και πράγματι κι οι δύο τους πέθαναν τον μήνα αυτόν.

Ο Γ. Βαφόπουλος, που γνώρισε τη Σταθοπούλου λίγα χρόνια πριν, την ερωτεύθηκε και το 1932 την παντρεύτηκε, της αφιέρωσε το 1938 μια μικρή μεταθανάτια ποιητική συλλογή με τον τίτλο «Προσφορά». Το τελευταίο της ποίημα αναφέρεται ακριβώς στην αποφράδα μέρα του θανάτου της.

*Δεκάξη του μηνός Απριλίου,
Αγάπης, Ειρήνης, Χιονίας μαρτύρων.
Του μαρτυρίου Σου το τελείωμα
το ξανάνθισμα του δικού μου...
Αγάπης, Ειρήνης, Χιονίας μαρτύρων.
Εν Αγάπη μένε, εν Ειρήνη αναπαύου.
Λευκοτέρα Χιόνος.*

Αυτό το πανέμορφο κορίτσι, που και τώρα, 88 ολόκληρα χρόνια μετά την «εν ειρήνη ανάπαυσή του μέσα σε μια άδικη –για την ποίησή της– σιωπή, δεν μπορεί παρά να τ' αγαπήσει (μη παραξενεύεστε, κι οι νεκροί αγαπιούνται), λίγες χαρές πρόλαβε να νοιώσει στη σύντομη ζωή του.

Μια απ' αυτές ήταν μια γατούλα, πούρθε να ξύσει την πόρτα του και η Ανθούλα τη μάζεψε. Την ονόμασε Πουπέ (Κούκλα) και τη φρόντιζε μαζί με τον άλλο γάτο που είχε και επίσης αγαπούσε.

Ο Βαφόπουλος την «είδε» να κάθεται με τα συμπαθή αυτά ζώακια, μετά τον θάνατο και εκείνης και εκείνων.

*Στην αντίπερα όχθη, σε λειμώνα αναψύξεως
κάθεσαι εν ειρήνη και περιμένεις περίλυπη.
Στα γόνατά Σου η Πουπέ ξαπλωμένη
και στο πλάϊ σου ο Φριτς...*

Νόημα και περιεχόμενο στη ζωή της έδιναν οι έρωτές της και ιδίως ο μεγάλος προς τον Βαφόπουλο και φυσικά προς την Ποίηση, για την οποία ήταν γεννημένη. Μια απ' τις χαρές της ήταν κι η φιλία της με τον Ξενόπουλο, μπροστά στον οποίο ψευτομάλωνε με τον σύζυγό της για την ποιητική αξία καθενός τους.

«Εσύ έχεις τέχνη, μα εγώ έχω έμπνευση», τούλεγε καμαρώνοντας. Κι ήταν αλήθεια πως διέθετε ένα πηγαίο ποιητικό ταλέντο, που ολοένα ξετυλιγόταν και που η αρρώστια της δεν ανέστελλε. Απότομα και για πάντα το σταμάτησε ο θάνατος.

*Είμαι ένα αηδόνι τυφλωμένο
απ' τους Θεούς κι απ' τους ανθρώπους.
Να τραγουδώ σε ξένους τόπους
μου τόχε η μοίρα μου γραμμένο.*

Η αρρώστια της την κατάτρυχε, αλλ' εκείνη την υπερνικούσε τραγουδώντας. Τα χέρια της ήταν συνεχώς ζεστά απ' τον μόνιμο πυρετό και το στήθος της σπαρασσόταν απ' τον βήχα και τις αιμοπτύσεις.

«Ξέρω πως θα πεθάνω γρήγορα», είπε μια μέρα στον φίλο της Πέτρο Φωτεινό. «Θα ζήσεις ακόμα χίλια χρόνια», της είπ' εκείνος, για αντίβαρο στη δυσθυμία, που σκόρπισε ο λόγος της. Τον κύτταξε με τα εκφραστικά γκριζα μάτια της κι είπε μισοαστεία. «Μονάχα»; Ο φωτεινός θέλησε ν'αλλάξει τη διάθεσή της λέγοντας, «κατανικά κανείς την αρρώστια σε λίγους μήνες».

Σκόρπισε για λίγο η συννεφιά της κι εκδηλώθηκε πάλι η αισιόδοξη, χαρούμενη κι εκρηκτική Ανθούλα, που ήταν ευχαρίστηση νάσαι κοντά της να την ακούς και να τη βλέπεις. Και τώρα χρόνια και χρόνια από τότε πάλι χιρά κι ευχαρίστηση είναι να μιλάς γι' αυτή και βέβαια να διαβάζεις τα γεμάτα αίσθημα και πόνο ποιήματά της.

Όσο ζούσε, ζούσε γεμάτη πάθος και ορμή. Απ' όλο το είναι της, το μικροκαμωμένο κορμί της κι ας ήταν τραυματισμένο απ' την αρρώστια, αναδυόταν κι αναδευόταν η λαχτάρα για ζωή. Η πάλη της ανάμεσα στη ζωή και τον θάνατο απεικονίζεται στην ποίησή της.

Σχεδόν όλα της τα ποιήματα γράφηκαν μέσα και για το εναλλασσόμενο αυτό σκηνικό από φως και σκοτάδι, από Άνοιξη και Χειμώνα. Απελπισία κι άφατη θλίψη για το άδικο και τόσο πρόωρο τέλος της κι αμέσως μετά ζωγόνο έρωτας, ακόμα και μέσα στο Φθισιατρείο, χαρά της ζωής και γλυκόλαλοι ποιητικοί κελαϊδισμοί.

*Βάλε σουρντίνα στο βιολί και παίξε μια σονάτα,
κάποια σονάτα να μιλεί για τα χαμένα νιάτα.
Έχω στα μάγουλα φωτιές απ' της αρρώστιας το μαράζι.
Οίκτο δεν θέλω στις ματιές για τη ζωή μου που σπαράζει.*

Κι απ' την άλλη μεριά τραγουδά

*Κι αν μια αγάπη σφιχτά με κρατεί,
τα δεσμά της θα σπάσω.
Στη ζωή θα ριχτώ σαν τρελή,
τη χαρά να χορτάσω.*

Η Χρυσάνθη Ζιτσαία απέδωσε θαυμάσια με μελάγχχολους στίχους την πορεία και το τέλος της μικρής μας ποιήτριας, μόλις πέθανε το 1935.

*Πώς σε φθόνησε τόσο η ζωή...
Ατέλειωτο δράμα για σένα, αγαπημένη
με την πλούσια κι ωραία ψυχή,
για χαρά και για φως γεννημένη.*

*Τα σκοτάδια του Άδη δεν σου πρόπον, καλή.
Κι είχες λαχτάρα για χαρά στη ζωή σου,
κι όπως ήθελες «νάσουν πουλί»,
ας γινόταν πουλάκι η ψυχή σου.*

Δέν πρόλαβε βέβαια η Ανθούλα πολλά να πει και να δημοσιεύσει. Μια όλη κι όλη η συλλογή που χάρηκε να κρατήσει στα χέρια της. Ήταν γεμάτη πικρή αλήθεια για τη ζωή της και τα όνειρά της κι είχε τον χαρακτηριστικό τίτλο «Νύχτες Αγρύπνιας» (Θεσσαλονίκη 1932).

Απ' το 1930 δημοσίευε ποιήματα και πεζά στη Ν. Εστία, σε Ημερολόγια και Εφημερίδες. Το 1934 παίχτηκε το δράμα της «Ντίνα Πέλλη», που γεμάτη αγωνία και τον μόνιμο φυματικό πυρετό να την καίει παρακολουθούσε απ' τα παρασκήνια και γεμάτη ανακούφιση είδε να την καλεί το κοινό επί σκηνής και να της προσφέρει λουλούδια.

Τα διηγήματά της, πέντε τον αριθμό, είναι ως επί το πλείστον αυτοβιογραφικά. Όλα της τα έργα εκδόθηκαν το 1936 απ' το Δήμο Θεσσαλονίκης με πρόλογο του Ξενόπουλου και με κριτικές, που γράφτηκαν γι' αυτά και για τη σύντομη ζωή της.

Μια ζωή που ανθοβόλησε με τους πονεμένους στίχους της χωρίς να πρόλαβει να χαρεί και να χορτάσει το φως που τόσο αγαπούσε.

*Κι εγώ με κάποια πίκρα τραγουδώ
τη θάλασσα, τον ήλιο, το λουλούδι.
Πολύ ζωή μου σ' αγαπώ,
σκληρή ζωή μου, έγινε σαν τραγούδι.*

ΠΑΝ. Σ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

*Είναι κάτι στιγμές
που η λογική
γίνεται διαφορετική,
ακατανόητη
Σε τούτο το μεταξύ διάστημα
δημιουργείται
η γραφή, η λογοτεχνία, η ποίηση
– Αν έχω λάθος
παρακαλώ διορθώστε με,
βάλτε με στη θέση μου
... αν πραγματικά υπάρχω...»*

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Κ. Φ. Γιαγκουλλής

«Την Ελλάδα θέλομεν και ας τρώωμεν πέτρες»

Την πιο πάνω «επιγραφή σε τοίχο» της Άλωνας φωτογράφησε ο Γ. Σεφέρης κατά το ταξίδι του στην Κύπρο το 1954 (15.9 - 17.10.1954),¹ ένα εξάμηνο πριν από την έναρξη του αγώνα της ΕΟΚΑ (1955-59). Το σύνθημα αυτό, βέβαια, αποτελεί μια περήφανη απάντηση των εξαθλιωμένων Κυπρίων χωρικών στον ισχυρισμό των Άγγλων ότι οι Κύπριοι θα πεινάσουν, αν ενωθούν με την πάμφτωχη Ελλάδα, απορρίπτοντας την πρόοδο, την ευημερία και το υψηλό βιοτικό επίπεδο που τους υπόσχονταν οι ίδιοι. Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι το σύνθημα «Την Ελλάδα θέλομεν και ας τρώωμεν πέτρες» προέρχεται από το εξής δίστιχο, του οποίου η πατρότητα ανήκει στον πρωτοποιητάρη Κυριάκο Παπανικολάου ή Παπαδόπουλο (1872-1912),² από τον Αρακαπά:

*Θέε μου, εις την μάναν μας βοήθησε να πάμεν
και τρώμεν πέτρες των βουνών, αν δεν έχει να φάμεν.³*

Μια δεύτερη αναφορά στο δίστιχο απαντάται το 1923 σε φυλλάδα του τυφλού ποιητάρη και βιολάρη Μιχαήλ Παπαμιχαήλ (Σιάλου) (1870-1942), από το Πατρίκι, σίγουρα κατ' επίδραση του Παπαδόπουλου, ως εξής:

*Εις την μητέραμ μας Ελλάδαμ βοήθα μας να πάμεν
κι ας τρώμεν χώμαμ που την γην, αν δεν έχει να φάμεν.⁴*

Στα χρόνια που ακολούθησαν, κυρίως επί Αγγλοκρατίας (1878-1960), το δίστιχο αυτό είχε ευρεία διάδοση σε ολόκληρη την Κύπρο. Ο λαός διέσωσε αρκετές παραλλαγές του διστίχου ως εξής, χωρίς, βέβαια, να γνωρίζει ότι «ο πρώτος ποιήσας» δεν είναι άλλος από τον Κυριάκο Παπανικολάου ή Παπαδόπουλο:

*Να μας αξιώσει ο Θεός στην μάνα μας να πάμεν
τῶ' ας τρώμεν πέτρες των βουνών, αν δεν ἔδει να φάμεν.*

*Είθε να δώσει ο Θεός στην μάνα μας να πάμεν
τῶα τρώμεν πέτρες των βουνών, αν δεν ἔδει να φάμεν.*

¹ Βλ. Γ. Σεφέρης, *Μέρες Στ', 20 Απρίλη 1954 - 4 Αυγούστου 1956*, Τκαρος 2008, σ. 140· Πολιτιστικό Κέντρο Λαϊκής Τράπεζας (εκδ.), *Κύπρος. Μνήμη και αγάπη με το φακό του Γιώργου Σεφέρη*, Λευκωσία 1990, αρ. 85.

² Βλ. Κυριάκου Παπανικολάου ή Παπαδόπουλου, *Άπαντα. Είκοσι τέσσερις ἔμμετρες προφορικές αφηγήσεις, Επιμέλεια Κ. Φ. Γιαγκουλλής*, Λευκωσία 2004, σσ. 105-110 (= ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ / ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ / ΠΟΙΗΜΑ / ΥΠΟ / ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ / εκ του χωρίου Αρακαπά. / ΛΕΜΗΣΣΩ ΚΥΠΡΟΥ / ΤΥΠΟΣ «ΣΑΛΠΙΓΓΟΣ» / 1899).

³ Βλ. Παπανικολάου, *ό.π.*, σ. 108, στ. 147-148.

⁴ Βλ. Ποίημα. Η φιλονικία των 10 παρθένων. Υπό του Μιχαήλ Παπαμιχαήλ (Σιάλου), Εκ Πατρικίου, 1923, Τύποις: Ν. Οικονόμου, Εν Βαρωσίσις, σ. 8, στ. 167-168.

Κ. Γ. Γιαγκουλλή

Το τραγούδι του Αγ. Βασιλείου και η συμβολή
του Χαράλαμπου Δημοσθένους (1917-2011)
στην ποιητική και μουσική παράδοση της Κύπρου

Στις 7.3.1963 ο Χαράλαμπος Δημοσθένους Χατζηνικόλα, ετών 45, από την Κοντέα, υπαγόρευσε προς καταγραφή στον Κ. Δ. Ιωαννίδη (1911-2000), επιθεωρητή μουσικής, απεσπασμένο στο Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών (Κ.Ε.Ε.), «*Το τραγούδι του Αγ. Βασιλείου*». Όπως δήλωσε ο ίδιος, «*τό έμαθεν από γραΐαν Ελένην Φιλιππίαν εκ Κοντέας, ή όποία απέθανε πρό 10 ετών εις ήλικίαν 90 ετών*». Το τραγούδι αυτό αποκειται σήμερα στο Λαογραφικό Αρχείο του Κ.Ε.Ε (ταιν. 28α). Σε ό, τι αφορά τη Φιλιππίνα, θα πρέπει να γεννήθηκε το 1863 και να πέθανε το 1953. Ο Δημοσθένους δε διευκρινίζει πότε ακριβώς άκουσε και έμαθε το τραγούδι από τη γριά Φιλιππίνα, που άλλες

πληροφορίες την θέλουν να κατάγεται από την Αθηνόου και να είναι παντρεμένη στην Κοντέα. Το κείμενο του τραγουδιού του Αγ. Βασιλείου, που τραγουδήθηκε στις 7.3.1963, έχει ως εξής:¹

Το τραγούδι του Αγίου Βασιλείου

*Άις Βασίλης έρκεται από την Καισαρεία
εβάσταν εις το σέριν του Γριστόν τσαι Παναγίαν.*

Οι λιόντες τον επκιάσασιν μέσα στα μερσινάτσα.

-Βασίλη, ζέρεις γράμματα, πε μας τ' αλφαβητάτσα.

Εκούμπησεν την βέρκαν του να πει τ' αλφαβητάτσα 5

τσαι πάνω 'ς τσείντην βέρκαν του κλωνάρκα εποιούσαν.

Τσαι πάνω 'ς τσείνα τα κλωνιά πουλιά ετσελαούσαν.

Η τσίκλα παίρνει το νερόν τσ' η φάσσα το σαπούνι,

τσ' η πέρτικα τα ρούχα του τα μουσκομωρισμένα

τσαι καλημέρα για γιορτήν δώστε μας πουλουστρένα. 10

Χαράλαμπος Δ. Χατζηνικόλαου, Κοντέα,

Ταιν. 28α, 7.3.1963

Ο Μιχ. Τερλικκάς, ο οποίος συμπεριέλαβε το τραγούδι αυτό στο έργο του «*Τα κάλαντα του ελληνισμού*», σε τηλεοπτικό πρόγραμμα του ΡΙΚ (ημ. 20.12.2013) δήλωσε ότι ο Δημοσθένους άκουσε το τραγούδι αυτό το 1927 [σε ηλικία 10 ετών] από μια Αθηνίτισσα «δικιακονητίνα», την Ελένη Φιλιππίνα, και με τη

¹ Βλ. Κ. Γ. Γιαγκουλλή, *Κυπριακά ήθη και έθιμα* [Βιβλιοθήκη Κυπρίων Λαϊκών Ποιητών, Αρ. 67], Λευκωσία 2008, σ. 58.

σειρά του το τραγούδησε σ' αυτόν προς καταγραφή το 1990. Πρβ. και το εξής σχετικό ποίημα του Δημοσθένους, που μιλά από μόνο του:²

Άης Βασίλης έρκεται...

*Η Φιλίππina είπεν το εις τον Χαράλαμπόν μας,
Χαράλαμπος στον Γτερλικκάν, πρώτον τσαι δικιαλεχτόν μας,
ο Γτερλικκός τραούδησεν με ομορκιάν, με χάριην,
την πουλουστρέναν εύκουμαι με πόλικον λουβάριν.*

Στις 9.9.1971 ο Δημοσθένης επισκέφτηκε ξανά το Κ.Ε.Ε. και αφού τραγούδησε προς καταγραφή το τραγούδι «Η Έλλη θέλει σκότωμαν» (ταιν. 428β), στη συνέχεια «ψάλλει Τόν Άιν Βασίλην. Τό ξμαθεν από τήν Έλένην Φιλίππιναν 90 ετών πρίν 40 χρόνια». Εδώ ο Δημοσθένης επαναλαμβάνει, αφενός, ότι η Φιλίππina πέθανε σε ηλικία 90 ετών, και διευκρινίζει, αφετέρου, ότι άκουσε και έμαθε το τραγούδι αυτό πριν από 40 χρόνια, δηλ. το 1931 [σε ηλικία 14 ετών]. Η 30στιχη αυτή παραλλαγή του τραγουδιού είναι εξαιρετική και απέχει πάρα πολύ κυρίως ως προς την έκτασή της από την πιο πάνω συντομότερη 10στιχη παραλλαγή, η οποία, χωρίς να υστερεί αισθητικά,³ είναι ως να προέκυψε από την πρώτη, και έχει ως εξής:

Άις Βασίλης

*Άγιος Βασίλης έρχεται από την ρουσαρούσαν,
σύρνει μουλάρια δώδεκα, τον μόσχον φορτωμένα,
βαστά εικόναν και χαρτίν, χαρτίν και καλαμάριν.
Αγιώτες τον απάντησαν μέσα στα μερσινάκια.*

-«Βασίλη, πόθθεν έρχεσαι και πόθθεν κατεβαίνεις;»

5

-«Από της μάνας μ' έρχομαι και στο σχολειόν μου πάω.»

-«Βασίλη, ξέρεις γράμματα, πες μας την αλφαβήταν.»

*Εις το ραβδίν τ' ακούμπησεν να πει την αλφαβήταν
και το ραβδίν ήταν ζερόν, χλωρά βλαστάρια 'πέταν,
και πάνω στα βλαστάρια του πουλλάκια 'κελαδούσαν.*

10

*-«Σε τούντο σπίτιν, που 'ρθαμεν, πέτρα να μην ράϊσει
κι ο νοικοκύρης του σπιτιού χίλιους χρόνους να ζήσει.*

Αφέντη μου, πεντάφεντε, πέντε φορές αφέντη,

πέντε φορές αφέντεμες και πάλε αφέντης είσαι·

πέντε κρατούν τον γρίβαν σου και τρεις το χαλινάριν

15

και πέντε σε παρακαλούν, ' αφέντη, καβαλίκα''.

Πολλά 'παμεν τ' αφέντη μας, ας πούμεν της κυράς μας:

Κυρά σεμνή, κυρά τρανή, κυρά καμαρωμένη,

κυρά μ', όταν εβούλεσουν για να ντυθείς ν' αλλάξεις,

η φάσσα φέρνει το νερόν κι η κίσσα το σαπούνιν

20

² Βλ. Χαρ. Δημοσθένους. *Ποιήματα και ποιητική αλληλογραφία Π. Λιασιδή - Χ. Δημοσθένους*, Εκδόσεις Χρυσοπολίτισσα, Λευκωσία 2013, σ. 172.

³ Απορία προκαλεί η λ. «λιόντες» (στ. 3) και ο 15σύλλαβος στίχος υπ' αρ. 8, που δεν έχει ομόζυγό του, ως να είναι μετέωρος.

κι η πέρδικα η ωριόπλουμη φέρνει τα τρία ρούχα,
 το κόκκινον, το πράσινον, τ' άσπρον και το χιονάτον.
 Κυρά μ', όταν εκίνησες να πας στην εκκλησιάν,
 βάλλεις τον ήλιον πρόσωπον και το φεγγάριν στήθη
 και του κοράκου το φτερόν βάλλεις καμαροφρύδιν. 25
 Η στράτα ρόδα 'γέμισεν κι η εκκλησά τον μόσχον.
 Κυρά βγενιά των ευγενών, κορώνα торνεμένη,
 στης εκκλησάς την κάμαρην σ' έχουν ζωγραφισμένην».
 Μέσα στην μέσην του σπιτιού στέκει μια περιστέρα,
 και καλημέρ' άγια γιορτή, δώστε μας πουλουστρέναν. 30

Χαράλαμπος Δ. Χατζηνικολάου, Κοντέα,
 Ταιν. 428β, 9.9.1971

Στην ίδια ταινία υπ' αρ. 428β (9.9.1971), ο Δημοσθένης έψαλε το «Άνάστα-
 σιν Χριστού θεασάμενοι», σε ήχο πλ. Δ'. Βέβαια, ο Δημοσθένης επισκέφτη-
 κε ξανά το Κ.Ε.Ε. στις 21.12.1971 και με την ευκαιρία, ίσως, της έλευσης των
 εορτών των Χριστουγέννων, έψαλε «Εύχετήριο εις ήχον πλ. Β'» (ταιν.
 430α), ενώ λίγες μέρες αργότερα, στις 4.1.1972, τραγούδησε τη «Φωνή του α-
 μιάντου (βράκα)». Στις 18.1.1972 υπαγόρευσε προς καταγραφή την εξής δέ-
 σμη τραγουδιών:

α) Φωνή τραγουδιστού χορού

β) Παφίτισσα ίθα:

*Γοιαν το μανάλλιν το χυτόν, έτσι έν' το κορμίν της
 τσ' ασπρόμελον τα σείλη της τσαι μασαιρκά το δειν της.*⁴

γ) Παραλιμνίτικη

δ) Ακαθκιώτικη

ε) Φωνή Αυγορίτισσα (1½) (ταιν.430β)

στ) Τραγούδι «Τδεικάτω στον Αμιάντον» (φωνή της βράκας).⁵

Κατά την εκτέλεση των μουσικών αυτών φωνών έπαιζε βιολί ο γνωστός Στέ-
 λιος Παπαδόπουλος (γ. 1931), από τον Ασκά, παντρεμένος στην Κλήρου. Τα
 πιο πάνω δεδομένα αποδεικνύουν τεκμηριωμένα πόσο σημαντικός και έγκυ-
 ρος φορέας της ποιητικής και μουσικής παράδοσης της Κύπρου ήταν ο αεί-
 μνηστος Δημοσθένης.

⁴ Το ερωτικό αυτό δίστιχο, που σίγουρα ανήκει στον Χρ. Θ. Παλαίση (1872-1949), κατέγραψε ο
 Γ. Σεφέρης (*Μέρες Στ'*, Ίκαρος 2008, σ. 112), στη Λεμεσό στις 5.12.1953, ως εξής:

*Σαν το μανάλι το χρυσό έτσι είναι το κορμί της
 ασπρόμελο τ' αχείλι της και μαχαιρκά το δειν της.*

⁵ Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί εδώ ότι ο Δημοσθένης υπαγόρευσε κατά καιρούς προς κατα-
 γραφή το εξής, μεταξύ άλλων, υλικό: **Ταιν. 28α** (7.3.1963): «Το τραγούδι της σούσας», Στίχοι α-
 πό το «τραγούδι του Λαζάρου», «Φωνή Καμηλαρίσιμη», το «Λυχνάριν» και το «Άνάστασιν Χρι-
 στού θεασάμενοι». **Ταιν. 29α**: «Ταπαχανιώτικος», «Του γάμου», «Φωνή Μεσαρίτισσα», «Φωνή
 Αυγορίτισσα», «Φωνή Παφίτισσα» και «Φωνή Παραλιμνίτικη (1½)». **Ταιν. 47α** (2.10. 1963):
 «Φωνή Παφίτισσα», «Φωνή Λευκονοιτάτισσα», «Φωνή Κοτσίνοχωρίτισσα», και «Μανές 1ος».

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟ»

Άποσπασμα από επιστολή 1.7.2013 του Σαράντου Ι. Καργάκου για το τελευταίο τεύχος του περιοδικού.

Έρίτιμη κυρία Λούλλα

Το Τεύχος 434 ήταν πλήρες από πολύτιμα ποιήματα, επιστημονικά κείμενα (σοφώτατο αυτό του κ. Ρηγάτου) και κριτικές μελέτες. Ίσως, χωρίς να υπερβάλλω, κρατάει πιο ψηλά τη σημαία της ποιότητας. Μακάρι όλα τα κείμενα να ήσαν στο πολυτονικό, όπως αυτό του κ. Γ. Χατζηκωστή.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ «ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΕΜΠΝΕΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΝ», Λευκωσία 2013

Σε μια ευχάριστη ατμόσφαιρα, με κυρίαρχη συμμετοχή νεαρών συντελεστών, παρουσιάστηκε την Παρασκευή, 24 Μαΐου 2013, στην αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου Κύπρου, η νέα έκδοση του Κυπριακού Συνδέσμου Παιδικού Νεανικού Βιβλίου (Κ.Σ.Π.Ν.Β.) «Τα παιδιά εμπνέονται και δημιουργούν».

Ο Κ.Σ.Π.Ν.Β., από την ίδρυσή του το 1974, παρουσιάζει μια αξιοζήλευτη δραστηριότητα και προσφορά, στοχεύοντας στην προώθηση και ανάδειξη της κυπριακής παιδικής και νεανικής λογοτεχνίας.

Μια από τις σημαντικότερες ίσως δραστηριότητές του είναι η προκήρυξη λογοτεχνικών διαγωνισμών, ανάμεσα στους νέους, που αποφέρουν, κρίνοντας από το περιεχόμενο αυτού του βιβλίου, άριστα αποτελέσματα.

Σε μια ιδιαίτερα καλαίσθητη έκδοσή του ο Κ.Σ.Π.Ν.Β. δημοσιεύει όλα τα βραβευθέντα έργα μαθητών του «Διαγωνισμού Διηγήματος», στη μνήμη Φωτεινής Ιωαννίδου-Πολυβίου που διοργανώνεται ανελλιπώς από το 1997 με θεματικό επίκεντρο «Ο δάσκαλος και οι σχέσεις του με τα παιδιά».

Ο αναγνώστης του βιβλίου απολαμβάνει ευχάριστα τη με ρέουσα γραφή καταγραφή των συναισθημάτων των νεαρών δημιουργών και εντυπωσιάζεται από τον πλουσιότατο θετικό προβληματισμό που οι νέοι μας αναπτύσσουν στα διηγήματά τους και αφορούν τις σχέσεις δασκάλων-μαθητών.

Στα κείμενα των διηγημάτων άνετα διακρίνεις τους τρόπους με τους οποίους οι μαθητές αντιδρούν, κρίνουν, επικρίνουν, προβληματίζονται, αποφασίζουν, επαινούν και θαυμάζουν τους εκπαιδευτικούς μέσα από την αλληλεπίδραση που βιώνουν στη σχέση δασκάλου-μαθητή ή την «ατμόσφαιρα παιδείας» κάθε σχολικής μονάδας.

Και τα 26 βραβευθέντα διηγήματα που βραβεύτηκαν την περίοδο 1997-2012 εξωτεριεύουν, με λογοτεχνικά μέσα, τις σκέψεις, αντιδράσεις, προβληματισμούς,

ανησυχίες, οράματα και επιδιώξεις των νέων και ζωντανεύουν την περιρρέουσα σχολική ατμόσφαιρα του κυπριακού σχολείου.

Συγγραφείς των διηγημάτων είναι 8 μαθητές και 18 μαθήτριες που φοιτούσαν στις Α', Β' και Γ' τάξεις σχολείων των επαρχιών Λευκωσίας (13), Λεμεσού (5), Πάφου (5) και Λάρνακας (3).

Ο διαγωνισμός αποτελεί κίνητρο για καλλιέργεια και ανάπτυξη των ιδιαίτερων λογοτεχνικών ικανοτήτων των παιδιών με στόχο τη συνειδητοποίηση πως μεγαλώνοντας θα γίνουν άξιοι προσφοράς έργων υψηλής λογοτεχνικής στάθμης.

Τον διαγωνισμό αυτόν αθλοθετεί η οικογένεια Παύλου Φ. Ιωαννίδη στη μνήμη της εκπαιδευτικού θυγατρός της Φωτεινής.

Το βιβλίο που αποτελείται από 180 σελίδες, τυπώθηκε στο τυπογραφείο Negresco, στη Λάρνακα. Το εξώφυλλο φιλοτέχνησε ο Δημήτρης Κ. Κατσώνης και την επιμέλεια είχαν οι κ.κ. Παύλος Φ. Ιωαννίδης και Κώστας Κατσώνης.

Χορηγοί της έκδοσης ήταν: ο Οργανισμός Προγνωστικών Αγώνων Ποδοσφαίρου (ΟΠΑΠ), ο Οργανισμός Νεολαίας Κύρου, οι μαθητές και μαθήτριες της Στ' τάξης της Αγγλικής Σχολής Λευκωσίας του σχολικού έτους 1984-85, η Οικογένεια Παύλου Φ. Ιωαννίδη και η Δέσποινα Π. Πολυβίου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΚΑΜΙΝΑΡΙΔΗΣ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ «ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΚΥΠΡΟΥ»

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΙΟΥΛΙΑΣ ΒΑΣΙΛΕΑ ΠΑΧΝΙΩΤΟΥ

Στις 14 Μαΐου 2013, στις 8 το βράδυ, η Ε.Ε.Ε.Λ.Κ. σε συνεργασία με τον Πνευματικό Όμιλο Λεμεσού παρουσίασαν στο Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Λευκωσίας (Πόλη Αμμοχώστου) την ποιητική δημιουργία της Ι. Παχνιώτου με την ευκαιρία της έκδοσης της δεύτερης ποιητικής της συλλογής «Απόσταγμα».

Κύρια ομιλήτρια στην εκδήλωση ήταν η Ανδρεανή Ηλιοφώτου, Πρόεδρος της Ε.Ε.Ε.Λ.Κ.

Προηγήθηκαν χαιρετισμοί από τους α) τον μακαριστό Καθηγητή Κλασικής Φιλολογίας και Φιλοσοφίας και Πρόεδρο του Τμήματος, δρα Ιωάννη Ταϊράκο β) τον δρα Νίκο Ορφανίδη, φιλόλογο, λογοτέχνη, Πρόεδρο του Λογοτεχνικού Περιοδικού «Ακτή» γ) την Πρόεδρο του Πνευματικού Ομίλου Λεμεσού κυρία Μαρία Γιατρού.

Μετά την κύρια ομιλία, το Φωνητικό Συγκρότημα «Μελωδία» του Πνευματικού Ομίλου Λεμεσού με σολίστ τον τενόρο Μάριο Ανδρέου και υπό τη διεύθυνση της Βιολέτας Κακομανώλη τραγούδησε μελοποιημένη ποίηση της Ιουλίας Παχνιώτου (μελοποίηση Αναστασίας Guy και Βιολέτας Κακομανώλη) με απαγγελία. Απάγγειλε η ηθοποιός Μαρία Ιωάννου, στο πιάνο ήταν η Ιωάννα Γαλανού.

Η όλη εκδήλωση έκλεισε με δεξίωση.

«ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΗΜΕΡΑ ΠΟΙΗΣΗΣ» ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΕΤΡΟ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

Με την ευκαιρία της Παγκόσμιας Ημέρας Ποίησης (15 Οκτωβρίου) η Ε.Ε.Ε.Λ.Κ. τίμησε τον ποιητή, αγωνιστή, πολιτευτή και συγγραφέα Πέτρο Στυλιανού.

Η εκδήλωση έγινε την Τετάρτη, 16 Οκτωβρίου στις 7.30 μ.μ. στην Αίθουσα Καστελιώτισσα.

Ομιλητές στην εκδήλωση ήταν:

- α) Η φιλόλογος και συγγραφέας κυρία Χρυσόθεμις Χατζηπαναγή: «Η ποιητική δημιουργία του Π. Στυλιανού».
- β) Ο επίτιμος Πρόεδρος της ΕΔΕΚ κύριος Βάσος Λυσσαρίδης: «Η αγωνιστική-πολιτική-κοινωνική-συνδικαλιστική δράση του Π. Στυλιανού».
- γ) Η ιστορικός, πρώην Διευθύντρια του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών δρ. Αικατερίνη Αριστείδου «Η ιστορική πτυχή του έργου του Π. Στυλιανού».
- δ) Ο φιλόλογος, πρώην πρώτος Λειτουργός Μέσης Εκπαίδευσης κ. Χρίστος Κολιός «Το Πολιτιστικό έργο του Π. Στυλιανού».
- ε) Η εκπαιδευτικός, συγγραφέας δρ. Μαρία Μιχαηλίδου «Το πεζογραφικό έργο του Π. Στυλιανού».

Των ομιλιών προηγήθηκαν: Σύντομο εισαγωγικό από την Πρόεδρο της Ε.Ε.Ε.Λ.Κ. Ανδρεανή Ηλιοφώτου και Χαιρετισμός από τον Διευθυντή των Πολιτιστικών Υπηρεσιών κύριο Παύλο Παρασκευά.

Μετά τις ομιλίες ο Δήμαρχος Κυθρέας κύριος Πέτρος Καρεκλάς επέδωσε στον τιμώμενο την Τιμητική Πλακέτα και ακολούθησε αντιφώνηση από τον Πέτρο Στυλιανού.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

Η ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΠΡΟΤΟΜΩΝ ΣΤΟ ΠΡΟΑΥΛΙΟ ΤΟΥ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τὸ προαύλιο τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου εἶναι ἕνας περιορισμένος χώρος ἐλάχιστων τετραγωνικῶν μέτρων μπροστὰ ἀπὸ τὴν κλασσικὴ πρόσοψη («προπύλαια») τοῦ Σχολείου. Στὸν χώρο αὐτὸν τοποθετήθηκε, πρὶν ἀπὸ πολλὰ δεκαετίες, πρὸς τὴν πλευρὰ τῆς Πλατείας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἡ προτομὴ τοῦ Ἰωάννη Βεργόπουλου, μεγάλου εὐεργέτη τοῦ Σχολείου. Ὁ Βεργόπουλος, μετὰ τὴν πυρκαϊὰ τοῦ 1920, ποὺ κατέστρεψε ὀλοσχερῶς τὸ κτήριο τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, ἀνέλαβε ἐξ ὀλοκλήρου τὴ δαπάνη γιὰ τὴν ἀνέγερση νέου κτηρίου, αὐτοῦ μὲ τὴν κλασσικὴ πρόσοψη, τὸ ὁποῖο ὀνομάστηκε, μετὰ τὴν προσθήκη καὶ ἄλλων πτερυγῶν στὸ Σχολεῖο, «Βεργοπούλειος Πτέρυξ».

Ἡ προτομή τοῦ Βεργόπουλου παρέμενε μόνη στοῦ προαύλιου τοῦ Σχολείου ὡς τὸ 1988, ὅταν τοποθετήθηκε ἐκεῖ, μπροστὰ ἀκριβῶς ἀπὸ τὴ βόρεια γωνία τῶν κίωνων τῆς πρόσοψης, ἡ προτομή τοῦ Κωνσταντίνου Σπυριδάκι, τοῦ διαπρεπέστερου ἀπὸ τοὺς μέχρι τοῦδε 32 γυμνασιάρχες τοῦ Σχολείου, δικαίως καὶ ἐπαξίως γιὰ τὸν ἄνδρα ὁ ὁποῖος ὑπηρέτησε στοῦ Παγκύπριου Γυμνασίου 37 χρόνια, ἐξ ὧν τὰ 24 ὡς γυμνασιάρχης, ὁδήγησε τὸ σχολεῖο στὴν ἀκμή του καὶ μὲ τὸ πολυσχιδῆς ἐπιστημονικό, πολιτιστικό καὶ ἐθνικό ἔργο του προσέφερε τὰ μέγιστα στὴν κυπριακὴ κοινωνία τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα.

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τοποθετήθηκε ἀπέναντι ἀπὸ τὴν προτομή τοῦ Κωνσταντίνου Σπυριδάκι, στὴ γωνία τῶν κίωνων τῆς πρόσοψης, ἡ προτομή τοῦ φιλολόγου, ποιητῆ καὶ διπλωμάτη Νίκου Κρανιδιώτη, διατελέσαντος ἐπὶ δωδεκαετιᾶν καθηγητῆ στοῦ Σχολεῖο. Κατὰ τὴ γνώμη μου (ὑπηρετήσαντος ἐπὶ 14 χρόνια στοῦ Παγκύπριου Γυμνασίου σὲ ὅλες τὶς μάχιμες ἐκπαιδευτικὲς βαθμίδες καὶ μελετήσαντος ἐνδελεχῶς τὴ μακρὰ ἱστορία τοῦ Σχολείου) στὴ θέση αὐτὴ ἔπρεπε ἀπὸ δεκαετιῶν νὰ εἶχε τοποθετηθεῖ ἡ προτομή τοῦ ἄλλου διαπρεποῦς γυμνασιάρχου τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, τοῦ **Μιχαὴλ Βολονάκη**, ὁ ὁποῖος τὸ διηύθυνε 15 χρόνια (1896-1911) καί, ὑπὸ τὶς πλέστον ἀντίξοες συνθήκες ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, τὸ θεμελίωσε ἐκπαιδευτικῶς καὶ τὸ κατέστησε ἱκανὸ νὰ συνεχίσει ἀπρόσκοπτα τὴ λειτουργία του καὶ νὰ διαπρέψει. Δὲν ὑπῆρξε ὅμως μέχρι σήμερα, ἀγνωμόνως, καμιά σχετικὴ πρωτοβουλία γιὰ τὸν μέγιστον αὐτὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος συνέβαλε, μὲ πλῆθος ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν του καὶ στὴν κυριολογία.

Πρὶν ἀπὸ μερικὲς ἐβδομάδες τοποθετήθηκε, πρὸς συμπλήρωση τοῦ τετραγώνου, στὴν πλευρὰ τῆς προτομῆς τοῦ Ἰ. Βεργόπουλου, ἓνα νέο βᾶθρο, μὲ τὶς σχετικὲς ἐπιγραφές, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες τὸ βᾶθρο αὐτὸ θὰ δεχθεῖ στὴν κορυφὴ του τὴν προτομή τοῦ ποιητῆ Κώστα Μόντη. Οὐδεὶς διαφωνεῖ ὅτι ὁ Κ. Μόντης διεκρίθη στὴν ποίηση καὶ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους κυπρίους ποιητῆς τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα. Ἡ μόνη ὅμως σχέση του μὲ τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον εἶναι ὅτι ὑπῆρξε ἀπόφοιτός του (1932). Ἦδη ἀρχίζει νὰ παρατηρεῖται συνωστισμὸς προτομῶν στοῦ προαύλιου τοῦ Σχολείου, δημιουργώντας καὶ πρόβλημα αἰσθητικῆς τοῦ χώρου.

Τὸ πρᾶγμα φαίνεται περίεργο, ἂν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονός ὅτι σὲ ἐπιστολῇ τοῦ «Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου» πρὸς τὴ Σχολικὴ Ἐφορεία Λευκωσίας, πρὶν ἀπὸ δυόμισιν ἐτησίαις (2 Μαΐου 2011) μὲ αἴτημα νὰ ἐγκριθεῖ ἡ τοποθέτηση προτομῆς τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη στὸν ἄντρον τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, λήφθηκε ἡ ἀκόλουθη ἀπάντησις (25 Μαΐου 2011): «Σᾶς πληροφοροῦμε ὅτι ἡ Ἐφορεία Λευκωσίας στὴ συνεδρία τῆς ἡμερομηνίας 24-5-11 μελέτησε τὸ αἴτημά σας καὶ λόγῳ ἔλλειψης χώρου στοῦ Παγκύπριου Γυμνασίου σᾶς συστήνει/προτείνει νὰ ἀποταθεῖτε στὴ Δῆμαρχο Λευκωσίας καὶ τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιον». Ἐπειτα ἀπὸ δυὸ καὶ πλέον χρόνια δὲν ὑφίστατο πλέον πρόβλημα χώρου. Ὅποια ἀνακολουθία!

Καὶ εἶναι λογικὸ τὸ ἐρώτημα: Πῶς θὰ μπορέσει ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα τὸ Σχολεῖο καὶ ἡ Σχολικὴ Ἐφορεία νὰ ἀρνηθοῦν ὅποιαδήποτε νέα πρότασις γιὰ τοποθέτηση προτομῆς, στὸν ἴδιον ἄντρον, ἄλλων ἀποφοιτῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, οἱ ὁποῖοι διακρίθηκαν μεγάλως σὲ κάποιον τομέα τῆς κυπριακῆς κοινωνίας καὶ εἶχαν ἐπὶ πλεόν ἀναπτύξει καὶ ἄλλους δεσμοὺς μὲ τὸ Σχολεῖο; Τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἓνα δάσος προτομῶν καὶ ἡ τυχὸν θεσμοθέτησις κριτηρίων γι' αὐτὸ θὰ εἶναι πρωθύστερη. Ἐξ ἄλλου τὸ βασικὸ κριτήριον δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἂν κάποιος εἶναι ἀπόφοιτος τοῦ Σχο-

λείου, ὄση καὶ ἂν εἶναι ἡ κοινωνικὴ περιωπὴ στὴν ὁποία ἔφθασε, ἀλλὰ ἂν καὶ τί καὶ πόσο προσέφερε στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο.

Μπορῶ νὰ ἀπαριθμῶ δεκάδες προσωπικοτήτων, τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἡ τοποθέτηση προτιμῆς ἔπρεπε νὰ προηγηθεῖ ἐκείνων τῶν Κρανιδιώτη καὶ Μόντη. Ἀναφέρω προχείρως.

Θεόκλητος Σοφοκλέους: Καθηγητὴς φιλολογίας, πανθομολογουμένως ἐξάιρετος δάσκαλος καὶ ἐπιστήμων, συγγραφέας σχολικῶν βιβλίων γιὰ τοὺς μαθητὲς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου τὴν περίοδο τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου, ὑπηρετήσας στὸ Σχολεῖο 24 χρόνια, ἐξ ὧν τὰ 17 ὡς ὑποδιευθυντής.

Ἀδαμάντιος Διαμαντής: Καθηγητὴς τῆς τέχνης, διαπρεπὴς ζωγράφος, μὲ πολὺ μεγάλη προσφορὰ στὸ Σχολεῖο, στὸ ὁποῖο ὑπηρετήσε 35 χρόνια καὶ μὲ τὸ διδακτικὸ του ἔργο προέβαλε τὸ Σχολεῖο διεθνῶς.

Τηλέμαχος Κάνθος: Καθηγητὴς τῆς τέχνης, ἄλλος ἐξάιρετος ζωγράφος, μὲ πολὺ μεγάλη προσφορὰ στὸ Σχολεῖο, στὸ ὁποῖο ὑπηρετήσε 19 χρόνια.

Κύπρος Χρυσάνθης: Μία μοναδική, ἀνεπανάληπτη φυσιογνωμία στὸν χῶρο τῆς λογοτεχνίας καὶ στὴν εὐρύτερη ἐπιστημονική, πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου 60 καὶ πλέον χρόνια: Μαθητὴς (1927-1933), καθηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς καὶ τῆς Παιδοκομίας 35 χρόνια (1943-1978), σχολίατρος 42 χρόνια (1943-1985), ἐνεργὸς ὑπηρετῆς τοῦ Σχολείου στὴν κίνηση τῶν γραμμάτων 55 καὶ πλέον χρόνια (1943 ὡς τὸν θάνατό του).

Ἀπὸ τὰ μαθητικὰ του χρόνια προέβαλε τὸ Σχολεῖο μὲ τὴ «Μαθητικὴ Συντροφιά» (1932), ἔγραψε τὸν Ὑμνο τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου (1943) τὸ Ἐπίγραμμα γιὰ τὴν Ἑκατονταετηρίδα του (1993) καὶ τὰ ἐπιγράμματα γιὰ τὶς προτομὲς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' καὶ τοῦ Κ. Σπυριδάκι. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ διδακτικὸ του ἔργο «διενήργησε ποικίλας διαλέξεις πρὸς τοὺς μαθητὰς, τὰς μαθητριάς καὶ τοὺς γονεῖς ἐπὶ ζητημάτων ὑγιεινῆς» (Κ. Σπυριδάκης), συνέγραψε 6 βιβλία παιδιατρικῆς ἔπειτα ἀπὸ ἔρευνα σὲ ἑκατοντάδες μαθητὲς καὶ μαθήτριες τοῦ Σχολείου (1944-1953) καὶ ἄλλες 10 μελέτες σχολιατρικοῦ περιεχομένου μὲ βάση, καὶ πάλι, ἔρευνες μεταξὺ τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου (1945-1948), ἀποκληθεῖς γι' αὐτὸ ἀπὸ ἀκαδημαϊκοὺς τῆς Ἑλλάδας «πρωτοπόρος στυλοβάτης τῆς σχολιατρικῆς ὑγιεινῆς τοῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων».

Ἐγραψε κείμενα γιὰ τὴν ἱστορία, ἐπετεῖους καὶ γεγονότα στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο, συνέγραψε θεατρικὰ ἔργα γιὰ παρουσίασή τους ἀπὸ μαθητὲς τοῦ Σχολείου, συνέβαλε ἐμπράκτως στὸν ἑορτασμὸ τῆς Ἑκατονταετηρίδας τοῦ Σχολείου, ὑπὸ τὴν προεδρία του ἡ Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὅμιλος Κύπρου ἀθλοθέτησαν (1990, 1991) ὁμώνυμα Βραβεῖα γιὰ τοὺς τελειόφοιτους τοῦ Σχολείου, καὶ ἄλλα πλείστα. Ὁ Κ. Χρυσάνθης συνδέθηκε στενὰ καὶ δημιουργικὰ μὲ τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο 70 χρόνια καὶ ἡ προσφορὰ του σ' αὐτὸ εἶναι ἀνυπολόγιστη.

Θεμιστοκλῆς Δέρβης: Πρόεδρος τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου γιὰ 27 χρόνια (1933-1960) καὶ ἄλλα 7 ὡς σχολικὸς ἔφορος (1926-1933) μὲ τεράστια προσφορὰ στὸ Σχολεῖο.

Στὸν πρόχειρο αὐτὸν κατάλογο μποροῦν νὰ προστεθοῦν πολλὰ ἄλλα ὀνόματα διακεκριμένων προσώπων τῆς κυπριακῆς κοινωνίας μὲ πολὺ μεγάλη προσφορὰ στὸ

Σχολείο, για την οποία θα έδικαιολογείτο ή προτεραιότητα τοποθέτησης της προτομής τους σ' αυτό.

Έν κατακλειδι θεωρώ ότι χρειάζεται περισσότερη μελέτη πριν από αποφάσεις σὲ τέτοια θέματα, πολύ περισσότερο όταν οί αποφάσεις αυτές ανοίγουν δρόμους για άκατάσχετη συνέχεια.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

Γ. Χατζηκωστή, *Κεράμιον ύδατος β'*, Λευκωσία 2013

Μεσούντος του τρέχοντος έτους 2013 ο πολυγραφότατος φιλόλογος Γεώργιος Ν. Χατζηκωστής, πρώην Γυμνασιάρχης του Παγκυπρίου Γυμνασίου, εξέδωσε ένα νέο βιβλίο του, στο οποίο έδωσε τον συμβολικό τίτλο «κεράμιον ύδατος». Την έκδοσή του αυτή, στην οποία «συνήγαγε κείμενά» του της τελευταίας δεκαετίας, ο συγγραφέας χαρακτηρίζει σαν «πνευματικό ύδωρ σε μικρό πήλινο δοχείο», σε σχέση με όσα άλλοι δημιουργοί, μικροί ή μεγάλοι, προσέφεραν μέσα στην ανθρώπινη ιστορία, και τα οποία μπορεί να είναι «θάλασσες, λίμνες, ποτάμια ή και ρυάκια». Γι' αυτό και την παρούσα εργασία του, όπως και την προηγούμενη ομότιτλη, η οποία κάλυπτε την τεσσαρακονταετία (1965-2004), στέγασε κάτω από την αγιογραφική φράση «κεράμιον ύδατος», η οποία προέρχεται από τον ευαγγελιστή Λουκά (22,10).

Παρ' όλον ότι ο τίτλος είναι πολυ εύστοχος, θα έλεγα εντυπωσιακός, πιστεύω, ότι η εξήγηση που δόθηκε για τη χρήση της ρηθείσας αγιογραφικής φράσης ως επιγραφής του βιβλίου, αδικεί τον συγγραφέα, ο οποίος είναι ένας από τους πολυγραφότερους και αξιολογότερους Κύπριους συγγραφείς της εποχής μας, όπως και το περιεχόμενο της παρούσας εργασίας του, η οποία δεν είναι μία απλή και άτακτη συλλογή δημοσιευμάτων, αλλά μία επιμελημένη «συναγωγή» εξαιρετικών ποικίλου περιεχομένου, κειμένων, μέσα από τα οποία αναδεικνύεται η φιλολογική και η ευρύτερη επιστημονική του κατάρτιση, η ερευνητικότητά του, ο συστηματικός τρόπος με τον οποίο μελετά και ταξινομεί την ύλη του, η ικανότητά του να διακρίνει τα ουσιώδη από τα αμελητέα θέματα, η συντηρητική του σκέψη και η αφοσίωσή του στην παράδοση, η οποία διαφαίνεται και από τη διατήρηση του πολυτονικού, που φτάνει μέχρι τη χρήση και της βαρείας, η πολυμάθεια και ο λεξιλογικός του πλούτος, χάρη στον οποίο με ακρίβεια και γλαφυρότητα διατυπώνει τις απόψεις του, καθιστάμενος έτσι γλαφυρός και κατανοητός από τον αναγνώστη. Εκφράζεται με σεμνότητα και μετριοφροσύνη, διότι δεν επιδιώκει την προβολή και τον εντυπωσιασμό. Μακάρι να ήταν όλοι σε θέση να αξιοποιήσουν τους κόπους της πνευματικής του εργασίας. Εκ των πραγμάτων όμως αυτό είναι ανέφικτο, λόγω των εξειδικευμένων θεμάτων που διαπραγματεύεται, γι' αυτό και τα αντίτυπα στα οποία εκδίδει τις εργασίες του είναι συνήθως περιορισμένου αριθμού, για τον λόγο ότι, εκτός των άλλων, η εκτύπωση «γίνεται για λογαριασμό του συγγραφέα», άρα δεν έχει συνήθως την αναγκαία χορηγία. Στην παρούσα περίπτωση εξέδωσε μόνο 420 αντίτυπα!

Οι γενικές αυτές παρατηρήσεις μου καλύπτουν όλο το πλούσιο και πολυθεματικό έργο του συγγραφέα, ιδιαίτερα όμως αναφέρονται στην έκδοσή του «κεράμιον

ύδατος», (τόμος β'), εξ αφορμής της οποίας παρέθεσα ένα σκαρίφημα για τον συγγραφέα και το συγγραφικό του έργο. Η διατύπωση των γενικών αυτών σχολίων μου δικαιολογείται και από το γεγονός, ότι στην παρούσα έκδοση περιλήφθηκε και αριθμός εργασιών του, οι οποίες ανάγονται πέραν από την τελευταία δεκαετία, στην οποία ανήκουν βασικά τα συναχθέντα κείμενά του τα οποία και αποτελούν το συνεκτικό κρίκο μιας σχεδόν πενηνταετίας. Όπως ο ίδιος ο συγγραφέας επεξηγεί στο «Προλογικό Σημείωμά» του, την ύλη του κατένειμε σε έξι μέρη: Στο πρώτο μέρος περιέλαβε εργασίες του για πρόσωπα και κείμενα νεοελληνικής-κυπριακής, ελλαδικής- και ευρύτερης ευρωπαϊκής λογοτεχνίας. Στο δεύτερο μέρος παρέθεσε κείμενά του που αναφέρονται στην ιστορία και το χρονικό, ενώ το τρίτο μέρος κάλυψε με δυο άρθρα του εκπαιδευτικού χαρακτήρα. Στο τέταρτο μέρος ανθολόγησε εργασίες του γλωσσικού περιεχομένου, στο πέμπτο μέρος περιέλαβε προσφωνήσεις, αντιφωνήσεις και συνεντεύξεις του, στο έκτο μέρος παρέθεσε δυο κείμενά του, που είναι ένα ημερολόγιο κι ένα ταξιδιωτικό στις ΗΠΑ. Κατακλείδα του πλούσιου περιεχομένου της υπό αναφορά έκδοσης αποτελεί ένα κείμενο του συγγραφέα για τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη, το οποίο χαρακτηρίζει ως οφειλή στον Σκιαθήτη μεγάλο λογοτέχνη.

Η μεγάλη έκταση του βιβλίου και οι «πυκνογραμμένες» σελίδες του, οι οποίες αριθμούνται σε 364, δεν αποτελούν μειονέκτημα και αποτρεπτικό στοιχείο για ένα αναγνώστη, ο οποίος αναζητεί τη γνώμη και την επιμόρφωση από ένα έγκριτο συγγραφέα μέσα από ειδικού ενδιαφέροντος κείμενά του. Γι' αυτόν τον αναγνώστη, ο οποίος ξέρει να εκτιμά σωστά και να αναγνωρίζει την αξία της πνευματικής δημιουργίας, η παρούσα έκδοση του ακαταπόνητου σκαπανέα των Ελληνικών Γραμμάτων Γ. Χατζηκωστή αποτελεί μία διέξοδο από την ψυχοφθόρο προσκαιρότητα, η οποία δυστυχώς κατέστη στις μέρες μας χαρακτηριστικό γνώρισμα της ζωής. Το βιβλίο λοιπόν αυτό δεν είναι ένα θησαύρισμα φιλολογικού πλούτου κι ένα ταμείο πνευματικής δημιουργίας ενός διακεκριμένου φιλόλογου και καταξιωμένου εκπαιδευτικού, αλλά κι ένα είδος ανεξάντλητης πνευματικής πηγής, από την οποία μπορούν να γεμίσουν πολλά «κεράμια ύδατος», τα οποία να είναι ικανά να ξεδιψάσουν όσους θα κάνουν χρήση τους, ιδιαίτερα σε περιόδους «μεστών αυχμού τε και κόνεως», κατά τον Πλάτωνα.

Πέραν από τα συγχαρητήριά μου προς τον συγγραφέα για τη μεγάλη αυτή συμβολή του στην προαγωγή τόσο της Ελληνικής όσο και της Ιταλικής Γραμματείας, θα προσέθετα και την προσωπική μου εκτίμηση, ότι θα είναι της εύνοιας μέτοχοι όσοι θα περιλάβουν στη βιβλιοθήκη τους και τους δύο αυτούς τόμους του «κεράμιου ύδατος», στους οποίους έχει συναχθεί του αγαπητού συναδέλφου η πνευματική δημιουργία πενήνητα σχεδόν χρόνων, δεδομένου μάλιστα του περιορισμένου αριθμού των εκδοθέντων αντιτύπων.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τάσου Άριστοτέλους, *Η Χαϊκού Λεμεσός μου*, Λεμεσός, 2013

Όσοι γνωρίζουν τὸν συγγραφέα καὶ ἐκδότῃ Τάσο Ἄριστοτέλους πιστεύω θὰ συμφωνήσουν μαζί μου ὅτι πρόκειται γιὰ ἕνα σεμνὸ καὶ καλὸ ἐργάτῃ τῶν γραμμάτων τῆς ἰδιαίτερῆς μας πατρίδας. Καὶ ἡ σεμνότητα καὶ ἡ τιμιότητα, ἰδιαίτερα στὶς μέρες

μας, είναι κάτι πολύ σημαντικό. Χωρίς να περιχαρακώνεται σε ιδεολογίες, σχολές, κοινωνικά ή λογοτεχνικά κατεστημένα δίνει εξακολουθητικά τη μαρτυρία της δικής του αλήθειας και αγάπης για τον τόπο και τους ανθρώπους του μαζί με τους κοινωνικούς και υπαρξιακούς προβληματισμούς του.

Αθόρυβος και συνεπής δημιουργεί από τα χρόνια της νεότητός του έως σήμερα υπηρετώντας ταυτόχρονα πολλά είδη του γραπτού λόγου από την ποίηση και το χρονογράφημα έως τη σάτιρα, το παραμύθι και τη μελέτη. Ίδιαίτερα έχει διακριθεί για τις ιστορίες και τους μύθους του για παιδιά στα όποια εκτός από την παιδαγωγική τους αξία χαρακτηρίζονται από ένα γνήσιο και έντονο κυπριώτικο χρώμα. Πάντως ή έκτενης μελέτη του για τη σάτιρα στην Κύπρο, με πλήθος στοιχείων και αναφορών αποτελεί μια από τις καλύτερες στο είδος.

Τα τελευταία χρόνια ο Τάσος έχει επιδοθεί συστηματικά στη σύνθεση χαιΐ-κού με αρκετή επιτυχία. Μ' αυτά θ' ασχοληθώ, όπως αυτά έχουν καταγραφεί στο τελευταίο βιβλίο του.

Για την ιστορία αναφέρουμε πώς το είδος αυτό ποιήματος είναι άσιατικό και πώς το κυριότερο χαρακτηριστικό του είναι η συντομία. Γεννήθηκε τον 14ο αι. μ.Χ. και είναι εξέλιξη του πεντάστιχου τάγκα. Το χαιΐκού είναι τρίστιχο με σύνολο 17 συλλαβές: 5 ό ά' στίχος 7 ό β' και 5 ό γ'. Όπως σημειώνει ό καθηγητής Σωκράτης Σκαρτσής «στη γιαπωνέζικη γραφή τó χαιΐκού είναι μιá ζωγραφιά και εκφράζει και αυτό, πού λέμε στη Δύση «περιεχόμενο», με εικόνες. Γενικά έχουν τó χαρακτηριστικό ένός ευχάριστου ξαφνιάσματος για κάτι οικείο, πού λέγεται ήρεμα και ευγενικά σαν άποκάλυψη μιáς πραγματικότητας πού είναι, τελικά, ή πραγματικότητα πού ζοῦμε». Σπουδαίοι μάστοροι τού χαιΐκού θεωρούνται ό Μπασό, ό Ίσσα, ό Σόχα.

Ή μικρή δοσμένη φόρμα τού είδους, όπως την περιγράψαμε πú πάνω, υποχρεώνει τόν ποιητή νά δώσει όσο τó δυνατό πú πολλά με τις λιγότερες λέξεις και κατά τρόπο πρωτότυπο και υπαινικτικό. Τοῦτο συνιστά τή δυσκολία αλλά και τή μαγεία του.

Στόν νεοελληνικό ποιητικό χώρο, άπ' όσα έχω υπόψη μου, πρώτος δοκίμασε με επιτυχία τή μορφή τού χαιΐκού ό Γιώργος Σεφέρης με 16 δείγματα κατατεθειμένα στο «Τετράδιο Γυμνασμάτων» (1940). Βέβαια, και άρκετοί άλλοι στη συνέχεια επιδόθηκαν με επιτυχία στη φόρμα αυτή. Αντιγράφω 2 δείγματα από τόν Σεφέρη.

<i>Νά'ναι ή φωνή</i>	<i>Τούτη ή κολώνα</i>
<i>πεθαμένων φίλων μας</i>	<i>έχει μιá τρύπα: βλέπεις</i>
<i>ή φωνογράφος;</i>	<i>τήν Περσεφόνη</i>

Στη δική του συλλογή ό Τάσος μάς περιάγει στόν άνθρωπο: γεωγραφικό χώρο της γενέτειράς του Λεμεσοῦ, χώρο πού βιώνει με όλες του τις αισθήσεις. Οί δρόμοι της, τά σπίτια της και προπαντός ή θάλασσα της Λεμεσοῦ λειτουργοῦν καταλυτικά στην αίσθησή του και άποτυπώνει με λεπτότητα, λιτότητα και παρατηρητικότητα όμιλοῦσες εικόνες πού σε σταματοῦν. Κάπου-κάπου διακρίνεται μιá υπόγεια υπαρξιακή θλίψη πού άποδίδεται με συγκρατημένο λυρισμό.

Δέν θ' αναζητούσαμε σ' αυτή τή συλλογή κάτι άλλο εκτός από αυτό πού σημειώσαμε πú πάνω, ότι δηλαδή είναι μικρές ζωγραφιές πού εκφράζουν αυτό πού θέλουν με εικόνες κι άκόμα πώς έχουν τó χαρακτηριστικό ένός ευχάριστου ξαφνιάσματος για κάτι οικείο πού λέγεται ήρεμα κι ευγενικά. Δίνουμε κάποια δείγματα:

α) Ψηλά στις ράγιες,
παλιού ύδραγωγείου
σκούριασ' ό χρόνος	β) Κτυπά ή βροχή
στο άχνισμένο τζάμι
ήχος βημάτων.
γ) Σκούζουν δυνατά
γλάροι στην άποβάθρα
τά σάπια ξύλα	δ) Στο παλιό σπίτι
φαντάσματα στον τοίχο
τά ψηλά δέντρα.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ

Πασχάλη Κωνσταντινίδη, *Γήινες Ακτινοβολίες και η Υγεία μας*, 2012.

Ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον βιβλίο κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις «Πήλιο» στη Λάρνακα με τίτλο «Γήινες ακτινοβολίες και η υγεία μας», με συγγραφέα τον συνταξιούχο εκπαιδευτικό Πασχάλη Κωνσταντινίδη. Σπάνια γράφονται άρθρα ή εκδίδονται βιβλία στον τόπο μας, που να καταπιάνονται με θέματα τέτοιου είδους.

Ο Κωνσταντινίδης μετά τη μακρόχρονη προσφορά του στην Παιδεία και την αφυπηρέτησή του δεν παρέμεινε αδρανής. Συνέχισε να αξιοποιεί σε μεγαλύτερο ακόμη βαθμό το ιδιαίτερο χάρισμα με το οποίο είναι προικισμένος εκ γενετής, το χάρισμα του ραδιοαισθητικού. Παρόλο που το χάρισμα τούτο δεν περιορίζεται σε μια μικρή ομάδα συνανθρώπων μας, εντούτοις στην πραγματικότητα ελάχιστοι το ανακαλύπτουν έγκαιρα και το χρησιμοποιούν προς όφελος των συνανθρώπων τους. Ο Πασχάλης δεν έκρυψε το τάλαντό του. Αντίθετα το μελετά με επιστημονικό τρόπο όλο και πιο βαθιά και συνέχεια ενημερώνεται και παρακολουθεί τις εξελίξεις του θέματος σε παγκόσμια κλίμακα. Τις γνώσεις που αποκτά δεν τις κρατά για τον εαυτό του. Όχι μόνο διαφωτίζει και προβληματίζει τους γύρω του αλλά προβαίνει και σε πρακτικούς τρόπους καθοδήγησης και προστασίας των συνανθρώπων του από τη βλαβερή κι άορατη επίδραση της γήινης ακτινοβολίας στην πνευματική και σωματική υγεία τους. Για την όλη δράση και προσφορά του επιβραβεύτηκε με την τιμή που του έγινε να τον αναγνωρίσουν και να τον δεχτούν το 1999 ως μέλος της Βρετανικής Εταιρείας Ραδιοσκόπων.

Ο Κωνσταντινίδης όπου κι αν βρεθεί, σε φιλικό κύκλο ή ακόμη και μεταξύ αγνώστων, νιώθει την ανάγκη να κατατοπίζει με εύληπτο τρόπο, με απλά παραδείγματα και με γεγονότα που πείθουν, την ύπαρξη της γήινης ακτινοβολίας που μας περιτριγυρίζει, που οι περισσότεροι αγνοούν. Επισημαίνει και τονίζει τον βαθμό βλαπτικότητας της στον ανθρώπινο οργανισμό και σε κάθε ζωντανό οργανισμό καθώς και τις επιπτώσεις της. Γνώριζα από πριν τον Κωνσταντινίδη ως έναν αφοσιωμένο εκπαιδευτικό. Διαπίστωσα όμως και το ξεχωριστό του ταλέντο τυχαία και εντυπωσιάστηκα όταν ήμουν μάρτυρας εντοπισμού σημείων τομής δυο δυνατών ακτινοβολιών σε μοναστηριακό χώρο σε μια εκδρομή. Από τότε τον παρακολουθώ στις συνεντεύξεις που παραχωρεί στα μέσα μαζικής επικοινωνίας καθώς και τις δραστηριοτητές του στον τομέα της ειδικεύσής του. Είναι αφοσιωμένος στην αποστολή του και στο πάθος του να βοηθά και ν' απεγκλωβίζει τους συνανθρώπους του, μικρούς και μεγάλους, από τις δυσάρεστες διασταυρώσεις ακτινοβολιών.

Στις 82 σελίδες του κομψού βιβλίου του δίνει χρήσιμες πληροφορίες για τη γήινη ακτινοβολία, για τις βλαβερές γεωακτίνες και την ανίχνευσή τους, τη ραβδοσκοπία, την κατεύθυνση της ακτινοβολίας, τα δυστυχήματα που είναι δυνατό να επισυμβούν σε σημεία όπου υπάρχουν δυνατές γήινες ακτινοβολίες – θέση κρεβατιού, γραφείου, θρανίων μαθητών κ.ά. – τον επηρεασμό των μαθητών στην επίδοσή τους, διάφορα παράξενα, ερμηνεία της ραδιοαισθησίας κ.ά. Στο βιβλίο του ο Κωνσταντινίδης παρέχει πρακτικές συμβουλές στο πώς ν' αποφεύγεται η διασταύρωση της γήινης ακτινοβολίας, τονίζει την επίδραση που έχουν στον ανθρώπινο οργανισμό οι οικιακές ηλεκτρικές και ηλεκτρονικές συσκευές, τα φορητά τηλέφωνα, οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές κ.ά. Σε ειδικό κεφάλαιο αναφέρονται οι ξεχωριστές προσωπικές εμπειρίες του και περιπτώσεις όπου διαπιστώθηκαν επιβλαβείς στην υγεία επιδράσεις της γήινης ακτινοβολίας στο σπίτι ή σε σχολεία ή άλλους χώρους και οι σωτήριες υποδείξεις του για αποφυγή των γεωπαθητικών ενεργειών.

Το βιβλίο είναι γραμμένο σε απλή κατανοητή γλώσσα και πιστεύω πως είναι χρήσιμο για όλους γιατί όλοι ενδιαφέρονται να ερμηνεύσουν μερικά φαινόμενα, άγνωστα πολλές φορές, που επηρεάζουν την ψυχική, πνευματική και σωματική υγεία.

Επίσης, η βιβλιογραφία που δίνεται προκαλεί τον αναγνώστη για περαιτέρω μελέτη και ενημέρωση σε θέματα που έχουν σχέση με τη γήινη ακτινοβολία.

ΠΑΥΛΟΣ Φ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

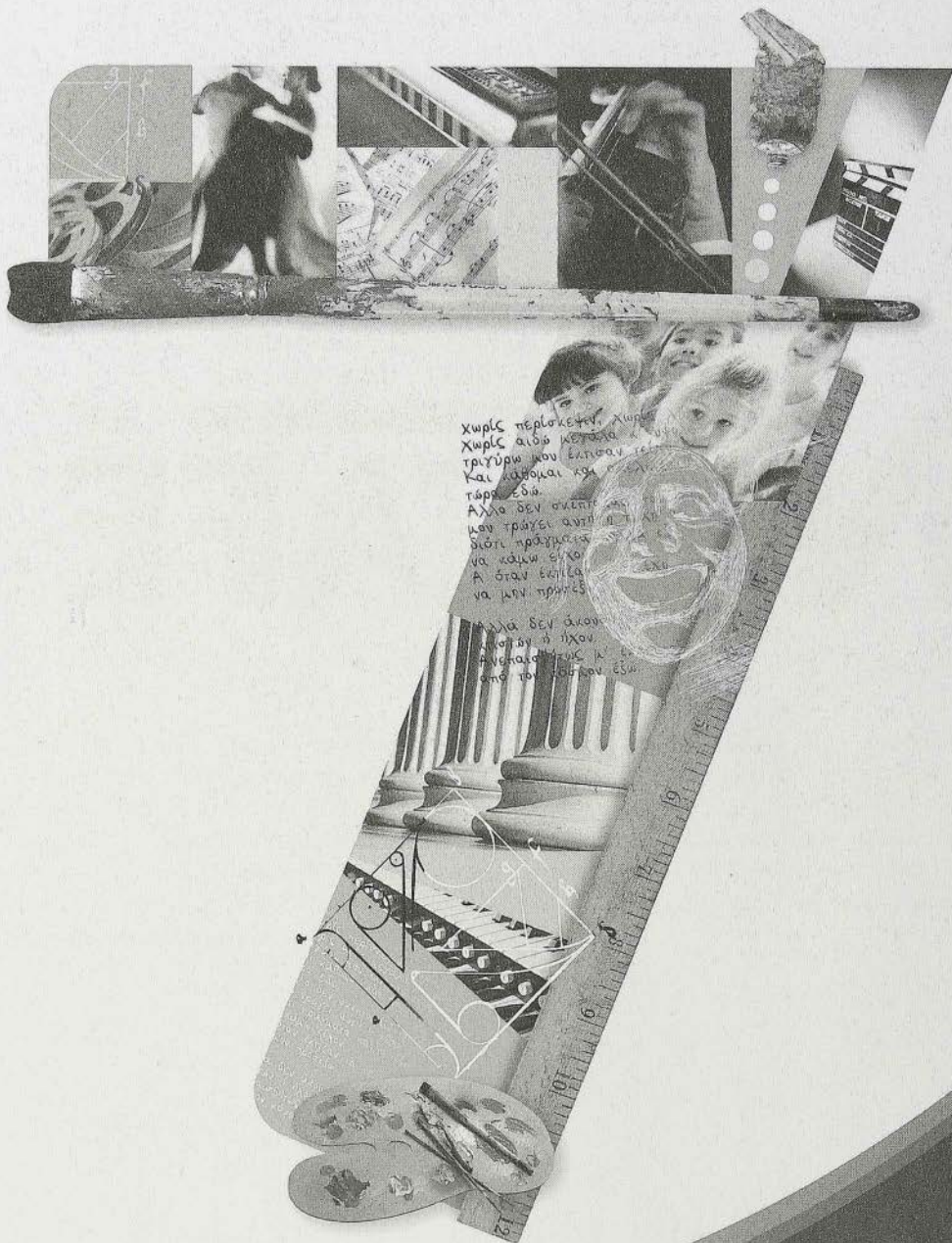
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ (Συνέχεια)

Γιώτα Παρασκευᾶ-Χατζηκώστα: Συνοδοιοπορία	183
Δημήτρης Χρ. Μποσινάκης: Ὁ Ξένος	184
Χρυσόθεμις Χατζηπαναγιῆ: Δυὸ ἀποσπάσματα ἀπὸ τῆ Στέλλα Frigerio-Zένιου	187
Γιάννης Ἀνδρικόπουλος: Ὁ ξάστερος οὐρανὸς τῆς ποιήσης	189
Σαράντος Καργάκος: Κάποιες νύξεις γιὰ τὸ '21	190
Νίκος Παναγιώτου: Τὸ περιοδικὸ «Δελτίον σχολικῆς ὑγιεινῆς καὶ ἀντιλήψεως»	193
Ἰάσων Εὐαγγέλου: Στὸν τροχὸ τῆς ἱστορίας, Ἄστοχη προσπάθεια	195
Ἡβη Θωμᾶ: Ἡ λογοτεχνία ὡς ἀντίσταση (Ἀχ. Αἰμίλιος)	196
Ἡρακλῆς Ἐρωτοκρίτου: Ἄτυχος	201
Γ. Χατζηκωστής: Τὸ μαρτύριο τῶν 13 μοναχῶν τῆς Καντάρας στὴν «Pisanella» τοῦ G. D' Annunzio	202
Ἡρακλῆς Ἐρωτοκρίτου: Φυλακισμένα Μνήματα	209
Παν. Σ. Παρασκευαΐδης: Ἀνθούλα Σταθοπούλου-Βαφοπούλου	210
Κατερίνα Κωνσταντίνου: Δημιουργία	213
Κ.Γ. Γιαγκουλλῆς: «Τὴν Ἑλλάδα θέλομεν...»	214
Κ.Γ. Γιαγκουλλῆς: Τὸ τραγούδι τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ ὁ Χαράλαμπος Δημοσθένους	215

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ: Ἐπιστολὲς πρὸς τὴν «Πνευματικὴ Κύπρο» – Γεώργιος Σ. Καμινाराΐδης: Τὸ βιβλίον «Τὰ παιδιὰ ἐμπνέονται καὶ δημιουργοῦν» – Ἀνδρεανὴ Ἡλιοφώτου: Παρουσίαση τῆς παιητικῆς δημιουργίας τῆς Ἰουλίας Βασιλέα Παχινιώτου, Τιμητικὴ ἐκδήλωση γιὰ τὸν Πέτρο Στυλιανοῦ – Γ. Χατζηκωστής: Ἡ τοποθέτηση προτομῶν στὸ προαύλιον τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου – Ἀνδρέας Ν. Παπαβασιλείου: Γ. Χατζηκωστής «Κεράμιον ὕδατος β'» – Ἀντώνης Πιλλάς: Τάσου Ἀριστοτέλους «Ἡ Χαϊκὸν Λεμεσός μου» – Παῦλος Φ. Ἰωαννίδης: Πασχάλη Κωνσταντινίδη «Γήινες Ἀκτινοβολίες καὶ ἡ Ὑγεία μας».

NESCAFÉ®

7 Τέχνες. Ένας πολιτισμός.

Ο Πολιτισμός είναι στη φύση μας.

Στην Ελληνική Τράπεζα θαυμάζουμε και είμαστε κοντά σε όλες τις μορφές τέχνης. Υποστηρίζουμε κάθε είδος πνευματικής έκφρασης και δημιουργίας του χθές και του σήμερα, που συμβάλλει στη δική μας και στη δική σας πολιτισμική εξέλιξη. Ελληνική Τράπεζα. Γιατί... η εξέλιξη είναι στη φύση μας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Η εξέλιξη είναι στη φύση μας